

Armoede & sociale uitsluiting

2019

**Armoede en
sociale uitsluiting
2019**

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
-	Nihil
-	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2018–2019	2018 tot en met 2019
2018/2019	Het gemiddelde over de jaren 2018 tot en met 2019
2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2018 en eindigend in 2019
2016/'17–2018/'19	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2016/'17 tot en met 2018/'19

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Copyright foto's: Hollandse Hoogte

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2019.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

In *Armoede en sociale uitsluiting*, een tweejaarlijkse CBS-publicatie bekostigd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, staan recente ontwikkelingen op het gebied van armoede en levensomstandigheden in Nederland centraal. Naast de beschrijving van de financiële situatie wordt armoede ook in relatie gebracht met sociale factoren zoals gezondheid en leefstijl, de woonsituatie, en slachtoffer- en daderschap van criminaliteit. Daarmee plaatst het CBS de armoedeproblematiek in een breed maatschappelijk perspectief.

In Nederland is armoede door het sociale vangnet geen kwestie van fysiek overleven. Armoede staat veeleer in relatie tot het algemeen welvaartsniveau van de samenleving. Armoede, of beter gezegd inkomensarmoede komt dan neer op het hebben van onvoldoende geld (inkomen) om een bepaald consumptieniveau te realiseren dat in Nederland als minimaal noodzakelijk wordt geacht. Hiervoor zijn verschillende inkomensafbakeningen mogelijk. In deze publicatie staat de lage-inkomensgrens van het CBS centraal. Deze grens vertegenwoordigt door de tijd heen een vast koopkrachtniveau. Omdat de inzichten van wat armoede precies is subjectief zijn, gebruikt het CBS liever niet de term arme huishoudens. Bij een inkomen onder de lage-inkomensgrens spreekt het CBS van een huishouden met een laag inkomen of een huishouden met risico op armoede.

Uit eerdere CBS-publicaties blijkt dat met het in 2014 ingezette herstel van de economie het risico op armoede tot 2017 afnam. Zette deze trend zich daarna voort? De nieuwste CBS-gegevens over 2017 en 2018 geven hier antwoord op en ramingen die het Centraal Planbureau op verzoek van het CBS heeft gemaakt, laten zien hoe het armoederisico zich in 2019 en 2020 zal ontwikkelen. De kans om ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen te moeten rondkomen nam na de crisis toe. Dat kwam vooral door de groeiende groep mensen die moeilijk uit de bijstand kan komen, zoals 55-plussers die hun baan kwijtgeraakt waren. Wat zijn de recente ontwikkelingen in langdurige armoede?

Deze editie bevat enkele onderwerpen die niet eerder aan bod kwamen in *Armoede en sociale uitsluiting*. Nieuw is dat in kaart is gebracht welk deel van de huishoudens met risico op inkomensarmoede voldoende vrij opneembaar vermogen achter de hand heeft om in de basisbehoeften te voorzien. Voor het eerst is er aandacht voor dynamiek binnen de groep werkenden met armoederisico. Welk deel had het hele jaar inkomen uit werk en welk deel ging van werk naar niet-actief, of vice versa? Daarnaast komt de opbouw van de risicogroep qua migratieachtergrond

nadrukkelijker in beeld, en hoe deze van jaar op jaar mede door de vluchtelingencrisis is veranderd. Verder is in deze publicatie uitgebreider dan voorheen aandacht voor kinderen die opgroeien in armoede.

Evenals in eerdere edities komt het risico op armoede in samenhang tot de leefsituatie aan bod. Personen die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen geven aan een minder goede gezondheid en een ongezondere leefstijl te hebben. Ook worden zij vaker als verdachte van een misdrijf aangemerkt, zeggen ze frequenter slachtoffer van geweld te zijn geweest en zijn ze bangeroofd of lastiggevallen te worden. Over hun woning en woonomgeving zijn ze minder tevreden dan degenen met een hoger inkomen. In materieel opzicht gaat een laag inkomen vaak samen met weinig vermogen, beperktere bestedingsmogelijkheden en betalingsachterstanden.

Ten slotte presenteert de publicatie een vergelijking van het armoederisico in Nederland met dat in andere landen van de Europese Unie. Ook de meest recente armoedecijfers in de Nederlandse gemeenten komen aan de orde. Gedetailleerde gegevens over het armoederisico zijn beschikbaar op StatLine, de digitale databank van het CBS (<http://opendata.cbs.nl/statline>). Visualisaties op wijk- en buurtniveau zijn te vinden via de website van het CBS (www.cbs.nl).

Directeur-Generaal

Dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi

Den Haag/Heerlen/Bonaire, december 2019

Inhoud

Voorwoord **3**

Samenvatting **7**

1. Perspectieven op armoede en sociale uitsluiting 13

1.1 Kans op armoede als een tekort van inkomen **14**

1.2 Naar een bredere afbakening van materiële armoede **22**

1.3 Sociale uitsluiting: cumulatie van achterstelling in de leefsituatie **24**

1.4 Literatuur **26**

2. Kans op armoede bij huishoudens 27

2.1 Trends in risico op armoede **28**

2.2 Sociaaleconomische risicogroepen **34**

2.3 Demografische risicogroepen **38**

2.4 Demografische risicogroepen: migratieachtergrond **42**

2.5 Armoederisico in gemeenten **48**

2.6 Literatuur **51**

3. Armoederisico in breed financieel perspectief 53

3.1 Vermogensopbouw en -buffer **54**

3.2 Bestedingen en besparingen **59**

3.3 Financiële problemen en toekomstverwachting **62**

3.4 Wettelijke schuldsaneringen **69**

3.5 Literatuur **73**

4. Werkenden met risico op armoede 74

4.1 Trends **75**

4.2 Risicogroepen **79**

4.3 Vermogensbuffers **86**

5. Armoede en sociale uitsluiting bij kinderen 90

- 5.1 Trends en risicogroepen **91**
- 5.2 Materiële situatie **98**
- 5.3 Gezondheid en crimineel gedrag **101**

6. De sociale context van armoede 104

- 6.1 Verdachten en slachtoffers van criminaliteit **105**
- 6.2 Gezondheid en leefstijl **112**
- 6.3 Woonsituatie **118**
- 6.4 Literatuur **123**

7. Risico op armoede of sociale uitsluiting in Europa 124

- 7.1 Ontwikkeling van het risico op armoede of sociale uitsluiting **125**
- 7.2 Componenten van risico op armoede of sociale uitsluiting **129**
- 7.3 Literatuur **133**

Bijlage **134**

Medewerkers **138**

Samenvatting

In *Armoede en sociale uitsluiting 2019* presenteert het CBS de nieuwste gegevens over de bevolking van Nederland die in financieel en sociaal opzicht is achtergebleven bij de rest. Door de financiële situatie ook in relatie tot sociale factoren te beschrijven, plaatst het CBS de armoedeproblematiek in een breed maatschappelijk perspectief. Om armoede af te bakenen is in deze publicatie voornamelijk gebruik gemaakt van de lage-inkomensgrens van het CBS. Deze grens vertegenwoordigt door de tijd heen een vast koopkrachtniveau en wordt jaarlijks alleen aangepast voor de prijsontwikkeling. Bij een inkomen onder de lage-inkomensgrens spreekt het CBS van een huishouden met een laag inkomen of van een huishouden met kans op armoede. In 2018 lag de grens voor een alleenstaande op 1 060 euro per maand, voor een paar was dat 1 460 euro. Met twee minderjarige kinderen was de grens voor een paar 2 000 euro en voor een éénoudergezin 1 600 euro. In deze publicatie worden ook de beleidsmatige inkomensgrens en de Europese armoedegrens kort belicht. De laatste is gebruikt voor een internationale vergelijking van armoede of sociale uitsluiting.

Risico op armoede in 2018 opnieuw gelijk gebleven

In 2018 moesten 584 duizend van de bijna 7,4 miljoen huishoudens rondkomen van een laag inkomen. Dit waren er net zoveel als in het voorgaande jaar. In de periode 2011–2013 nam het percentage huishoudens met een laag inkomen vanwege de economische crisis sterk toe van 6,9 tot 8,9 procent in 2013. Daarna daalde dit aandeel tot 7,9 procent in 2016 en bleef de daaropvolgende twee jaar op dat niveau steken. Pas in 2019 zou het aandeel huishoudens met een laag inkomen kunnen dalen. Dat blijkt uit de ramingen voor 2019 en 2020 die het Centraal Planbureau op verzoek van het CBS heeft uitgevoerd.

Langdurig armoederisico voor het eerst niet veranderd

Van de huishoudens met een laag inkomen moesten er 232 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen uit op 3,3 procent en dat is evenveel als in 2017. Sinds 2014 was sprake van een voortdurende stijging van het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen, maar in 2018 zet die niet verder door. De eerdere toename komt voornamelijk doordat meer huishoudens langdurig

afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering. Veel huishoudens die door toedoen van de economische crisis toentertijd onder de streep zijn terecht gekomen, hebben zich hieraan niet weten te onttrekken.

Hoogste risico's bij Syrische en Eritrese huishoudens

Een kwart van de huishoudens van niet-westerse afkomst had in 2018 te maken met een laag inkomen. Het aandeel met een langdurig laag inkomen bedroeg ruim 12 procent. Vluchtelingen uit Syrië en Eritrea die inmiddels de asielprocedure hebben doorlopen en een verblijfsvergunning hebben ontvangen lopen het meeste risico. Van de Syrische statushouders moest 70 procent in 2018 van een laag inkomen rondkomen, onder de (kleine) groep huishoudens van Eritrese afkomst was dat met 64 procent wat minder. Het gros van deze huishoudens leeft van de bijstand. Wel is het armoederisico onder deze huishoudens het meest gedaald ten opzichte van 2017.

Van de westerse huishoudens hebben degenen met een Oost-Europese achtergrond het vaakst een laag inkomen. Bulgaarse huishoudens spannen met een armoederisico van 25 procent in 2018 de kroon. De meerderheid van de Poolse, Bulgaarse en Roemeense risicohuishoudens haalt hun inkomen voornamelijk uit werk.

Armoederisico onder 55- tot 65-jarigen verder gestegen

Behalve de niet-westerse en Oost-Europese huishoudens lopen ook eenoudergezinnen, alleenstaanden tot AOW-leeftijd, huishoudens met bijstand en huishoudens met een laag opgeleide hoofdkostwinner relatief vaak risico op armoede. Zo moest van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen 21 procent in 2018 van een laag inkomen rondkomen en had 7,5 procent van hen al minstens vier jaar achtereen een laag inkomen. Verder is het armoederisico onder 55- tot 65-jarigen vergeleken met andere leeftijdsgroepen hoog en bovendien gegroeid sinds 2015. De 55-plussers die hun baan zijn kwijtgeraakt, komen moeilijk weer aan het werk. De verhoging van de AOW-leeftijd verlengt bovendien de tijdsspanne van hun armoedeproblematiek. De kale AOW ligt al enige tijd boven de lage-inkomensgrens.

Een vijfde van risicohuishoudens heeft een vermogensbuffer

Een huishouden met een laag inkomen kan door een vermogensbuffer toch voldoende financiële middelen hebben om in de basisbehoeften te voorzien. De vermogensbuffer moet dan wel direct beschikbaar zijn. In deze publicatie is bij wijze van experiment bekeken hoeveel huishoudens met een laag inkomen tevens weinig direct beschikbaar vermogen hebben, de 'echte' armen dus. Volgens deze insteek kwam het aandeel in 2018 uit op 6,2 procent. Dat is 1,7 procentpunt minder dan het aandeel met inkomensarmoede en betekent dat 120 duizend huishoudens voldoende vrij opneembaar vermogen hadden om hun inkomenstekort te compenseren.

Vaste lasten vormen helft uitgaven risicohuishoudens

Vaste lasten voortkomende uit contractuele verplichtingen zoals woonlasten, uitgaven voor energie, water, verzekeringen en consumptieve belastingen leggen beslag op 48 procent van de totale maandelijkse uitgaven van huishoudens met een (langdurig) laag inkomen. Bij de huishoudens met een hoger inkomen vormen de vaste lasten een derde deel van de totale uitgaven. Ook aan voeding zijn lage inkomens verhoudingsgewijs meer kwijt dan hogere inkomens. Hogere inkomens kunnen meer besteden aan onder meer kleding, vervoer en recreatie. Van elke 10 risicohuishoudens hebben er 6 meer uitgaven dan inkomsten. In doorsnee komen risicohuishoudens 8 procent tekort, terwijl huishoudens met een hoger inkomen 13 procent overhouden.

Armoederisico gaat vaak samen met financiële problemen

Huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens rapporteren vaker financiële problemen dan huishoudens met een hoger inkomen. Ze hebben vaker betalingsachterstanden (15 tegen 2 procent in 2019) en kunnen zich bepaalde uitgaven veelal niet veroorloven. Zo gaf 14 procent aan onvoldoende geld te hebben voor om de dag een warme maaltijd met vlees, vis of kip, bijna 6 op de 10 hadden niet genoeg geld om regelmatig nieuwe kleren te kopen. Bijna de helft van de lage inkomens gaf aan (zeer) moeilijk te kunnen rondkomen. Risicohuishoudens met een inkomen uit werk of pensioen geven het wel minder vaak aan dan uitkeringsontvangers met een laag inkomen. Het aandeel huishoudens met armoederisico dat zei schulden te moeten maken kwam uit op 14 procent in 2018. Van de huishoudens

met een hoger inkomen was dat 2,4 procent. Lage inkomens komen bovendien vaker in de schuldsanering terecht dan hogere inkomens.

Armoedekans onder minderjarige kinderen onveranderd

In 2018 leefden 264 duizend minderjarige kinderen in een gezin met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, 103 duizend minderjarige kinderen behoorden tot de groep met een langdurig laag inkomen. In lijn met de ontwikkeling in de totale bevolking is het percentage kinderen met kans op armoede sinds 2017 blijven steken op 8,1 procent. Het langdurig armoederisico onder kinderen is sinds 2015 jaarlijks met circa 0,1 procentpunt gedaald en kwam uit op 3,3 procent in 2018.

Kinderen met een (langdurig) armoederisico maken veelal deel uit van een eenoudergezin. Ook een niet-westerse migratieachtergrond komt verhoudingsgewijs vaak voor; sinds 2015 is vooral de groep Syrische risicokinderen sterk gegroeid. Meestal moeten risicogezinnen van een uitkering rondkomen. Bij een derde haalt het gezin hun inkomen voornamelijk uit werk.

Gezinnen met armoederisico wonen overwegend in een sociale huurwoning. Vaker dan gezinnen met een hoger inkomen hebben zij onvoldoende geld voor een jaarlijkse vakantie en bezitten ze geen auto of een pc, laptop of tablet. De gezondheid van risicokinderen is daarnaast minder goed. Ook komt crimineel gedrag onder hen vaker voor dan onder kinderen uit gezinnen met een hoger inkomen.

Zzp'ers het meest kwetsbaar voor armoede

Van de mensen met hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk maakte 2,4 procent (180 duizend werkenden) in 2018 deel uit van een huishouden onder de lage-inkomensgrens, een vrijwel even groot percentage als in 2017. Werknemers liepen met 1,5 procent het minste risico op armoede, gevolgd door zelfstandigen met personeel (zmp'ers) en onder zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) met respectievelijk 4,0 en 7,7 procent. In deze drie groepen veranderde het armoederisico eveneens niet ten opzichte van 2017.

Het doorsnee vermogen van het huishoudens van zmp'ers en zzp'ers is een stuk groter dan dat van werknemers. Bovendien hebben 2 op de 6 zmp'ers en zzp'ers met armoederisico direct inzetbare vermogensmiddelen van minimaal 10 duizend euro om hun inkomenstekort op te vangen. Bij werknemers was dat 1 op de 6.

Armoederisico gaat samen met achterstanden op het sociale vlak

Onder personen die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen ligt zowel het aandeel dat verdacht wordt van het plegen van een misdrijf als het aandeel dat slachtoffer is geworden van criminaliteit hoger dan onder personen met een hoger inkomen. In 2017 bedroegen de cijfers respectievelijk 3,4 tegen 0,7 procent en 18 tegen 15 procent. Lage inkomens ervaren bovendien vaker sociale overlast in de buurt en zijn banger om er beroofd of lastiggevallen te worden. De kwaliteit van de woning en de woonomgeving wordt door personen met een laag inkomen lager gewaardeerd dan door personen met een hoger inkomen. Daarnaast is er bij de lage inkomens sprake van een stapeling van gezondheidsproblemen. Personen met een armoederisico geven aan een minder goede gezondheid en een ongezondere leefstijl te hebben: ze bewegen minder, roken meer en zijn vaker te zwaar dan personen met een hoger inkomen.

Hoogste armoederisico in Rotterdam

In 2018 was het aandeel huishoudens met een laag inkomen het hoogst in Rotterdam (14,5 procent), gevolgd door Groningen (14 procent) en Amsterdam en Arnhem (13,7 procent). In de top tien staan behalve Den Haag (13,2 procent) verder uitsluitend gemeenten buiten de Randstad: Enschede, Heerlen, Nijmegen, Leeuwarden en Vaals. In Rotterdam was de kans op langdurige armoede met een aandeel van 7,3 procent eveneens het grootst, op de voet gevolgd door Groningen en Amsterdam (7 procent). Aanvullend op het landelijke beleid treffen de meeste gemeenten specifieke maatregelen ter bestrijding van armoede in hun gemeente. Deze regelingen zijn niet in de CBS-cijfers verdisconteerd.

Binnen EU scoort Nederland gunstig in risico op armoede of sociale uitsluiting

Van de bevolking van de lidstaten van de Europese Unie (EU) liep 17 procent in 2017 risico op armoede, terwijl ruim 22 procent te maken had met kans op armoede of sociale uitsluiting. Nederland steekt in beide ranglijsten met respectievelijk 13 en 17 procent gunstig af ten opzichte van overige lidstaten. Voor wat betreft het armoederisico waren alleen in Tsjechië, Finland, Denemarken en Slowakije de percentages lager, bij de kans op armoede of sociale uitsluiting kwam Nederland eveneens na deze landen (behalve Denemarken).

1.

**Perspectieven op
armoede en
sociale uitsluiting**

Armoede wordt doorgaans afgebakend op basis van het inkomen. De daarbij gehanteerde inkomensgrenzen worden in dit hoofdstuk besproken. Ook is er aandacht voor definities van welvaartsarmoede waarin ook bezittingen en schulden van huishoudens meetellen. Armoede is meer dan alleen een tekort aan materiële welvaart. Weinig financiële middelen gaan vaak samen met ongunstige levensomstandigheden en werken sociale uitsluiting in de hand. Vanuit dit fenomeengerichte leefsituatieperspectief wordt de armoedeproblematiek eveneens tegen het licht gehouden.

1.1 Kans op armoede als een tekort van inkomen

Uiteenlopende definities

Er is veel discussie over de definitie van armoede. Vragen over welke leefsituatie als armoede moet worden aangemerkt en welke mensen nu daadwerkelijk arm zijn, laten zich niet eenduidig beantwoorden. De opvattingen – of ze nu afkomstig zijn van wetenschappers, maatschappelijke hulpverleners, politici, beleidsmakers of de man op de straat – zijn hierover verdeeld. Dat armoede in West-Europese landen, anders dan in veel ontwikkelingslanden, niet zozeer een kwestie van fysiek overleven is, maar veeleer in relatie staat tot het algemeen welvaartsniveau van de samenleving waarvan personen deel uitmaken, daarover bestaat grotendeels wel overeenstemming. In Nederland is dit welvaartsniveau dusdanig dat in beginsel iedere burger een dak boven zijn hoofd heeft, geen honger hoeft te lijden, zich deugdelijk kan kleden en toegang heeft tot medische zorg. In dit opzicht bestaat er geen armoede in Nederland. Toch zijn er wel degelijk verschillen in levensstandaard: niet iedereen beschikt over toereikend inkomen om in voldoende mate in de maatschappij te kunnen participeren. De in Nederland gebruikte armoededefinities beogen in wezen alle op hun manier inhoud te geven aan een minimaal noodzakelijk geacht pakket van levensbehoeften.

Aan dit normatieve concept wordt op uiteenlopende wijze een concrete, operationele invulling gegeven. Het gaat hierbij niet alleen om verschillen ten aanzien van de hoogte van de inkomensgrens, maar ook hoe deze voor diverse huishoudentypen vastgesteld wordt en hoe deze zich van jaar tot jaar ontwikkelt, welk inkomensbegrip centraal staat en hoe de onderzoekspopulatie wordt afgebakend. De in Nederland meest gebruikte criteria om inkomensarmoede af te

bakenen zijn de lage-inkomensgrens van het CBS, de beleidsmatige inkomensgrens, de Europese armoedegrens en de budgetgrens van het Sociaal en Cultureel Planbureau (zie Soede, 2006) die hier verder onbesproken blijft.

De inzichten over wat precies onder armoede verstaan moet worden, lopen sterk uiteen. Daarom spreekt het CBS bij hantering van de lage-inkomensgrens niet van arme huishoudens of huishoudens die in armoede leven, maar van huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens (kortweg huishoudens met een laag inkomen) of van huishoudens met *kans op* armoede.

Inkomensbegrip

Voor het meten van het risico op armoede vormt het besteedbaar huishoudensinkomen het uitgangspunt. Dit omvat inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, en overdrachtsinkomen bestaande uit uitkeringen, pensioen en ontvangen partneralimentatie. Betaalde partneralimentatie en premies en belastingen op het inkomen zijn in mindering gebracht. Kinderalimentatie en ouderlijke bijdragen aan uitwonende kinderen worden niet waargenomen en kunnen daardoor niet in het inkomensbegrip worden opgenomen. De verplichte premie basiszorgverzekering die huishoudens aan de zorgverzekeraar betalen, is op het inkomen in mindering gebracht. Een in verband hiermee verkregen zorgtoeslag is bij het inkomen geteld. Bij hantering van de lage-inkomensgrens wordt de huurtoeslag niet meegeteld in het inkomen. Hiermee wordt bewerkstelligd dat de besteedbare ruimte aan de onderkant van de inkomensverdeling optimaal vergelijkbaar is tussen de huishoudens en dat huishoudens die volledig afhankelijk zijn van de bijstand, ongeacht of ze nu wel of niet huurtoeslag ontvangen, per definitie tot de groep met een laag inkomen behoren.

Lage-inkomensgrens: een vast koopkrachtbedrag georiënteerd op het sociaal minimum

De lage-inkomensgrens van het CBS weerspiegelt een vast koopkrachtbedrag in de tijd. Doordat de lage-inkomensgrens alleen voor de prijsontwikkeling wordt geïndexeerd, is dit criterium bij uitstek geschikt voor vergelijkingen in de tijd. Bij de start van de statistiek over (personen in) huishoudens met een laag inkomen is bij het bepalen van de hoogte van lage-inkomensgrens rekening gehouden met de hoogte van het sociaal minimum (Bos, 1996). Daarbij is de lage-inkomensgrens juist

boven de bijstandsuitkering van een alleenstaande gelegd. Uitgangspunt vormde hiervoor het bijstandsniveau in 1979, toen dit op een hoog niveau lag. Hiermee werd beoogd dat huishoudens die uitsluitend of vooral op bijstand of AOW (Algemene ouderdomswet) zijn aangewezen, tot de categorie met een laag inkomen gerekend worden. In 2018 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 12 750 euro per jaar. Per maand komt dit neer op 1 060 euro. Voor meerpersoonshuishoudens is de lage-inkomensgrens met behulp van een equivalentiefactor aangepast voor de omvang en samenstelling van het huishouden. De aldus gecorrigeerde inkomens(grenzen) zijn daarmee vergelijkbaar gemaakt met de besteedbare ruimte van een alleenstaande.

Equivalentieschaal: standaardiseren van inkomens(grenzen)

Het maakt veel uit hoeveel mensen in een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Inkomens(grenzen) van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling worden met behulp van een equivalentiefactor vergelijkbaar gemaakt (CBS, 2004). Daaruit resulteert het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen oftewel de koopkracht van het huishouden. De equivalentiefactor geeft weer hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is het eenpersoonshuishouden als norm gekozen met een bijbehorende factor gelijk aan 1. Voor elke extra volwassene wordt 0,19 tot 0,37 en voor elk extra minderjarig kind wordt 0,15 tot 0,33 aan deze factor toegevoegd. Voor een echtpaar zonder kinderen bedraagt de factor bijvoorbeeld 1,37. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 1 060 euro per maand en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van (afgerond) 1 460 (= $1\ 060 \times 1,37$) euro per maand bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau. Voor de meest voorkomende huishoudentypen is de equivalentiefactor opgenomen in tabel 1.1.1.

1.1.1 Hoogte van de lage-inkomensgrens en equivalentiefactor van enkele huishoudentypen

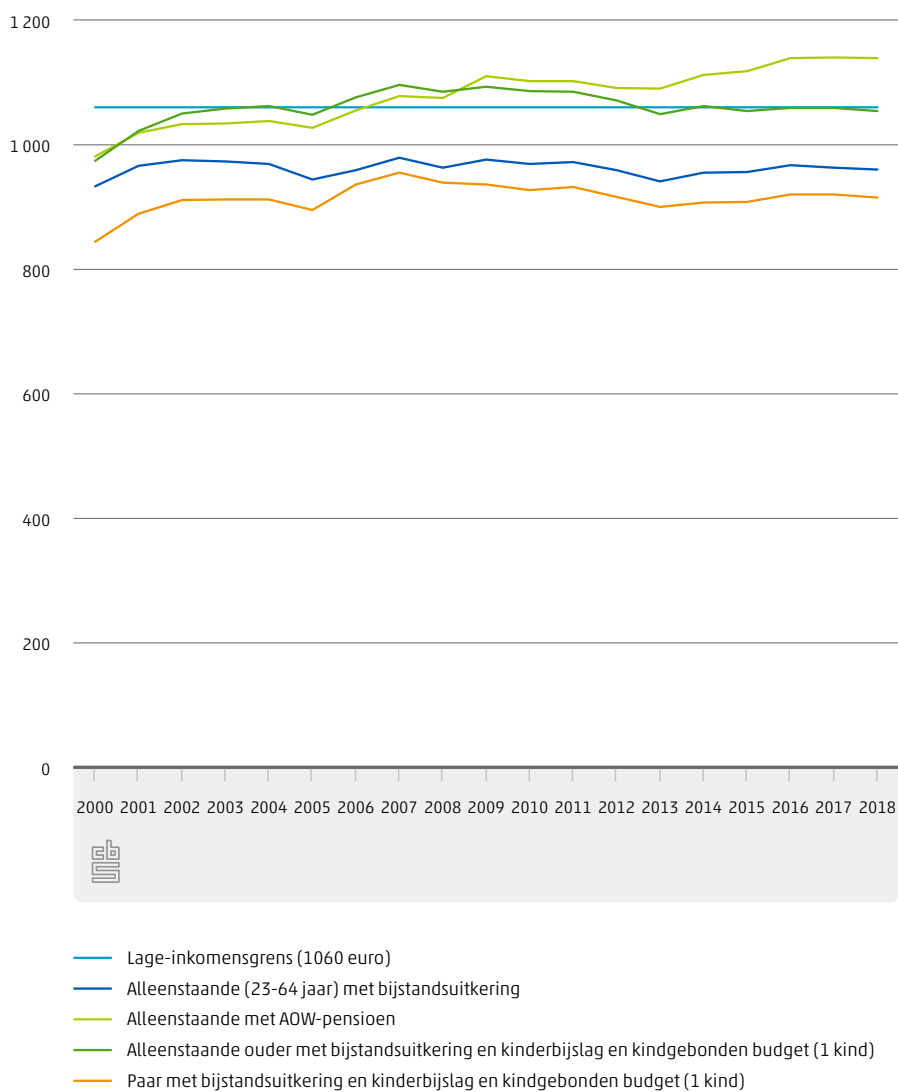
	Paar				Eenoudergezin			
	Alleenstaande	zonder kind	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	1 kind	2 kinderen	3 kinderen
Lage-inkomensgrens	Netto maandbedrag in euro (lopende prijzen)							
2000	770	1 060	1 290	1 450	1 590	1 030	1 160	1 360
2005	870	1 190	1 460	1 640	1 800	1 160	1 320	1 530
2010	940	1 290	1 570	1 770	1 940	1 250	1 420	1 660
2016	1 030	1 410	1 720	1 940	2 120	1 370	1 560	1 810
2017	1 040	1 430	1 740	1 960	2 150	1 390	1 580	1 840
2018	1 060	1 460	1 770	2 000	2 190	1 410	1 600	1 870
Equivalentiefactor								
2000-2018	1,00	1,37	1,67	1,88	2,06	1,33	1,51	1,76

Bron: CBS (Inkomensstatistiek) en CBS (2004)

Ook in 2018 lag de koopkracht (exclusief huurtoeslag) van een alleenstaande bijstandsontvanger onder de lage-inkomensgrens. Van groepen huishoudens die alleen van het beleidsmatig minimum moeten rondkomen, hadden er enkele een gestandaardiseerd besteedbaar inkomen net boven de lage-inkomensgrens. Dit geldt voor zowel alleenstaande AOW'ers als AOW-paren, van wie de koopkracht al vanaf 2007 boven de lage-inkomensgrens uitkwam. In de periode 2006-2012 kwam ook de koopkracht van eenoudergezinnen met één kind hoger uit, maar in de navolgende jaren was deze ofwel gelijk ofwel iets lager dan de lage-inkomensgrens.

1.1.2 Koopkracht¹⁾ van lage-inkomensgrens en enkele minima

Maandbedrag in euro (prijspeil 2018)

¹⁾ Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen.

Beleidsmatige inkomensgrens: ontleend aan het bijstandsniveau en AOW

De beleidsmatige grens is gebaseerd op het wettelijk bestaansminimum dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Tot aan de pensioengerechtigde leeftijd is het beleidsmatig of sociaal minimum gelijk aan de hoogte van de bijstandsuitkering

en vanaf de pensioengerechtigde leeftijd is dit ontleend aan het AOW-pensioen. Voor huishoudens met kinderen zijn de kinderbijslag en het kindgebonden budget aan het normbedrag toegevoegd. Voor de uitvoering van het gemeentelijk armoedebelief wordt vaak uitgegaan van een inkomensgrens die gelijkgesteld is aan een zeker percentage (bijvoorbeeld 110 procent) van het sociaal minimum. Dit betekent dat bijstandsonvangers met geringe aanvullende inkomsten ook onder deze drempel vallen. Voor geselecteerde groepen zijn de normbedragen opgenomen in tabel 1.1.3; voor het bepalen van bijvoorbeeld de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens moeten de bedragen uit deze tabel dus vermenigvuldigd worden met de factor 1,10 (zie Bijlage).

1.1.3 Besteedbaar inkomen van huishoudens op het beleidsmatig minimum (geselecteerde groepen)

	Alleenstaande (23-64 jaar)	Paar		Eenoudergezin						Alleenstaande AOW'er	Paar, beide partners AOW'er
		zonder kind	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	1 kind	2 kinderen	3 kinderen			
Netto maandbedrag in euro (lopende prijzen)											
2000	680	960	1 020	1 100	1 190	940	1 020	1 100	710	1 000	
2005	770	1 090	1 230	1 300	1 380	1 140	1 220	1 300	840	1 170	
2010	860	1 200	1 370	1 480	1 570	1 280	1 380	1 480	980	1 340	
2016	940	1 310	1 490	1 640	1 740	1 370	1 510	1 620	1 100	1 490	
2017	950	1 320	1 520	1 630	1 770	1 390	1 550	1 640	1 120	1 520	
2018	960	1 340	1 530	1 690	1 790	1 410	1 560	1 670	1 140	1 540	

Bron: CBS (Inkomensstatistiek)

Aan het beleidsmatig minimum als armoedecriterium kleven twee bezwaren. In de eerste plaats verschilt de koopkracht (bepaald aan de hand van de equivalentieschaal van het CBS) tussen de verschillende groepen van sociale minima. Zo is de koopkracht van een alleenstaande met alleen AOW een stuk groter dan van een alleenstaande die uitsluitend bijstand ontvangt: in 2018 maandelijks 1140 euro tegen 960 euro (vergelijk ook figuur 1.1.2). Ook is de koopkracht van eenoudergezinnen met bijstand, kinderbijslag en kindgebonden budget groter dan die van minimagezinnen rondom paren. Daarnaast fluctueert de koopkracht bij minimagezinnen met het aantal kinderen. Hoe meer kinderen, hoe lager is de koopkracht. Eenoudergezinnen met één kind hebben de hoogste koopkracht. Een tweede bezwaar van het gebruik van het beleidsmatig minimum als armoedecriterium is, dat een verlaging (verhoging) van het sociaal minimum – en daarmee de hieraan gekoppelde armoedegrens – betekent, dat onder verder gelijkblijvende omstandigheden de gemeten armoede afneemt (toeneemt). Een verlaging of verhoging van het sociaal minimum is bovendien ingegeven door

de economische situatie: dat maakt dat deze grens als meetinstrument minder geschikt.

1.1.4 Koopkracht van huishoudens op het beleidsmatig minimum (geselecteerde groepen)

	Alleenstaande (23-64 jaar)	Paar			Eenoudergezin			Alleenstaande AOW'er	Paar, beide partners AOW'er	
		zonder kind	1 kind	2 kinderen	3 kinderen	1 kind	2 kinderen			3 kinderen
Netto maandbedrag in euro (prijspeil 2018)										
2000	942	971	847	811	801	980	936	866	984	1 012
2005	939	970	898	843	817	1 046	985	901	1 025	1 042
2010	972	990	927	890	861	1 087	1 033	950	1 107	1 105
2016	969	986	920	899	871	1 062	1 031	949	1 134	1 121
2017	966	980	926	882	874	1 063	1 044	948	1 139	1 128
2018	960	978	916	899	869	1 059	1 033	949	1 140	1 124

Bron: CBS (Inkomensstatistiek)

Europese armoedegrens: afgeleid van het doorsnee inkomen

De Europese armoedegrens is vastgesteld op 60 procent van het mediane gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen toegekend aan alle personen die tot het huishouden behoren. De grens wordt elk jaar opnieuw bepaald, en volgt daarmee zowel de prijs- als welvaartsontwikkeling. De grens wordt *per land* vastgesteld. Dit betekent dat voor welvarende landen de armoedegrens doorgaans hoger ligt dan in landen met een geringe welstand. Maar dit betekent niet per se dat verhoudingsgewijs weinig personen kans op armoede hebben in het meer welvarende land. Deze uitkomst wordt vooral bepaald door de scheefheid van de inkomensverdeling. De Europese grens krijgt dan ook vaak de kritiek dat deze veeleer een maat van inkomensongelijkheid is dan een geschikt armoedecriterium.

Eurostat, het statistisch bureau van de EU, publiceert de uitkomsten omtrent de kans op armoede voor de Europese lidstaten (zie hoofdstuk 7). De resultaten voor Nederland zijn gebaseerd op een ander inkomensbegrip en een andere equivalentieschaal dan het CBS gebruikt. Een verder verschil is dat het CBS anders dan Eurostat onder meer studentenhuishoudens buiten beschouwing laat.

Onderwerp van analyse: huishoudens en personen

In 2018 is 95 procent van de totale bevolking van bijna 17,2 miljoen mensen in de onderzoekspopulatie opgenomen. Buiten beschouwing bleven de mensen in instellingen, inrichtingen en tehuizen (249.000 personen), alsmede studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden (606.000 personen). Dat gebeurt niet omdat deze groepen geen risico op armoede zouden kunnen lopen, maar omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (de verzorgingsbijdrage van tehuisbewoners) of niet volledig wordt waargenomen (het ontbreken van gegevens over de financiële ondersteuning van ouders aan hun uitwonende studerende kinderen). De onderzoekspopulatie bestond in 2018 daardoor uit 16,3 miljoen personen die samen in bijna 7,4 miljoen huishoudens woonden.

Onderzoekspopulatie

In 2018 is 95 procent van de totale bevolking van bijna 17,2 miljoen mensen in de onderzoekspopulatie opgenomen. Buiten beschouwing bleven de mensen in instellingen, inrichtingen en tehuizen (249.000 personen), alsmede studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden (606.000 personen). Dat gebeurt niet omdat deze groepen geen risico op armoede zouden kunnen lopen, maar omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (de verzorgingsbijdrage van tehuisbewoners) of niet volledig wordt waargenomen (het ontbreken van gegevens over de financiële ondersteuning van ouders aan hun uitwonende studerende kinderen). De onderzoekspopulatie bestond in 2018 daardoor uit 16,3 miljoen personen die samen in bijna 7,4 miljoen huishoudens woonden.

Ook onderscheid in duurcriteria

Weinig inkomen is voor veel huishoudens vaak een tijdelijke, incidentele kwestie. Denk bijvoorbeeld aan zelfstandigen die een op zich goed lopende onderneming hebben maar ook wel eens een slecht jaar draaien. Of aan jonge mensen wier overstap van een opleiding naar een betaalde baan niet altijd rimpelloos verloopt, en daarom tussentijds een beroep op een sociale voorziening moeten doen. Het inkomen van het huishouden waartoe zij behoren, kan dan voor een jaar laag uitvallen. Van een serieuze inkomensproblematiek is echter nauwelijks sprake, als deze financiële malaise binnen afzienbare tijd voorbij is. Als de beperkte inkomsten

evenwel structureel van aard zijn en dus langer aanhouden, is de problematiek ernstiger. Een belangrijke aanvulling is dan ook om naast cijfers over de kans op armoede op basis van het inkomen in één jaar, ook uitkomsten te presenteren waarbij de inkomenssituatie over opeenvolgende jaren in ogenschouw wordt genomen. Ook het langdurigheids criterium kan op verschillende manieren worden afgebakend. Het CBS spreekt van een langdurig laag inkomen als deze weinig rooskleurige inkomenspositie vier jaar of langer wordt ingenomen, terwijl Eurostat een periode van ten minste drie jaar achtereenvolgend als langdurig beschouwt.

1.2 Naar een bredere afbakening van materiële armoede

Aanvullende materiële indicatoren

De beoordeling van het armoederisico alleen op basis van de hoogte van het inkomen is een pragmatische keuze die geen volledig financieel beeld van de armoedeproblematiek geeft. De welvaartspositie van een huishouden kan ook worden afgelezen aan andere indicatoren van de materiële welvaart. Zo kan er gekeken worden naar de omvang van de bestedingen. Die geven aan in welke mate een huishouden – los van het inkomen – in zijn behoeften heeft kunnen voorzien.

Verder vormt het vermogen een mogelijk aanvullende financiële bron op het inkomen. Wie meer uitgeeft dan zijn inkomen, kan daarbij zijn vermogen aanspreken. Wie niet over dergelijke buffers beschikt, bouwt betalingsachterstanden of schulden op. Voor een meer volledig beeld van de financiële positie van huishoudens is het dus van belang om naast de inkomenspositie, ook de bestedingen en de vermogenssituatie te bezien. Als onderdeel van de armoederapportages brengt het CBS voor huishoudens met (langdurig) een inkomen onder de lage-inkomensgrens standaard de bijbehorende bestedingen en de stand van het vermogen, ook uitgesplitst naar bezittingen en schulden, in kaart.

Ook subjectieve indicatoren zoals de inschatting van de eigen financiële situatie en het rapporteren van financiële problemen leveren aanvullende informatie en worden standaard door het CBS voor huishoudens met een (langdurig) laag inkomen gepresenteerd.

Welvaartsarmoede in aanvulling op inkomensarmoede

Tot op heden zijn CBS-cijfers over achterstanden in materiële welvaart beperkt tot alleen het verband tussen het risico op (inkomens)armoede en aanvullende indicatoren van materiële welvaart. Zo ook op het vlak van vermogen: gegevens van bezittingen en schulden zijn niet opgenomen in of verrekend met het gehanteerde inkomenscriterium. Dat is gedaan omdat bezittingen en schulden geen geldstromen (transacties) betreffen en daardoor buiten de reguliere definitie van inkomen vallen. In de discussie over armoedeproblematiek is hier kritiek op en wordt aangevoerd dat het wel degelijk veel uitmaakt of een huishouden ten tijde van inkomensproblemen een beroep kan doen op vrij opneembare vermogensmiddelen of dat dit juist niet mogelijk is. Het laatste vanwege het ontbreken van vrij opneembare buffers of, nog ongunstiger, vanwege het torsen van een schuldenlast.

Vanuit de literatuur zijn er ruwweg twee hoofdmethodieken te onderscheiden waarmee componenten van het vermogen toch bij het inkomen betrokken kunnen worden. Het betreft de annuïteitenmethode en de instelling van een vermogensplafond (Citro & Michael, 1995). Hierbinnen zijn weer meerdere varianten mogelijk.

In de kern behelst de annuïteitenaanpak dat volgens diverse criteria het vrij opneembare vermogen van een huishouden wordt uitgedrukt in een annuïteit (een vast maandelijks of jaarlijks bedrag voor een bepaalde tijdsperiode) en dat dit bedrag bij het besteedbaar inkomen wordt opgeteld. Dit vanuit de veronderstelling dat het armoedeperspectief en de vermogenssituatie voor een langere periode stabiel zijn zodat het opsouperen van het vrij opneembare vermogen op gestage en constante wijze kan plaatsvinden. Een ideaaltypisch voorbeeld vormen arme gepensioneerden die hun huis hebben verkocht en vervolgens maandelijks een vast deel van de opbrengst aan hun inkomen kunnen toevoegen. De achterliggende veronderstelling van de annuïteitenaanpak is evenwel minder realistisch voor de huishoudens die zich in de verschillende jongere stadia van de levensloop bevinden. Hier is veel dynamiek en daardoor ook voortdurend veranderend perspectief in (inkomens)armoede en vermogenssituatie.

Bij de instelling van een vermogensplafond wordt een huishouden met risico op inkomensarmoede als niet-arm aangemerkt als het bijbehorende vrij opneembare vermogen boven een bepaalde grens ligt. Het voordeel van dit criterium is dat de definitie van het inkomen niet wordt geschonden en dat er geen lastige berekeningen zoals bij de annuïteitenaanpak hoeven plaats te vinden. Het nadeel van deze aanpak is dat de keuze voor het plafond tot op zekere hoogte arbitrair is.

In het streven naar toepassing van een criterium van welvaartsarmoede is bij wijze van experiment in eerste instantie gekozen voor instelling van een vermogensplafond. Als kritisch plafond is uitgegaan van de helft van de lage-inkomensgrens (zie Van den Brakel en Gidding, 2019), wat jaarlijks ongeveer gelijk is aan het maximale vrijstellingsbedrag van eigen vermogen volgens de Bijstandswetgeving. Het vermogensplafond staat daarmee net als de lage-inkomensgrens los van de wetgeving en wordt alleen gecorrigeerd voor inflatie en niet voor welvaartsontwikkeling. Tot het vrij opneembaar vermogen behoren alleen de beschikbare liquide vermogensmiddelen. Deze omvatten het saldo van bezittingen en schulden exclusief de eigen woning (woningwaarde minus hypotheekschuld), het ondernemingsvermogen en het aanmerkelijk belang. Dit laatste vanuit de veronderstelling dat de eigen woning, het ondernemingsvermogen en het aanmerkelijk belang niet op relatief korte termijn liquide gemaakt kunnen worden. De liquide vermogensmiddelen worden net als het inkomen gestandaardiseerd met de CBS-equivalentiefactoren om ook voor het welvaarts criterium optimale vergelijkbaarheid tussen de verschillende huishoudenstypen te garanderen. Een huishouden met welvaartsarmoede is in deze publicatie dus afgebakend als een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens en een vrij opneembaar vermogen tot maximaal de helft van deze grens.

1.3 Sociale uitsluiting: cumulatie van achterstelling in de leefsituatie

Ongunstige leefsituatie

Naast de financiële situatie geeft ook de algehele leefsituatie uitdrukking aan het welzijn van huishoudens. Financiële beperkingen in combinatie met minder gunstige leefsituatie-omstandigheden kunnen tot armoede en sociale uitsluiting leiden. Bij sociale uitsluiting raken mensen geïsoleerd en vervreemd van de samenleving omdat ze niet of slechts in beperkte mate kunnen meedoen. Sociale uitsluiting wordt gekenmerkt door beperkte maatschappelijke participatie, financiële beperkingen, vervagend normbesef en achterstelling in toegang tot hulpverlening, zorginstanties en huisvesting (Coumans, 2012). Ook ongezonde leefstijlen en een minder goede gezondheid gaan vaak samen met een achtergestelde financiële positie.

Armoede in breed leefsituatieperspectief

Insteek van het CBS is de armoedeproblematiek ook vanuit het brede perspectief van (achterstelling in) de leefsituatie te beschrijven. Daarmee wordt zichtbaar gemaakt in hoeverre hardnekkige financiële problemen samengaan met sociale uitsluiting en gezondheidsbeperkingen en bij wie er in welke mate sprake is van stapeling van de problematiek. De beschrijving hiervan is gebonden aan de beschikbare gegevensbronnen binnen het CBS, deels registers en deels steekproeven, en zijn er beperkingen in de meting van leefsituatieaspecten en de onderlinge relateerbaarheid. Gegevens van sociale uitsluiting zijn beschikbaar op het vlak van maatschappelijke participatie, materiële condities, woonomgeving en -kwaliteit, dader- en slachtofferschap van misdrijven (als indirecte indicator van normbesef). Op het vlak van gezondheid en leefstijlen is er informatie beschikbaar over gezondheidsstatus, chronische aandoeningen, (gezonde) levensverwachting, medische consumptie, roken, drinken en overgewicht. Voor de beschrijving van armoede in het brede leefsituatieperspectief worden in deze publicatie vrijwel alle genoemde kenmerken in verband gebracht met het (langdurige) armoederisico volgens de lage-inkomensgrens van het CBS.

1.4 Literatuur

Bos, W. (1996). Lage inkomens 1990-1993. In: *Sociaal-economische maandstatistiek*, jg. 13, nr. 3, p. 16-18. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Brakel, M. van den en K. Gidding (2019). *Hoe is de financiële welvaart verdeeld? Statistische Trends*.

CBS (2004). *Equivalentiefactoren 1995-2000*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Citro, C.F. en R.T. Michael (red.) (1995). *Measuring poverty: a new approach*. Washington, DC: National Academy Press.

Coumans, M. (2012). Sociale uitsluiting, beschrijvende analyses. Interne CBS-nota, 14-12-2012.

Soede, A. (2006). *Naar een nieuwe armoedegrens? Basisbestedingen als maatstaf voor een tekortschietend inkomen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP-werkdocument 126).

2.

Kans op armoede bij huishoudens

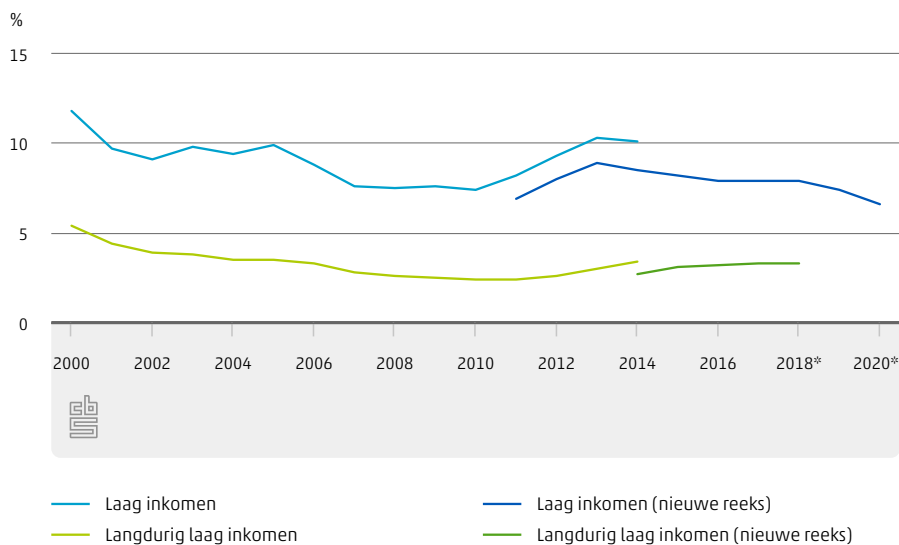
Dit hoofdstuk laat zien hoe het aandeel huishoudens met (langdurig) een inkomen onder de lage-inkomensgrens zich vanaf 2000 heeft ontwikkeld. Daarbij wordt ook vooruitgeblikt naar het komend jaar, 2020. Bevolkingsgroepen worden niet in gelijke mate getroffen door armoede: welke sociaaleconomische en demografische groepen lopen het meest risico op armoede en wat zijn de recente ontwikkelingen daarin?

2.1 Trends in risico op armoede

Armoederisico blijft stabiel

In 2018 hadden volgens de nieuwe voorlopige inkomensgegevens 584 duizend van de bijna 7,4 miljoen huishoudens een inkomen onder de lage-inkomensgrens, hetgeen overeen komt met een aandeel van 7,9 procent. Daarmee bleef het percentage huishoudens met een laag inkomen voor het derde jaar op rij onveranderd.

2.1.1 Huishoudens met (langdurig) laag inkomen¹⁾

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2000-2018); CPB (2019-2020)

¹⁾ De revisie van de Inkomensstatistiek leidde in 2011 tot een breuk in de uitkomsten.

Over een langere periode gezien is het risico op armoede tussen 2000 en het begin van de economische crisis in 2009 flink afgenomen. Onder invloed van een zwakke conjunctuur nam het aandeel met een laag inkomen tussen 2002 en 2005 wel licht toe, maar in 2006 en 2007 bloeide de economie weer op, daalde de werkloosheid en ging de koopkracht omhoog. De economische crisis heeft deze positieve ontwikkeling teniet gedaan en in vier jaar tijd nam het aantal huishoudens met een laag inkomen sterk toe. In 2014 herstelde de economie, de werkloosheid begon te dalen en de koopkracht steeg voor het eerst weer. Deze positieve ontwikkelingen hebben zich in de hierop volgende jaren voortgezet en het aandeel huishoudens met een laag inkomen daalde tot 7,9 procent in 2016 maar bleef sindsdien op dit niveau steken. In deze stabilisatie werkt de eerdere, massale toestroom van vluchtelingen door. Zij zijn gaandeweg als statushouder deel uit gaan maken van de Nederlandse bevolking, maar merendeels afhankelijk van een bijstandsuitkering (zie verder paragraaf 2.4).

Herziening van de Inkomensstatistiek

Een herziening van de Inkomensstatistiek vanaf statistiekjaar 2011 (Bos en Lok, 2019) heeft geleid tot een neerwaartse bijstelling van het aantal huishoudens met een laag inkomen. Deze bijstelling bedraagt gemiddeld voor de jaren waarvoor zowel gegevens van de oude als nieuwe reeks beschikbaar zijn, bijna 100 duizend huishoudens (1,4 procentpunt).

Voorlopige en definitieve cijfers

In de cyclus van de Inkomensstatistiek wordt in jaar t voorzien in voorlopige inkomensgegevens voor t-1 en in definitieve inkomensgegevens voor t-2. Dienovereenkomstig worden in het verslagjaar steeds de voorlopige armoedecijfers voor t-1 en de definitieve armoedecijfers voor t-2 gepubliceerd. De meetfout van de voorlopige cijfers is groter dan die van de definitieve cijfers. Zo rapporteerde het CBS in 2018 op basis van de toen beschikbare, voorlopige inkomensgegevens 2017 een armoedepercentage van 8,2 procent. Volgens de in 2019 beschikbaar gekomen definitieve inkomensgegevens 2017 bedroeg het aandeel huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens evenwel 7,9 procent, dus 0,3 procentpunt minder. Ook in de voorafgaande verslagjaren bleek het latere definitieve cijfer veelal iets lager uit te komen dan het eerder, gepubliceerde voorlopige cijfer. Aanbevolen wordt de voorlopige cijfers van het incidentele armoederisico steeds in de context van de trendmatige ontwikkeling te bezien. Bij afwijkingen van de algemene trend past terughoudendheid in de conclusies vanwege het verhoogde aandeel meetfouten in de voorlopige cijfers.

Bij het risico op langdurige armoede is er doorgaans geen of nauwelijks sprake van verschil, zo bedroeg voor 2017 zowel het voorlopige als het definitieve cijfer van huishoudens met een langdurig laag inkomen 3,3 procent.

Verbeteringen verwacht

Op verzoek van het CBS heeft het Centraal Planbureau (CPB, 2019) ramingen gemaakt voor 2019 en 2020 van het aantal huishoudens met een laag inkomen. Deze ramingen wijzen erop dat het aandeel huishoudens met kans op armoede in 2019 daalt naar 7,4 procent, en dat deze daling zich in 2020 voortzet naar 6,6 procent zodat er dan voor het eerst sinds 2011 weer minder dan een half miljoen risicohuishoudens zullen zijn.

2.1.2 Huishoudens met een (langdurig) laag inkomen

	Totaal laag inkomen		Langdurig laag inkomen		
	x 1 000		%	x 1 000	%
2011	7 009	482	6,9		
2012	7 066	562	8,0		
2013	7 112	630	8,9		
2014	7 128	608	8,5	185	2,7
2015	7 172	590	8,2	209	3,1
2016	7 240	572	7,9	221	3,2
2017	7 324	581	7,9	224	3,3
2018*	7 390	584	7,9	232	3,3
2019 (raming)	7 472	555	7,4	.	.
2020 (raming)	7 528	494	6,6	.	.

Bron: 2011-2018: CBS, Inkomensstatistiek; 2019-2020: CPB (2019)

Geen verdere stijging van langdurig armoederisico

Van de 584 duizend huishoudens met een laag inkomen in 2018, moesten er 232 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen uit op 3,3 procent en dat is evenveel als in 2017. Sinds 2011 is sprake van een voortdurende stijging van het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen, maar in 2018 zet die niet verder door. De eerdere toename komt voornamelijk doordat meer huishoudens langdurig afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering. Veel huishoudens die door toedoen van de economische crisis toentertijd onder de streep zijn terecht gekomen, hebben zich hieraan niet weten te onttrekken.

Ook op personsniveau stabiliteit

Het aantal huishoudensleden dat in 2018 deel uitmaakte van de 584 duizend huishoudens met een laag inkomen bedroeg ruim een miljoen personen.

Dat komt overeen met 6,3 procent van de bevolking. Daarmee kwam het armoederisico onder de bevolking in 2018 even hoog uit als in 2017. Ook het percentage met een langdurig laag inkomen bleef stabiel (2,5 procent).

De ramingen die het Centraal Planbureau op verzoek van het CBS heeft uitgevoerd wijzen op een verdere daling van het incidentele armoederisico naar 5,9 procent in 2019 en 5,3 procent in 2020. Volgens de ramingen zijn er 2020 bijna 165 duizend personen minder met risico op armoede dan in 2018.

Personen met een (langdurig) laag inkomen

	Totaal laag inkomen		Langdurig laag inkomen		
	x 1 000		%	x 1 000	%
2011	15 877	929	5,8		
2012	15 936	1 075	6,7		
2013	15 971	1 187	7,4		
2014	15 977	1 143	7,2	355	2,3
2015	16 014	1 103	6,9	391	2,5
2016	16 101	1 041	6,5	399	2,6
2017	16 227	1 029	6,3	391	2,5
2018*	16 326	1 033	6,3	394	2,5
2019 (raming)	16 442	972	5,9	.	.
2020 (raming)	16 555	870	5,3	.	.

Bron: 2011-2018: CBS, Inkomensstatistiek; 2019-2020: CPB (2019).

Intensiteit van armoede in 2018 licht toegenomen

Het inkomen van de ruim 580 duizend huishoudens met een laag inkomen lag in 2018 in doorsnee 9,8 procent onder de lage-inkomensgrens. Omgerekend naar het inkomen van een alleenstaande komt dit tekort neer op een bedrag van 1250 euro per jaar oftewel 105 euro per maand. Het inkomensstekort was in 2018 iets groter dan in 2017 (9,6 procent). Dit komt mede doordat de koopkracht van huishoudens met een laag inkomen in 2018 is gedaald. Gedurende de crisisjaren was er in doorsnee meer tekort, vooral door de toen grotere groep verlieslijdende zelfstandigen.

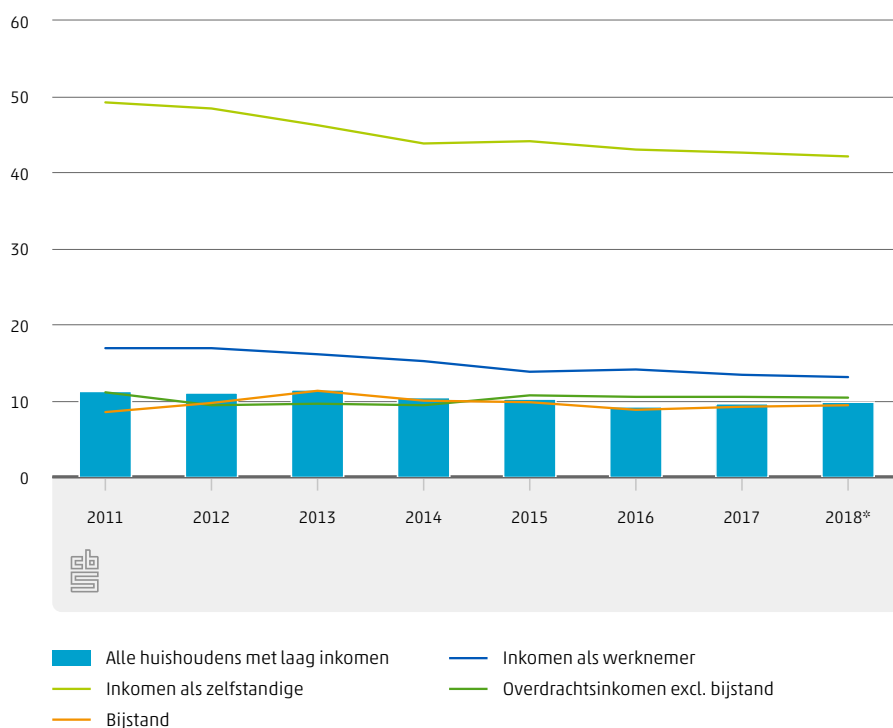
Intensiteit van armoede

Naast de omvang van armoede vormt de intensiteit van armoede een belangrijke aanvullende dimensie. Het gaat dan om de vraag hoe diep onder de armoedegrens betroffen huishoudens zich bevinden. De intensiteit van armoede wordt uitgedrukt als het inkomenstekort ten opzichte van de lage-inkomensgrens. Hoe hoger het inkomenstekort, hoe hoger de intensiteit van armoede. De intensiteit is niet bepaald als het gemiddelde tekort, omdat grote tekorten (bijvoorbeeld bij zelfstandigen met een flink verlies) dan te zeer het beeld voor de gehele groep bepalen. Voor groepen wordt de intensiteit beschreven aan de hand van de mediaan van het inkomenstekort. De mediaan is de middelste waarneming, nadat alle bedragen van laag naar hoog gerangschikt zijn.

2.1.3 Inkomenstekort t.o.v. lage-inkomensgrens

% (doorsnee)

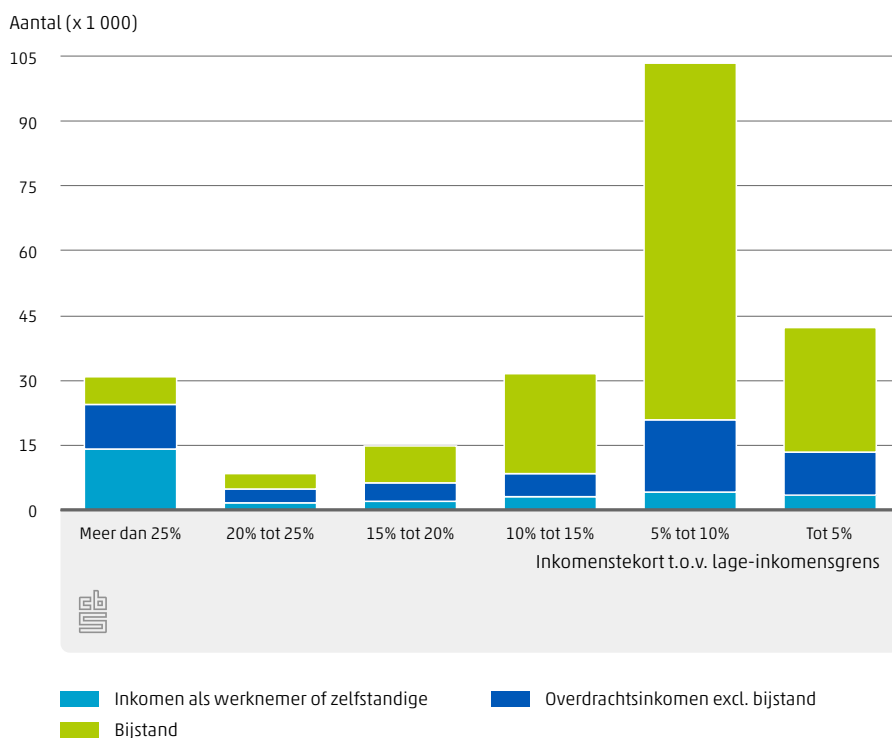

Ook lichte toename inkomenstekort bij langdurig arme huishoudens

Ook bij de ruim 230 duizend huishoudens met een langdurig laag inkomen kwam het inkomenstekort in 2018 iets hoger uit dan in 2017 en bedroeg 9,6 procent. Omgerekend naar het inkomen van een alleenstaande komt dit overeen met een bedrag van 1200 euro per jaar en 100 euro per maand.

De intensiteit van armoede van huishoudens met een langdurig laag inkomen is doorgaans geringer dan die van de totale groep met een laag inkomen. Dit komt doordat de groep die langdurig van een laag inkomen moet rondkomen relatief weinig huishoudens bevat met een groot inkomenstekort en naar verhouding veel huishoudens die langdurig zijn aangewezen op een bijstandsuitkering. In 2018 vormden de bijstandsontvangers twee derde van alle huishoudens met een langdurig laag inkomen. Voor de meesten van hen ligt het inkomen niet meer dan 10 procent onder de lage-inkomensgrens.

2.1.4 Huishoudens met langdurig laag inkomen naar hoogte inkomenstekort, 2018*

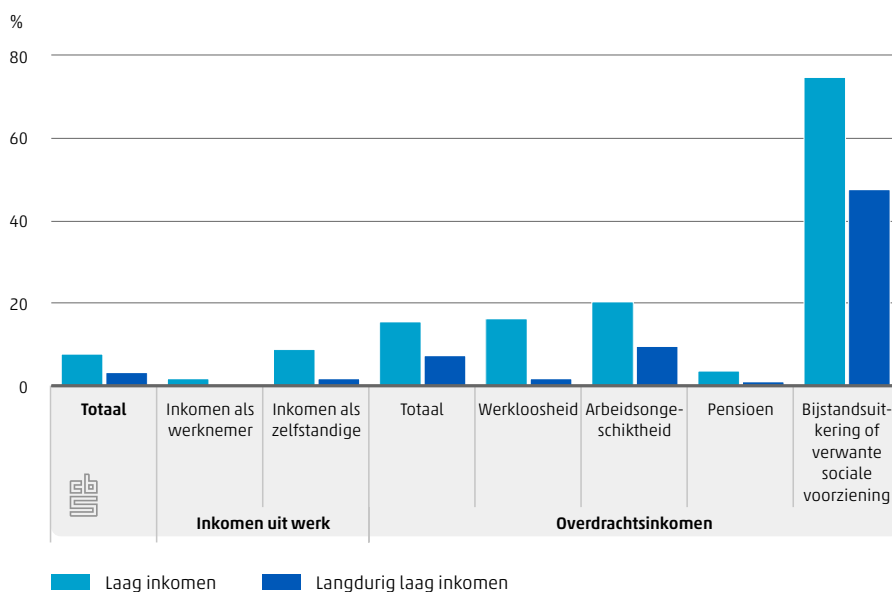

2.2 Sociaaleconomische risicogroepen

Bijstandsontvangers lopen het meeste risico op armoede

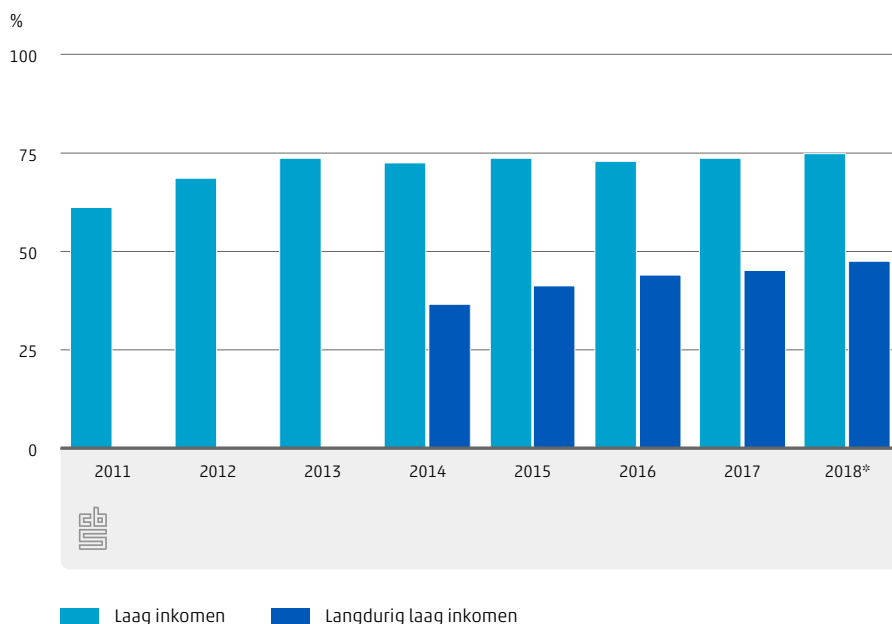
Drie kwart van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering of een verwante sociale voorziening (bijvoorbeeld een Wajong-uitkering) moesten rondkomen, had in 2018 een laag inkomen. Bijna de helft van deze bijstandsontvangers had bovendien al minstens vier jaar een laag inkomen. Ook onder ontvangers van een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen ruim boven het gemiddelde. Van alle huishoudens met een overdrachtsinkomen als belangrijkste inkomensbron, hebben de pensioenontvangers de meest gunstige positie. Van hen had 3,6 procent in 2018 een inkomen onder de lage-inkomensgrens; 1 op de 100 pensioenuitvoerders had een langdurig laag inkomen. Het betreft dan merendeels huishoudens met een onvolledige AOW-opbouw en geen of weinig aanvullend pensioen.

2.2.1 Risicohuishoudens naar voornaamste inkomensbron, 2018*

Tussen 2011 en 2013 is het risico op armoede voor ontvangers van een uitkering gestegen. Bij bijstandsonvangers steeg het percentage huishoudens met een laag inkomen in twee jaar tijd met 12 procentpunt. Ook bij arbeidsongeschikten en werklozen nam het aandeel met een laag inkomen in beide jaren substantieel toe. Bijstandsonvangers profiteerden helemaal niet van het herstel dat vanaf 2014 intrad: het aandeel met een laag inkomen lag in zowel 2017 als 2018 zelfs iets hoger dan in 2013. Deze stagnatie had tot gevolg dat ook het aandeel bijstandshuishoudens met een langdurig laag inkomen in die jaren sterk toenam, en wel van 37 procent in 2014 naar 48 procent in 2018.

2.2.2 Armoederisico onder huishoudens met vooral bijstand

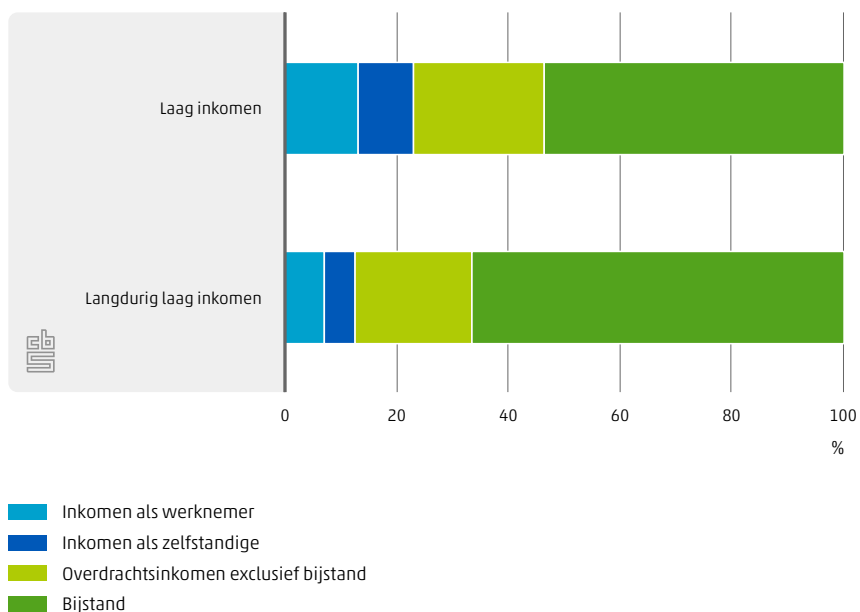

Bijstandsonvangers grootste groep onder de langdurig lage inkomens

Niet alleen is het risico op een (langdurig) laag inkomen het grootst onder bijstandsonvangers, ook vormen bijstandsonvangers de meerderheid in zowel de huishoudens met een laag inkomen als de huishoudens met een langdurig laag inkomen. Bijstandsonvangers (inclusief de verwante sociale voorzieningen) waren in 2018 goed voor 54 procent van de huishoudens met een laag inkomen en 66 procent van de huishoudens met een langdurig laag inkomen. In 2017 waren de percentages vrijwel hetzelfde. Vanaf 2014 is het aandeel bijstandsonvangers in

zowel de groep met een laag inkomen als de groep met een langdurig laag inkomen licht gestegen.

2.2.3 Huishoudens naar voornaamste inkomensbron, 2018*

Ook huishoudens met vooral inkomen uit werk lopen risico

Van de huishoudens met vooral inkomen als werknemer in 2018 had 2 procent een laag inkomen. Dat is een kwart van het landelijk gemiddelde van 7,9 procent. Het risico op een langdurig laag inkomen bij deze werknemers bedroeg slechts 0,4 procent. Bij zelfstandigen moest bijna 1 op de 10 huishoudens rondkomen van een laag inkomen. Het gaat dan om zelfstandigen die slechts een geringe winst boekten of met een verlies te kampen hadden. Een lage winst bij ondernemers (of een laag loon bij werknemers) is niet altijd de enige oorzaak van een laag inkomen. Negatieve inkomsten uit vermogen, zoals betaalde hypotheekrente, kunnen ook een rol spelen (Bos, 2013). Over het algemeen heeft een laag inkomen bij zelfstandigen geen langdurig karakter. Slechts 2 procent had in 2018 vier jaar of langer een laag inkomen. Bij zowel werknemers- als ondernemershuishoudens liep het (langdurige) armoederisico sinds de crisis terug. Wel kwam het incidentele armoederisico van zelfstandigen in 2018 iets hoger uit dan in 2017, maar hierbij moet worden aangetekend dat de voorlopige inkomensgegevens slechts voorzien in

daadwerkelijke waarnemingen bij een derde deel van de zelfstandigen. Bij twee derde van de zelfstandigen zijn de inkomensgegevens geschat, met een minder zuivere vaststelling van het risicopercentage als gevolg.

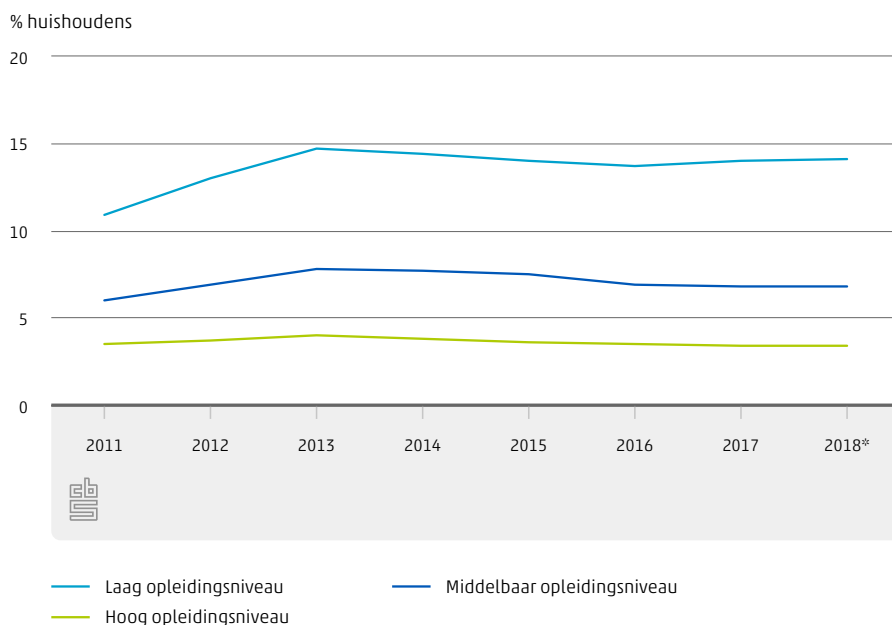
Armoederisico tweeverdieners miniem

Huishoudens met vooral inkomen uit werk lopen dan wel risico op armoede, maar dit risico is aanzienlijk kleiner dan van huishoudens die van een uitkering moeten rondkomen. Het aantal verdieners in het huishouden is dan ook omgekeerd gerelateerd aan het armoederisico. Zo liep 1 op de 100 tweeverdieners in 2018 risico op armoede, bij de eenverdieners waren dat er 7 en bij de nulverdieners, oftewel de economisch inactieve huishoudens die in hoofdzaak afhankelijk zijn van een uitkering, 16 van de 100. Een langdurig laag inkomen kwam bij tweeverdieners zo goed als niet voor, het aandeel was 2 procent bij eenverdieners en 8 procent bij nulverdieners. Voor 2017 golden identieke percentages en ook voor de eerdere jaren kwamen er telkens vrijwel dezelfde cijfers uitrollen. Als verdieners zijn alleen de werkenden aangemerkt die deel uitmaken van de huishoudenskern. Bij paren betreft het dan alleen de verdiensituatie van beide partners en niet die van volwassen kinderen, bij eenoudergezinnen tellen alleen eventuele verdieninkomsten van de ouder mee.

Minder risico bij hogere opleiding

Van de huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner had 3,4 procent in 2018 een laag inkomen. Dit is minder dan bij middelbaar (6,8 procent) en vooral laagopgeleiden (14,1 procent). In 2017 waren de percentages overeenkomstig. Op het hoogtepunt van de crisis in 2013 waren de armoederisico's voor alle drie groepen iets groter. Vergelijkbare verschillen doen zich voor bij een langdurig laag inkomen. Van de laagopgeleiden had in 2018 6,7 procent een langdurig laag inkomen, tegen 2,6 procent van de middelbaar opgeleiden en 1,2 procent van de hoogopgeleiden. Het risico op langdurige armoede nam in de periode 2014–2018 bij elk van de opleidingsniveaus toe. Bij de laagopgeleiden, een groep met relatief veel bijstandsontvangers, ging de stijging het hardst.

2.2.4 Armoederisico naar opleidingsniveau hoofdkostwinner

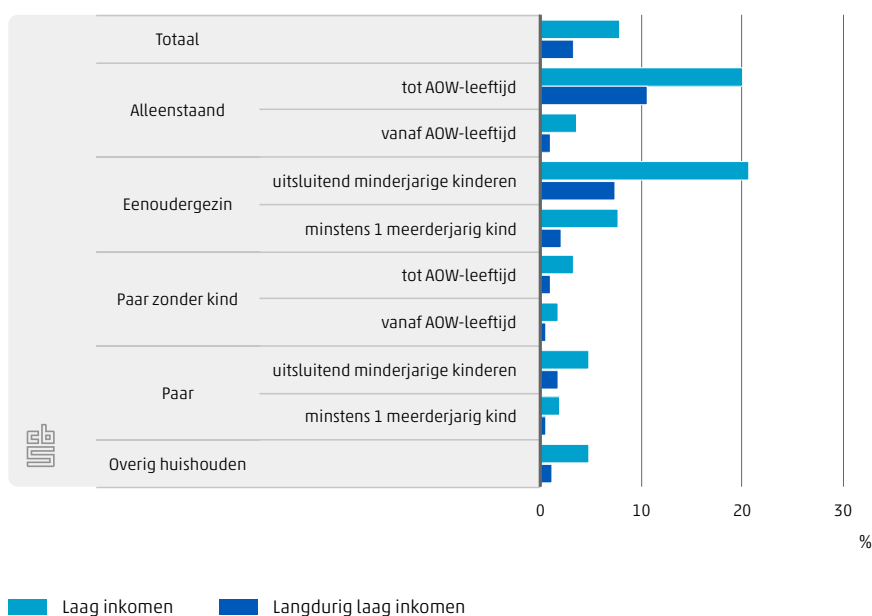
2.3 Demografische risicogroepen

Armoederisico onder eenoudergezinnen het hoogst, maar blijft dalen

Een laag inkomen kwam met 21 procent in 2018 het meest voor bij eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen. Dat is 1 procentpunt lager dan in 2017. Na 2013, toen het aandeel huishoudens met een laag inkomen bij deze gezinnen als gevolg van de economische crisis een hoogtepunt had bereikt (bijna 30 procent), daalde het armoederisico. De daling houdt mede verband met een belangrijke verandering in de kindregelingen: vanaf 2015 krijgen alleenstaande ouders een extra hoog kindgebonden budget waardoor met name werkende alleenstaande ouders vaker dan voorheen boven de kritische grens uitkomen. Ondanks deze verbetering is het risico op langdurige armoede bij deze eenoudergezinnen nog steeds relatief groot. In 2018 moest 7,5 procent van hen al minstens vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen, in 2017 was dit aandeel vrijwel hetzelfde.

Alleenstaanden onder de AOW-leeftijd staan op de tweede plek in de rangorde van huishoudens met een hoog armoederisico: 1 op de 5 had in 2018 een inkomen onder de lage-inkomensgrens, net als in voorgaande jaren. Van alle huishoudentypen zijn de laagste risico's voorbehouden aan paren vanaf AOW-leeftijd zonder kinderen (1,9 procent) en aan paren onder de AOW-leeftijd met tenminste één meerderjarig kind (2 procent).

2.3.1 Armoederisico per huishoudentype, 2018*

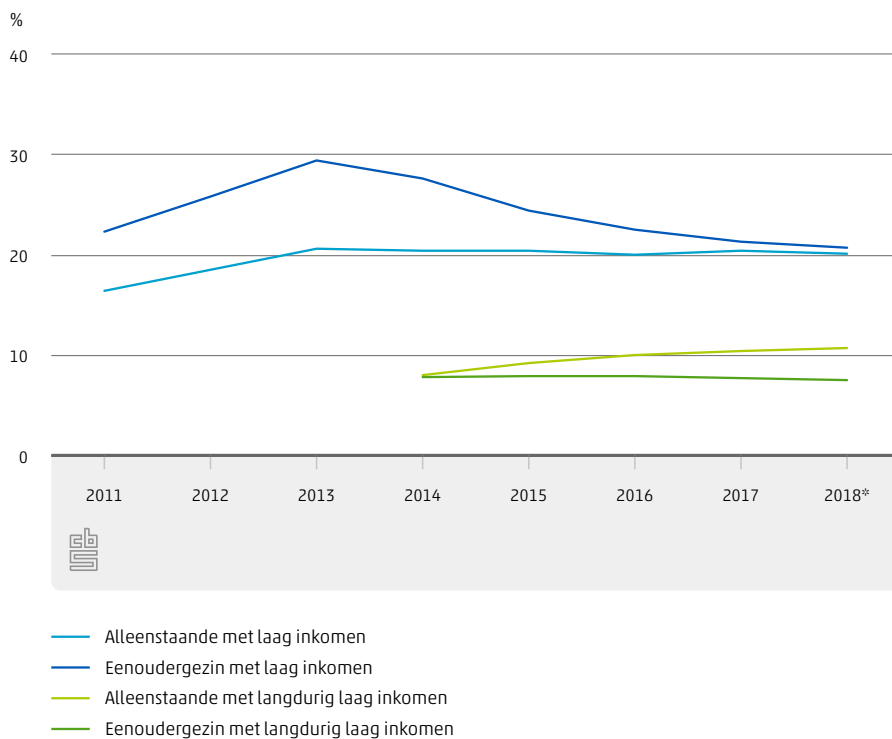

Langdurig armoederisico het hoogst bij alleenstaanden onder AOW-leeftijd

Ruim 1 op de 10 alleenstaanden onder de AOW-leeftijd ging in 2018 langdurig gebukt onder een laag inkomen. Daarmee staat deze groep aan kop als het gaat om langdurige armoedeproblematiek. Bovendien is bij hen de kans op een langdurig laag inkomen sinds 2014 stijgende. Het aandeel met een langdurig armoederisico lag in 2018 2,7 procentpunt hoger dan in 2014. Het merendeel van de alleenstaanden met een armoederisico moet voornamelijk van een bijstandsuitkering rondkomen. Bij alleenstaanden onder de AOW-leeftijd en bijstandsontvangers loopt de ontwikkeling van het langdurige armoederisico dan ook synchroon.

2.3.2 Armoederisico onder alleenstaanden en eenoudergezinnen¹⁾

¹⁾ Met alleen minderjarige kinderen.

Alleenstaanden bepalend voor omvang armoedeproblematiek

Onder eenoudergezinnen met alleen minderjarige kinderen is het armoederisico weliswaar het grootst (en het risico op langdurige armoede het op een na grootst), maar de bijdrage van deze groep aan de omvang van de gehele armoedeproblematiek in Nederland is relatief beperkt. Dat komt omdat het aantal eenoudergezinnen met minderjarige kinderen in Nederland met nog geen 300 duizend in 2018 verhoudingsgewijs klein is. Het aantal alleenstaanden onder de AOW-leeftijd is met ruim 1,6 miljoen aanzienlijk groter, zodat het relatief hoge aandeel van deze groep met een armoederisico doorslaggevend is in het totale aantal huishoudens met armoedeproblematiek. Van alle huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens in 2018 kwam 57 procent voor rekening van alleenstaanden onder de AOW-leeftijd, van de huishoudens met een langdurig laag inkomen was dat 65 procent.

Armoederisico onder 55- tot 65-jarigen blijft licht oplopen

De hoogte van het huishoudensinkomen en daarmee het risico op armoede varieert per levensfase. Zo stijgt het arbeidsinkomen aanvankelijk op grond van werk, werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies. Op latere leeftijd, tussen 55 en 65 jaar, raken echter steeds meer mensen door arbeidsongeschiktheid en werkloosheid afhankelijk van een uitkering. In deze leeftijdsgroep is het aandeel met een armoederisico dan ook wat hoger. Met de pensionering verbetert de inkomenssituatie voor velen doordat het (volledige) AOW-pensioen boven de lage-inkomensgrens uitkomt. Bovendien hebben de meeste ouderen naast de AOW nog aanvullend pensioen en inkomsten uit vermogen. De 65-plussers lopen van alle leeftijdsgroepen dan ook het minst risico op (langdurige) armoede.

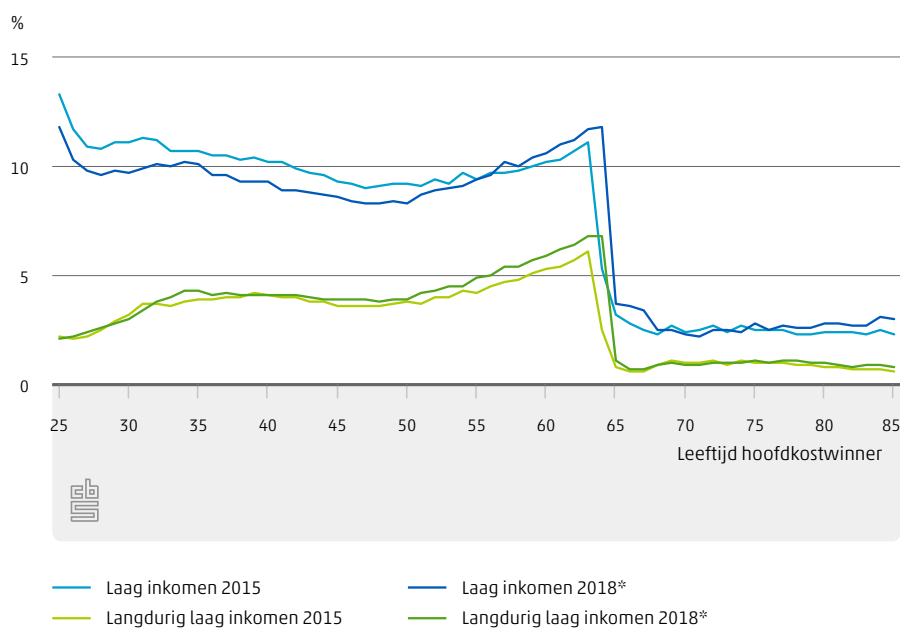
Wat opvalt is dat ondanks de economische groei na de crisis het aandeel met een (langdurig) laag inkomen onder de huishoudens tussen 55 en 65 jaar licht blijft stijgen. In deze groep is een toenemend aantal huishoudens economisch inactief geworden en voor een deel onder de kritische inkomensgrens terecht gekomen. En eenmaal aan de zijlijn lijkt het lastig weer in het arbeidsproces terug te komen, getuige het toenemende aandeel ouderen dat langdurig afhankelijk blijft van een uitkering en daarmee ook in toenemende mate langdurig van een laag inkomen moet rondkomen.

Voorts speelt dat de AOW-leeftijd vanaf 1 januari 2013 geleidelijk is verhoogd. In 2018 kregen personen pas vanaf 66 jaar een AOW-uitkering. Hierdoor loopt mede de pensioenleeftijd van werkenden op (CBS, 2019), maar het rekt ook de leeftijdsspanne van de oudere groep met armoedeproblematiek alsmaar verder op. De leeftijd waarop het kantelpunt van armoederisico naar geen armoederisico in de cijfers zichtbaar wordt, schuift op. In 2018 liep van de 64-jarigen (leeftijd zoals op 1-1-2018 waargenomen) 11,8 procent een incidenteel armoederisico en 6,8 procent een langdurig armoederisico. In 2015 lagen de percentages met respectievelijk 5,3 procent en 2,5 procent duidelijk lager. Ook op 65- en 66-jarige leeftijd verschilt de armoedeproblematiek tussen 2018 en 2015, zij het dat de verschillen kleiner zijn dan op 64-jarige leeftijd.

Hoewel de AOW-gerechtigde huishoudens verreweg het laagste armoederisico hebben, moeten in deze groep vanaf 2011 jaarlijks toch nog steeds zo'n 2,5 procent van een laag inkomen rondkomen; 1 op de 100 kampt met een langdurig laag inkomen. Merendeels betreft het dan huishoudens met een onvolledige AOW-opbouw. De eerste generatie niet-westerse migranten zijn hierin met een derde deel ruimschoots oververtegenwoordigd. Ook westerse migranten maken met een

zesde deel naar verhouding bovenmatig deel uit van de groep met onvolledige AOW-opbouw, krap de helft is van Nederlandse afkomst.

2.3.3 Huishoudens met (langdurig) armoederisico

2.4 Demografische risicogroepen: migratieachtergrond

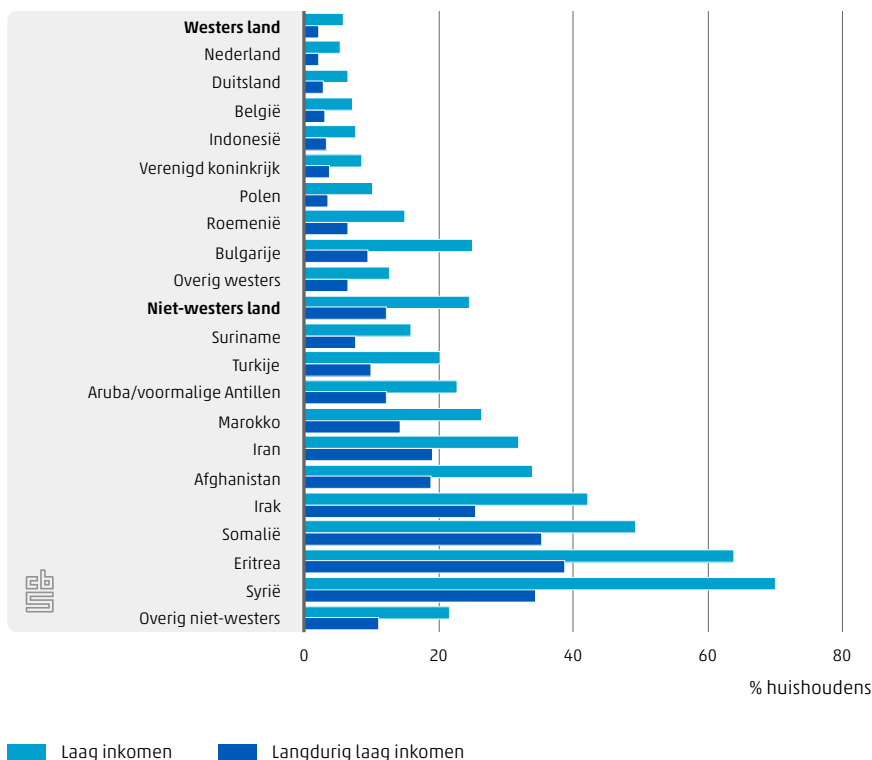
Met een niet-westerse achtergrond grootste armoederisico

Een kwart van de huishoudens met een hoofdkostwinner van niet-westerse afkomst had in 2018 een laag inkomen. Onder huishoudens met een Nederlandse hoofdkostwinner was dat ruim 5 procent. Met een hoofdkostwinner van westerse, maar niet-Nederlandse komaf was het armoederisico bijna 10 procent. Bij niet-westerse huishoudens houdt het lage inkomen bovendien vaker langdurig aan: ruim 12 procent had een langdurig laag inkomen, tegen iets meer dan 2 procent van de Nederlandse en andere westerse huishoudens.

Bovengemiddeld armoederisico bij huishoudens met Oost-Europese herkomst

Zowel binnen huishoudens met een westerse als niet-westerse migratieachtergrond verschillen de armoederisico's sterk per land. Westerse huishoudens met een Duitse, Belgische, Britse of Indonesische herkomst hebben minder vaak een laag inkomen dan die met een Poolse, Bulgaarse of Roemeense achtergrond. Arbeidsmigranten met een Oost-Europese achtergrond doen meestal laaggeschoold werk, terwijl degenen met een West-Europese herkomst vaak (hoogopgeleide) kenniswerkers zijn. Met 25 procent liepen huishoudens met een Bulgaarse achtergrond in 2018 een relatief groot risico op armoede. Zij kampten bovendien betrekkelijk vaak met langdurige armoede, net als huishoudens van Roemeense herkomst. Wel gaat het om kleine groepen: ongeveer 1 op de 300 huishoudens in Nederland heeft een Bulgaarse of Roemeense achtergrond.

2.4.1 (Langdurig) armoederisico naar achtergrond, 2018*

Van de niet-westerse huishoudens lopen Surinaamse minste risico

Van de vier grootste groepen in Nederland met een niet-westerse migratieachtergrond had de Marokkaanse met bijna 27 procent het vaakst een laag inkomen. Ook een langdurig laag inkomen kwam onder hen het vaakst voor. Van de huishoudens met een Turkse of een Antilliaanse¹⁾ of Arubaanse achtergrond had ongeveer 1 op de 5 risico op armoede. Bij huishoudens met een Surinaamse herkomst was het armoederisico met 16 procent het kleinst en was het lage inkomen het minst vaak van langdurige aard. Dit hangt samen met een relatief hoge arbeidsdeelname onder personen met een Surinaamse migratieachtergrond.

Helft vluchtelingenhuishoudens heeft risico op armoede

Tot de vluchtelingengroepen rekt het CBS personen met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond. Met de vluchtelingencrisis zijn daar Syrië en Eritrea bijgekomen. Bijna de helft van de huishoudens van wie de hoofdkostwinner een dergelijke migratieachtergrond heeft, liep risico op armoede in 2018. Dat was ruim 6 keer zo vaak als gemiddeld in Nederland. Bij huishoudens met een hoofdkostwinner van Syrische of Eritrese komaf was het armoederisico met respectievelijk 70 en 64 procent het hoogst. Huishoudens van Iraanse afkomst liepen van alle vluchtelingenhuishoudens met 32 procent het minste risico op armoede. In huishoudens met een hoofdkostwinner met een Eritrese of Somalische migratieachtergrond hield een laag inkomen het vaakst langdurig aan, gevolgd door Syrische en Irakese huishoudens. Wel is het aantal huishoudens met een Eritrese achtergrond in Nederland beperkt.

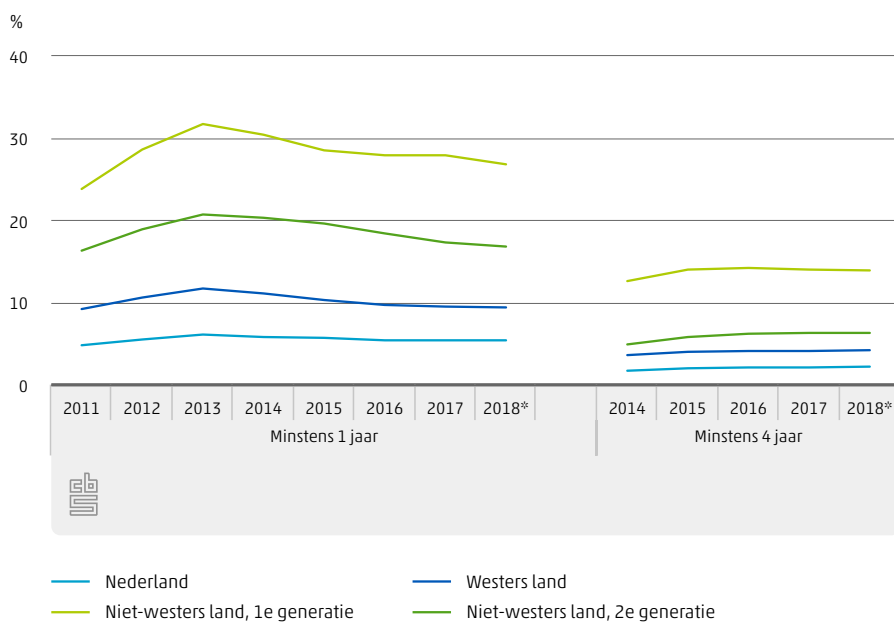
Armoederisico in eerste generatie groter dan in tweede

Het risico op (langdurige) armoede bij huishoudens met een hoofdkostwinner van niet-westerse komaf uit de eerste generatie was groter dan bij de tweede generatie. De tweede generatie is gemiddeld hoger opgeleid en heeft daardoor betere kansen op de arbeidsmarkt. Tijdens de economische crisis nam het risico op armoede het meest toe onder niet-westerse huishoudens. Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn gemiddeld genomen betrekkelijk jong. Zij hebben vaker

¹⁾ Het gaat hier om de voormalig Nederlandse Antillen. Hiertoe behoren Bonaire, Curaçao, Saba, Sint-Eustatius en Sint-Maarten. Vanaf 10 oktober 2010 zijn de voormalige Antillen ontbonden.

flexbanen en raken in economisch mindere tijden sneller hun baan kwijt, waardoor de conjunctuur een belangrijke rol speelt in hun risico op armoede.

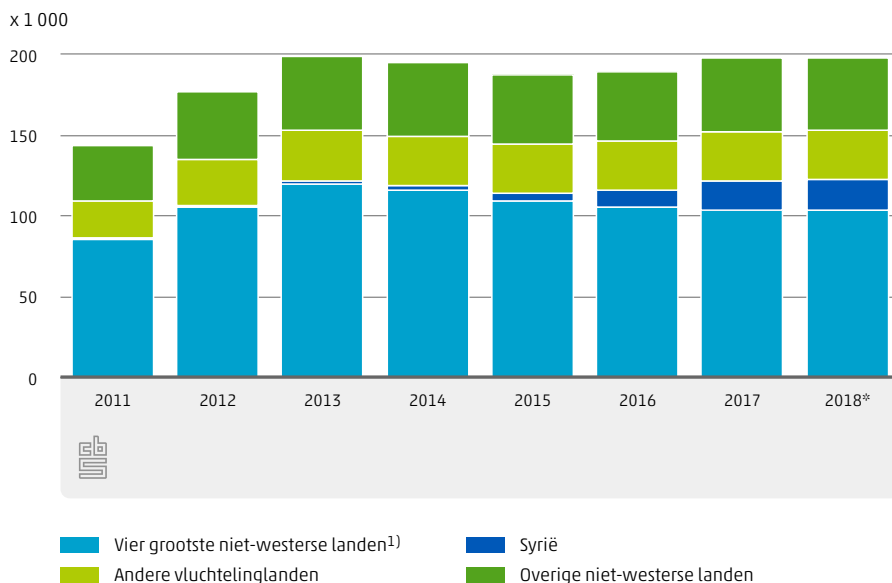
2.4.2 Huishoudens met (langdurig) armoederisico

Armoederisico vooral in tweede generatie gedaald

Met het economisch herstel vanaf 2014 daalde het armoederisico onder niet-westerse huishoudens in de tweede generatie, maar in de eerste generatie stabiliseerde het aanvankelijk. De meeste vluchtelingen die een verblijfsvergunning kregen, deden beroep op de bijstand. In combinatie met de grote toestroom uit Syrië tijdens de vluchtelingencrisis, nam hierdoor het aandeel huishoudens met een laag inkomen in de eerste generatie weinig af. Pas in 2018 was sprake een kleine daling. Toen nam de Syrische risicogroep nauwelijks nog in omvang toe en was er voor het eerst sprake van een kleine daling van het armoederisico van de eerste generatie niet-westerse huishoudens.

2.4.3 Niet-westerse huishoudens met een laag inkomen

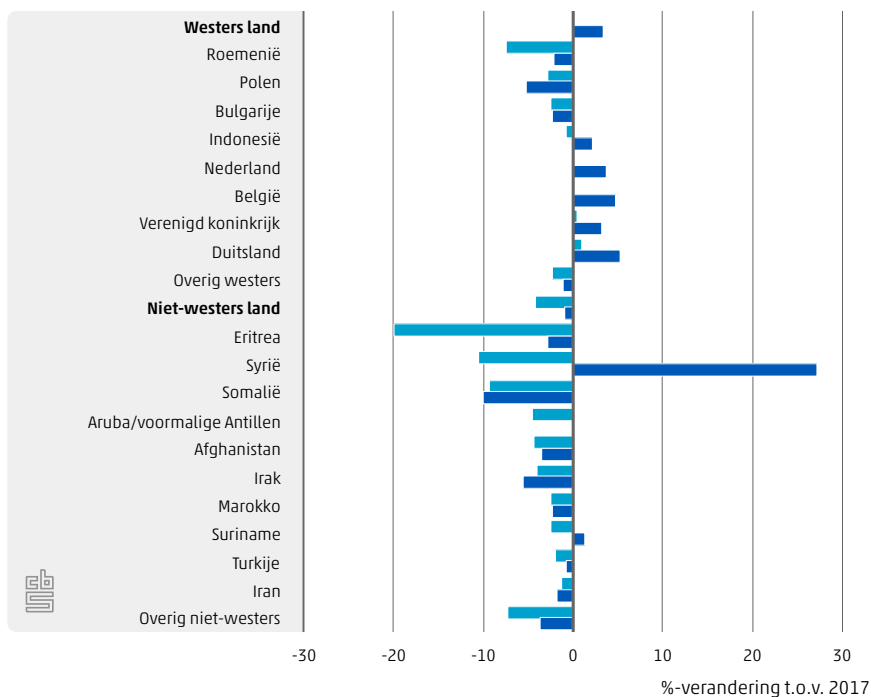

Armoederisico in 2018 meest gedaald onder Syrische en Eritrese huishoudens

Huishoudens uit vluchtelinglanden hadden in 2018 minder vaak een laag inkomen dan in 2017. Het meest nam het armoederisico af onder Eritrese huishoudens: van 79 procent in 2017 naar 64 procent in 2018. Onder Syrische huishoudens daalde het van 78 tot 70 procent. Wel hadden Syrische huishoudens in 2018 duidelijk vaker al minstens vier jaar te maken met een laag inkomen. Dat kwam doordat een deel toen pas instroomde in de langdurige armoede. Tot 2018 kwam de vluchtelingcrisis, die vooral in 2015 speelde, nog niet tot uitdrukking in de cijfers over langdurige armoede. In 2018 had 35 procent van de Syrische huishoudens langdurig een risico op armoede, in 2017 was dat nog 27 procent.

Bij huishoudens met een Nederlandse achtergrond veranderde het armoederisico van 2017 op 2018 nauwelijks. Dat gold eveneens voor huishoudens met een Belgische, Britse of Duitse migratieachtergrond. Bij huishoudens met een Oost-Europese achtergrond was het armoederisico in 2018 kleiner dan in 2017. Ook waren zij minder vaak langdurig arm, terwijl het risico op langdurige armoede bij West-Europese huishoudens juist toenam in 2018.

2.4.4 Mutatie (langdurig) armoederisico, 2018*

■ Laag inkomen   ■ Langdurig laag inkomen

Vrijwel alle Syrische en Eritrese risicohuishoudens in bijstand

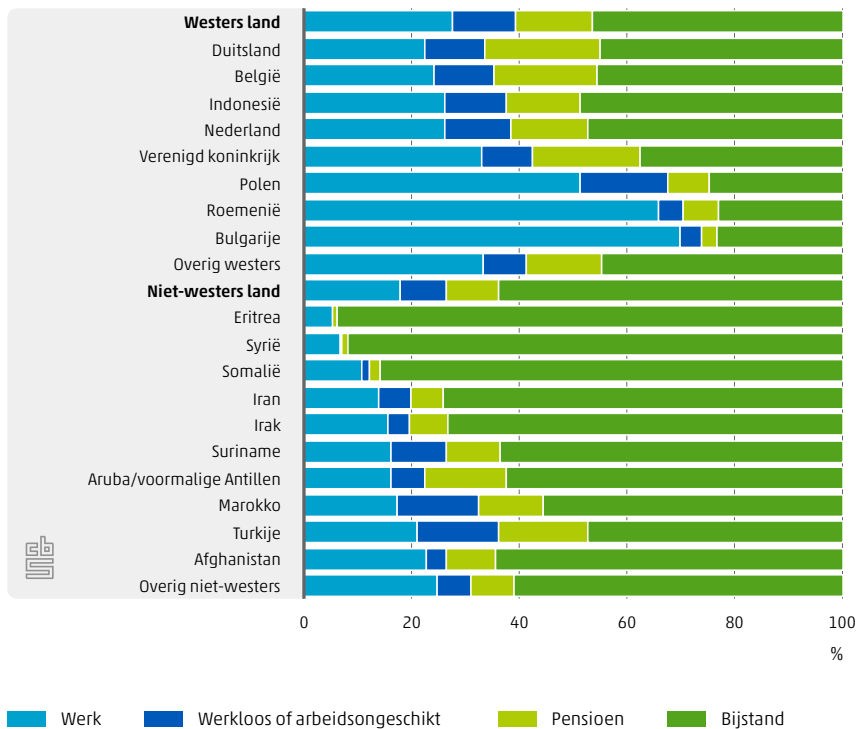
Het merendeel van de huishoudens met een Eritrese, Syrische of Somalische achtergrond die een laag inkomen hebben, ontvangt bijstand. Van alle niet-westerse huishoudens met armoederisico moest 64 procent in 2018 van voornamelijk een bijstandsuitkering of andere sociale voorziening rondkomen. Met een Somalische achtergrond was dat 86 procent, met een Syrische of Eritrese meer dan 90 procent. Onder lage-inkomenshuishoudens met een hoofdkostwinner van Turkse of Marokkaanse herkomst was het aandeel bijstandsontvangers minder dan gemiddeld (respectievelijk 47 en 55 procent). Daarentegen kwam een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering bij deze groepen relatief vaak voor.

Ook onder westerse huishoudens ging risico op armoede relatief vaak samen met bijstand. Maar vaker nog dan bij niet-westerse risicohuishoudens was bij Nederlandse en andere westerse huishoudens loon of winst de voornaamste

inkomensbron. Vooral risicohuishoudens met een Poolse, Bulgaarse of Roemeense migratieachtergrond haalden dikwijls het meeste inkomen uit werk: respectievelijk 52, 66 en 70 procent.

2.4.5 Voornaamste inkomensbron risicohuishoudens, 2018*

2.5 Armoederisico in gemeenten

Grootste armoederisico in Rotterdam

Per gemeente liep het aandeel huishoudens met een laag inkomen in 2018 uiteen van 1,6 tot 14,5 procent. De top tien van gemeenten met het hoogste aandeel huishoudens met een laag inkomen werd aangevoerd door Rotterdam (14,5 procent), gevolgd door Groningen (14 procent). Arnhem en Amsterdam deelden de derde plaats met een aandeel van 13,7 procent, gevolgd door Den Haag met 13,2 procent. De overige gemeenten in de top tien zijn: Enschede, Heerlen, Nijmegen, Leeuwarden en Vaals. Utrecht staat niet in de top tien: in deze stad lag het

aandeel huishoudens met een laag inkomen op 9,8 procent. Dat dit aandeel vergeleken met de andere drie grote steden betrekkelijk laag is, komt doordat in Utrecht naar verhouding weinig huishoudens met een niet-westerse herkomst wonen, een groep die doorgaans een hoog risico op armoede kent. Wel ligt ook in Utrecht het aandeel huishoudens met een laag inkomen boven het landelijk gemiddelde van 7,9 procent.

De laagste percentages huishoudens met risico op armoede zijn vooral te vinden in kleinere gemeenten. In de top tien van 2018 stonden Rozendaal (1,6 procent) en Uitgeest (3 procent) aan kop.

Gemeentelijke maatregelen

Aanvullend op het landelijke beleid treffen gemeenten specifieke maatregelen ter bestrijding van armoede in hun gemeente. Het betreft een brede waaier aan sociale voorzieningen in natura buiten de bijzondere bijstand en de langdurigheidstoelage om. De regelingen zijn nogal divers, veelal incidenteel en soms (beperkt) structureel. Eventuele inkomensproffijten als gevolg van deze aanvullende regelingen zijn niet in het inkomen en dus ook niet in de regionale specificaties van het (langdurig) armoederisico verdisconteerd.

Ook meeste langdurige armoede in Rotterdam

In Rotterdam was de kans op langdurige armoede met een aandeel van 7,3 procent meer dan 2 keer zo groot als gemiddeld in Nederland (3,3 procent). Rotterdam werd op de voet gevolgd door Groningen en Amsterdam (beide 7 procent). De gemeenten Rozendaal en Montfoort hadden in 2018 het kleinste aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen.

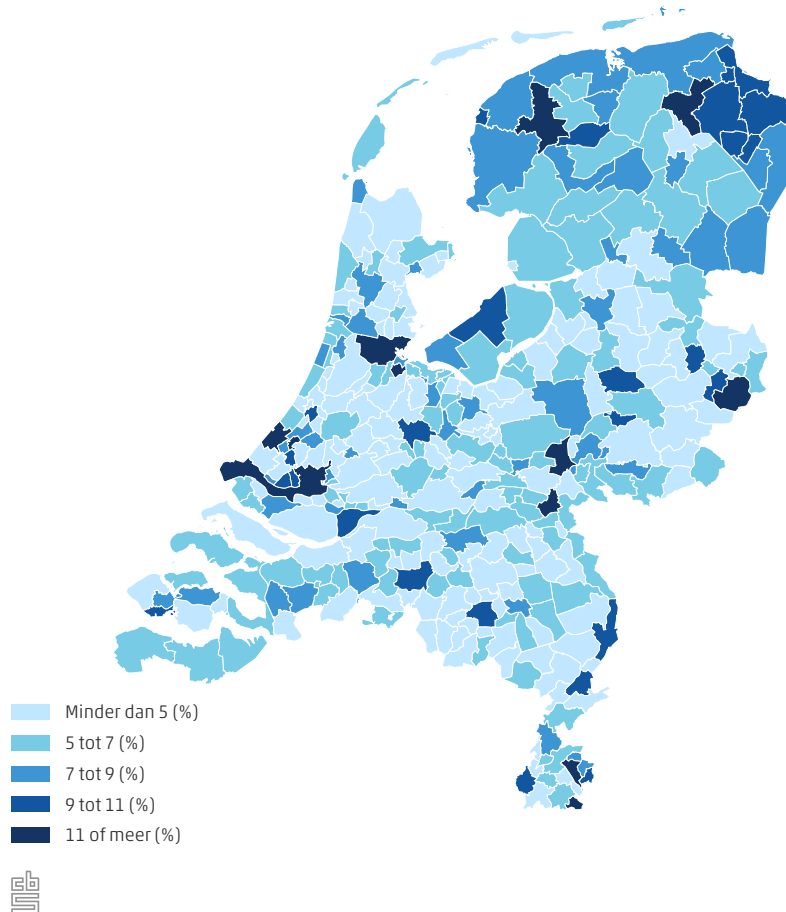
2.5.1 Tien gemeenten¹⁾ met het hoogste en laagste aandeel huishoudens met een (langdurig) laag inkomen, 2018*

Laag inkomen		Langdurig laag inkomen			
Hoogste aandeel		%	Hoogste aandeel		%
1	Rotterdam	14,5	1	Rotterdam	7,3
2	Groningen	14,0	2	Groningen	7,0
3	Arnhem	13,7	3	Amsterdam	7,0
4	Amsterdam	13,7	4	Arnhem	6,5
5	s-Gravenhage	13,2	5	s-Gravenhage	6,2
6	Enschede	12,7	6	Heerlen	6,2
7	Heerlen	12,5	7	Enschede	5,9
8	Nijmegen	12,1	8	Leeuwarden	5,8
9	Leeuwarden	12,0	9	Nijmegen	5,7
10	Vaals	11,3	10	Vaals	5,5
Laagste aandeel			Laagste aandeel		
1	Rozendaal	1,6	1	Rozendaal	0,2
2	Uitgeest	3,0	2	Montfoort	0,7
3	Montfoort	3,2	3	Sint Anthonis	0,8
4	Zoeterwoude	3,2	4	Scherpenzeel	0,9
5	Edam-Volendam	3,3	5	Uitgeest	0,9
6	Haaren	3,3	6	Haaren	0,9
7	Scherpenzeel	3,4	7	Reusel-De Mierden	0,9
8	Woudenberg	3,4	8	Terschelling	1,0
9	Drimmelen	3,4	9	Staphorst	1,0
10	Hatterm	3,5	10	Tubbergen	1,0

Vooraf in noordoosten van Nederland risicogemeenten

Een groot aandeel huishoudens met een laag inkomen komt niet alleen voor in grotere gemeenten, maar ook in kleinere gemeenten in met name het noordoosten van het land. Ook in Zuid-Limburg is in enkele gemeenten een groot armoederisico. In het westen van het land zijn er, buiten de grote steden, relatief weinig gemeenten met een bovengemiddeld aandeel huishoudens met een laag inkomen.

2.5.2 Huishoudens met een laag inkomen, 2018*

2.6 Literatuur

Bos, W. (2013). [*Kans op armoede bij huishoudens met werk*](#). Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 29(1), 87-94.

Bos, W. en R. Lok (2019). [*Herziening van de Inkomensstatistiek 2011*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019). Werknemers in 2018 gemiddeld 65 jaar bij pensioen. CBS-nieuwsbericht, 7 augustus 2019.

CPB (2019). Raming aantal personen/huishoudens onder de lage inkomensgrens 2019 en 2020. CPB-notitie.

3.

**Armoederisico in
breed financieel
perspectief**

In dit hoofdstuk komt een breed scala van de financiële positie van huishoudens aan de orde. Gekeken wordt naar andere welvaartsindicatoren, zoals vermogen en bestedingen, en de beoordeling van de eigen financiële positie. Hoeveel huishoudens met een laag inkomen kunnen terugvallen op voldoende vrij opneembaar vermogen? Hoe zwaar drukken bij risicohuishoudens de vaste lasten? Hoe zien zij hun financiële toekomst? Vinden ze dat ze kunnen rondkomen? Hoeveel mensen zitten in de schuldhulpverlening?

3.1 Vermogensopbouw en -buffer

Vermogen belangrijke aanvullende indicator

Het vermogen is een aanvullende indicator bij het meten van de kans op armoede. Een laag inkomen is voor huishoudens die kunnen terugvallen op een vermogensbuffer immers minder problematisch, zolang het inkomen niet jarenlang laag blijft en het vermogen op korte termijn in beschikbaar geld kan worden omgezet. Daarentegen verkeren huishoudens die naast een laag inkomen een schuld hebben, in een benarde financiële positie.

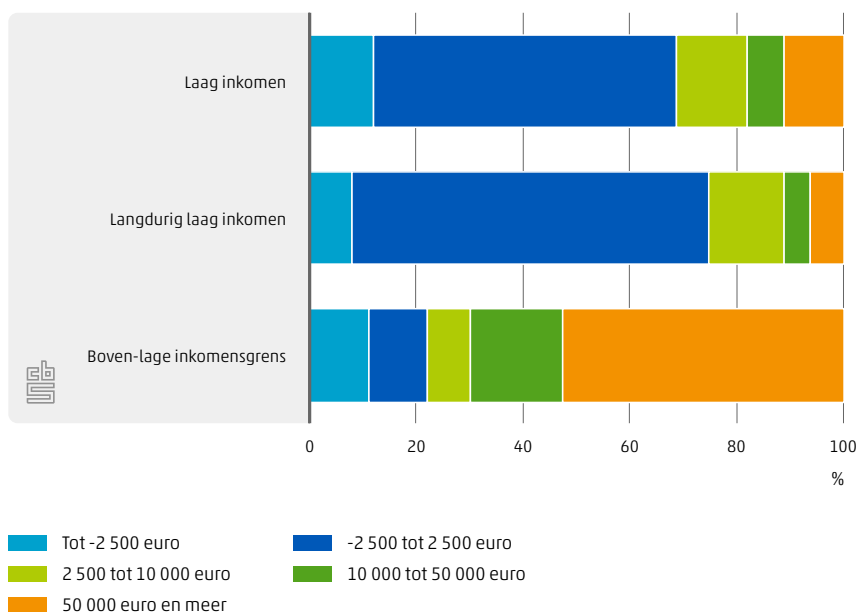
Ruim twee derde lage inkomens heeft geen of nauwelijks vermogen

Begin 2018 kwam het doorsnee vermogen van huishoudens met een laag inkomen uit op 900 euro. Dat is beduidend minder dan het doorsnee vermogen van 59 duizend euro bij de hogere inkomens. Er zijn grote verschillen in de vermogensverdeling van huishoudens. Zeven op de 10 huishoudens met een laag inkomen had geen of maar een kleine vermogensbuffer: 12 procent had een schuld van meer dan 2,5 duizend euro en bij 57 procent schommelde het vermogen tussen de min 2,5 duizend en plus 2,5 duizend euro. Onder de huishoudens die langdurig van een laag inkomen moesten rondkomen, komt een schuld van meer dan 2,5 duizend euro bij 8 procent voor, terwijl 67 procent een vermogen tussen de min 2,5 duizend en plus 2,5 duizend euro had.

1 op de 10 tien lage inkomens beschikt over minstens 50 duizend euro vermogen

Tegenover de huishoudens met een laag inkomen en een schuld of beperkt vermogen stond een relatief grote groep risicohuishoudens die wel beschikte over vermogen. Bij 20 procent van de huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens lag het vermogen tussen de 2,5 duizend en 50 duizend euro. Zo'n 11 procent had een vermogen van 50 duizend euro of meer. Onder de huishoudens met een hoger inkomen is die groep bijna 5 keer zo groot (52 procent).

3.1.1 Huishoudens naar vermogensklasse, 1 januari 2018*

Vermogen: bezittingen minus schulden

Het vermogen is opgebouwd uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen omvatten bank- en spaartegoeden, effecten, eigen woning en ander onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en overige bezittingen. De schulden betreffen de hypotheekschuld eigen woning, studieschulden en overige schulden. De hypotheekschuld is de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd. Opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek via spaar- en beleggingshypotheek kunnen niet worden

waargenomen en zijn daarom niet in mindering gebracht op de hypotheekschuld. Ook worden pensioenaanspraken niet tot het vermogen gerekend. Het doorsnee (mediane) vermogen is gelijk aan het middelste vermogen wanneer de vermogens van alle huishoudens van laag naar hoog worden gerangschikt. Dat wil zeggen dat de helft van de huishoudens meer en de andere helft minder vermogen bezit.

---

1 op de 10 lage inkomens bezit eigen woning

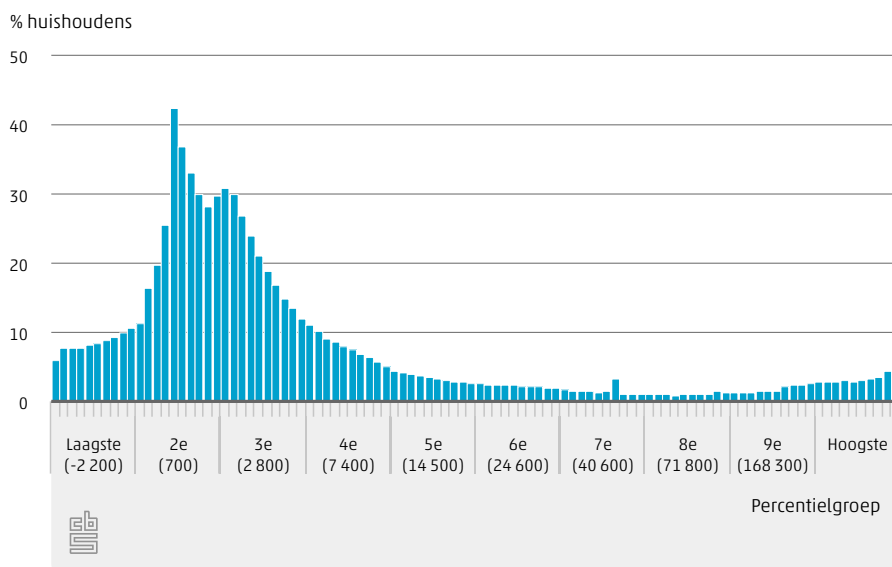
Van de huishoudens met een laag inkomen had 9 procent begin 2018 een eigen woning. Onder huishoudens met een hoger inkomen was het eigenwoningbezit met 63 procent aanzienlijk hoger. Niet verwonderlijk dat de hogere inkomens ook vaker een hypotheekschuld hadden: 54 procent tegen 7 procent bij de lage inkomens. Zowel onder huishoudens met een laag als met een hoger inkomen, had ongeveer 40 procent nog andere schulden, zoals studieschulden en/of schulden voor consumptieve doeleinden en roodstaan. De hiermee gemoeide bedragen waren iets hoger voor huishoudens met een hoger inkomen. Het ondernemingsvermogen vormt, zowel onder huishoudens met een laag als met een hoger inkomen, slechts een bescheiden deel van het totale vermogen. In beide groepen beschikt 1 op de 10 huishoudens over een ondernemingsvermogen. De hiermee gemoeide doorsnee bedragen waren met respectievelijk 3 duizend euro en 13,8 duizend euro verhoudingsgewijs aan de lage kant.

3.1.2 Vermogensbestanddelen huishoudens, 1 januari 2018*

	Laag inkomen		Boven lage-inkomensgrens	
	mediane bedrag	aandeel huishoudens met vermogensbestanddeel	mediane bedrag	aandeel huishoudens met vermogensbestanddeel
	1 000 euro	%	1 000 euro	%
Vermogen	0,9	100	58,9	100
bezittingen	1,2	100	220,7	100
bank- en spaartegoeden	1,3	92	16,2	99
effecten	27,9	5	19,2	17
eigen woning	268,8	9	256,5	63
overig onroerend goed	155,0	3	147,0	9
ondernemingsvermogen	3,0	10	13,8	12
aanmerkelijk belang	350,1	0	325,9	3
overige bezittingen	100,5	2	38,0	5
schulden	2,9	38	142,0	68
hypotheekschuld eigen woning	166,2	7	165,5	54
studieschuld	7,9	12	8,3	13
overige schulden	0,4	27	1,7	27

Huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens zijn weliswaar 'inkomensarm', maar een deel van hen heeft dus een vermogensbuffer achter de hand om hun inkomestekort te compenseren. De vermogensbuffer zou dan echter wel direct beschikbaar moeten zijn. Vermogen in de vorm van een eigen huis (minus de hypotheekschuld), aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen zijn dat in principe niet. Zonder deze componenten blijven alleen de bezittingen en schulden over die in box 3 van het belastingstelsel vallen. Het saldo van box 3 sparen en beleggen en de box 3 schulden (studieschulden en overige schulden) is het vrij opneembare oftewel liquide vermogen. Risico op armoede komt in alle percentielgroepen van het liquide vermogen in meer of mindere mate voor.

3.1.3 Risico op armoede per liquide-vermogensgroep1), (1 januari) 2018*

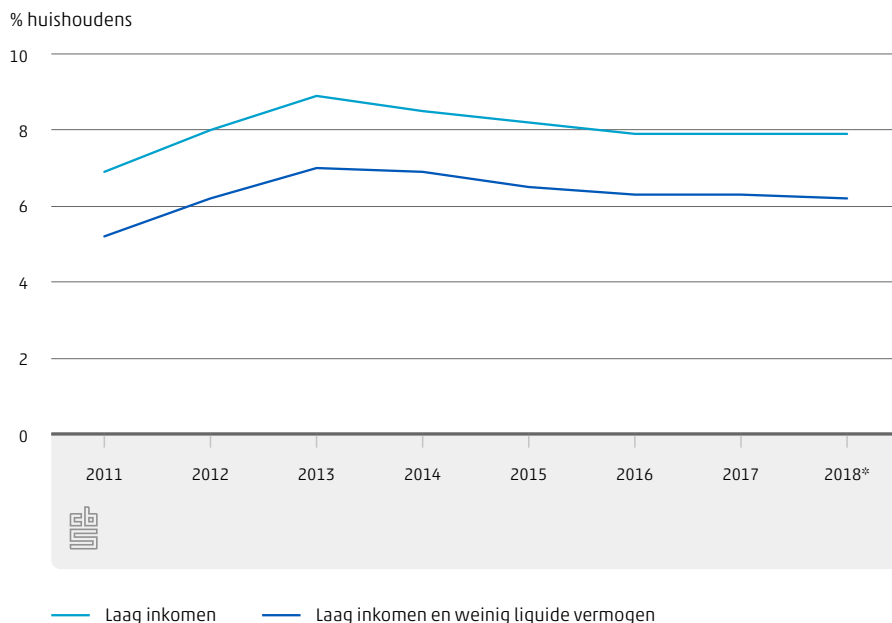

1)Tussen haakjes in euro's het maximale liquide vermogen van de decielgroep.

120 duizend risicohuishoudens uit armoede door een vermogensbuffer

Er zijn diverse manieren om de omvang van armoede aan te scherpen door rekening te houden met een vermogensbuffer. Van den Brakel en Gidding (2019) definiëren een huishouden als 'welvaartsarm' wanneer het een laag inkomen heeft en het liquide vermogen kleiner is dan de helft van de lage-inkomensgrens (zie ook hoofdstuk 1). Volgens deze definitie kwam de welvaartsarmoede in 2018 uit op 6,2 procent. Dat is 1,7 procentpunt minder dan de inkomensarmoede en betekent dat 120 duizend huishoudens voldoende liquide vermogensmiddelen hadden om hun inkomensstekort te compenseren.

3.1.4 Inkomens- en welvaartsarmoede

3.2 Bestedingen en besparingen

Merendeel uitgaven van lage inkomens gaat op aan vaste lasten en voeding

Huishoudens met een laag inkomen gaven in 2015 gemiddeld ruim 19 duizend euro uit. Voor langdurig lage inkomens was dat 18 duizend euro. Huishoudens boven de lage-inkomensgrens besteedden gemiddeld het dubbele. Vaste lasten en voeding zijn noodzakelijke uitgavenposten voor huishoudens. Huishoudens met een (langdurig) laag inkomen besteedden hier gemiddeld meer dan 60 procent van hun totale uitgaven aan. Vaste lasten vormden bijna de helft van de totale uitgaven, voeding 13 tot 14 procent. Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens waren een kleiner gedeelte van hun budget kwijt aan vaste lasten en voeding, gemiddeld 45 procent.

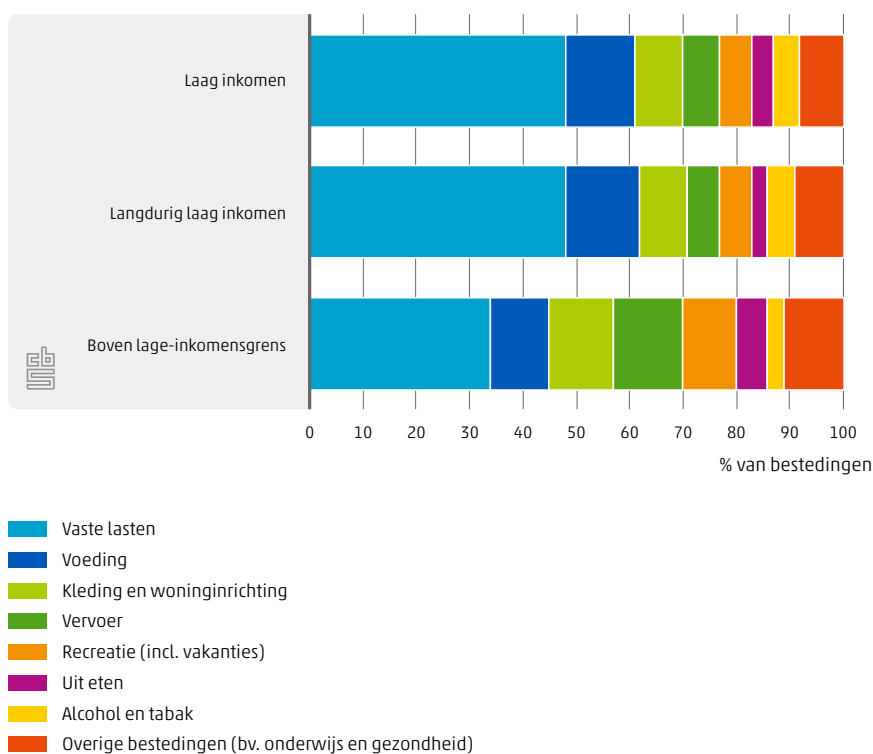
Vaste lasten

Vaste lasten bestaan uit woonlasten, kosten voor elektriciteit, gas en water, abonnementskosten voor TV, internet en bellen, premies voor de inboedel- en aansprakelijkheidsverzekering en lokale heffingen en leges die voor ieder huishouden verplicht zijn, zoals de rioolheffing. Het zijn uitgaven waar een (contractuele) verplichting aan ten grondslag ligt en waar een huishouden niet (eenvoudig) onderuit komt.

Door de vaste lasten waren huishoudens met een (langdurig) laag inkomen relatief beperkt in hun uitgaven aan kleding en woninginrichting. Ook bleef er minder over voor vervoer, vakanties, andere recreatie en uit eten (17 procent van de uitgaven). De huishoudens met hogere inkomens konden hier bijna 30 procent van hun budget aan besteden. Huishoudens met een (langdurig) laag inkomen gaven in verhouding wel meer uit aan alcohol en tabak dan de hogere inkomens.

3.2.1 Bestedingspatroon van huishoudens, 2015

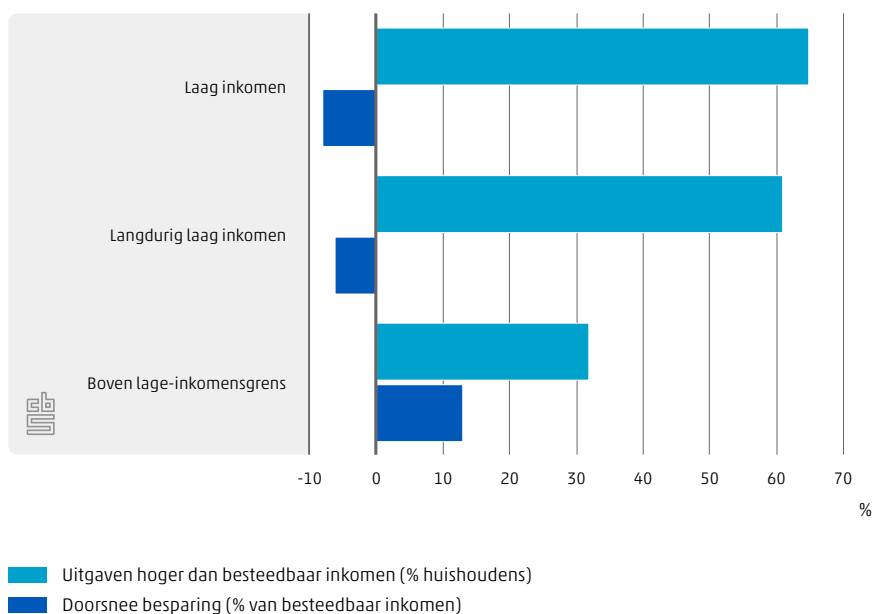

Huishoudens met een laag inkomen komen in doorsnee 8 procent tekort

Huishoudens bekostigen hun uitgaven vanuit hun besteedbaar inkomen. Wanneer huishoudens minder besteden dan hun inkomen, besparen ze geld. Deze besparingen komen ten gunste van hun financiële bezittingen en dus hun vermogen. Echter, indien huishoudens meer besteden dan hun inkomen, dan gaan de extra uitgaven ten koste van hun vermogen. Ze teren dan in op hun financiële bezittingen en/of gebruiken een lening om aan extra geld te komen. Uit de resultaten van het recentste Budgetonderzoek (2015) komt naar voren dat ongeveer 6 van de 10 huishoudens met (langdurig) een laag inkomen meer besteedden dan hun inkomen. Onder huishoudens met een hoger inkomen was dat de helft.

Huishoudens met een laag inkomen gaven in doorsnee 8 procent méér uit dan hun besteedbaar inkomen. Dit betekent dat de ene helft van de lage inkomens minder dan 8 procent tekort kwam en de andere helft meer dan 8 procent. Huishoudens die in 2015 al minstens vier jaar lang van een laag inkomen moesten rondkomen, gaven in doorsnee 6 procent méér uit dan hun besteedbaar inkomen. Zij hadden hun uitgaven iets beter afgestemd op hun inkomen dan huishoudens met een incidenteel armoederisico.

3.2.2 Besparingen van huishoudens, 2015

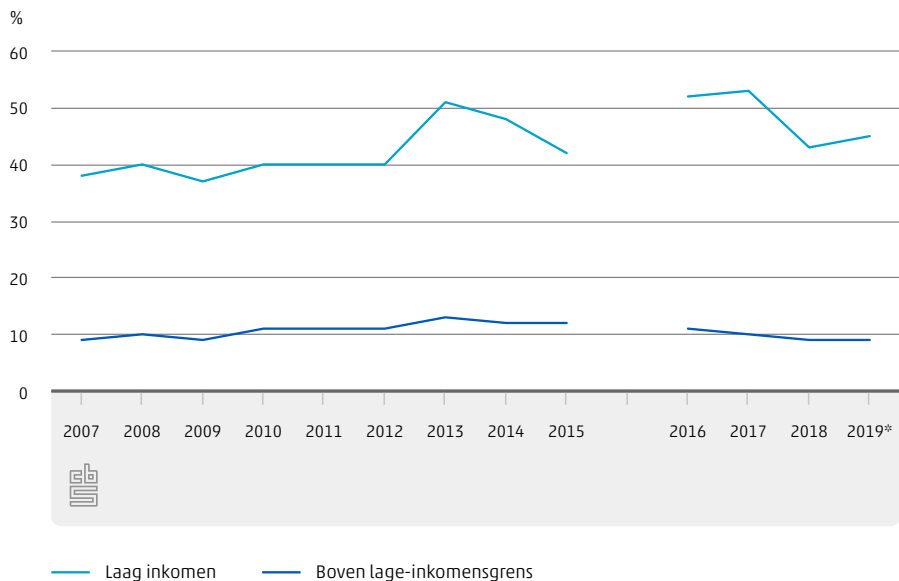

3.3 Financiële problemen en toekomstverwachting

45 procent van risicohuishoudens komt moeilijk rond

In 2019 kwam 45 procent van de huishoudens met een laag inkomen naar eigen zeggen moeilijk rond van het inkomen, vergelijkbaar met het aandeel in 2018. In 2016 en 2017 lag dit aandeel duidelijk hoger. Toen gaf ruim de helft van de huishoudens met een laag inkomen aan moeite te hebben met het betalen van de gebruikelijke, noodzakelijke uitgaven.

3.3.1 Huishoudens die aangeven (zeer) moeilijk rond te komen

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

Herziene inkomensgegevens

De herziening van de Inkomensstatistiek en met name de opwaardering van de economische huurwaarde is in 2016 van invloed geweest op de stijging van het aandeel huishoudens met een laag inkomen dat (zeer) moeilijk rond kon komen. In het onderzoek European Union-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), de bron voor deze gegevens over de beoordeling van het inkomen, is de nieuwe methodiek vanaf 2016 toegepast. Dit heeft toen geleid tot een neerwaartse bijstelling van het aantal huishoudens met een laag inkomen. Daarnaast is de samenstelling van deze groep veranderd: de opwaardering van de huurwaarde resulteerde in een kleiner aandeel eigenwoningbezitters onder huishoudens met een laag inkomen. Vergeleken met huurders zeggen woningeigenaren beter rond te kunnen komen van het inkomen en ze ervaren minder vaak financiële beperkingen. Huishoudens die op basis van de herziene inkomensgegevens een laag inkomen hebben, maken hierdoor vaker gewag van betalingsachterstanden en ervaren vaker financiële krapte dan huishoudens met een risico op armoede volgens de oude methodiek.

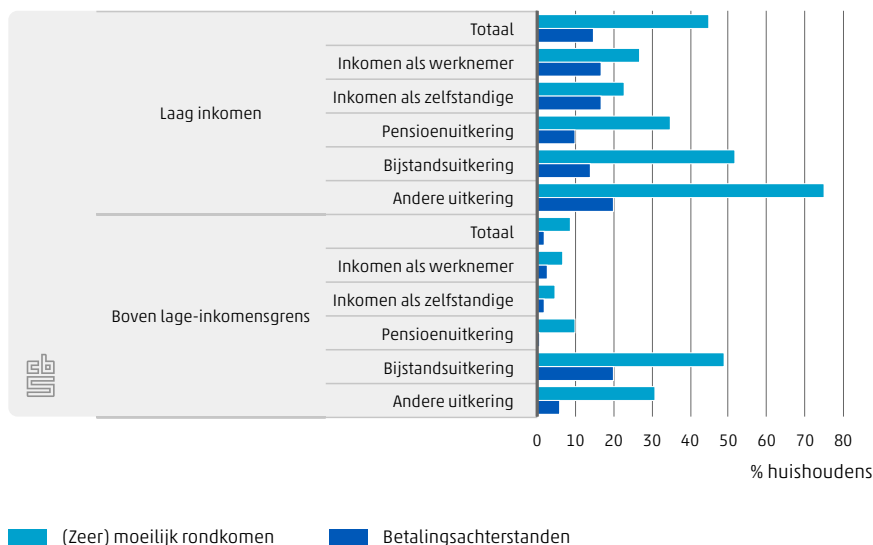

Werknemers en zelfstandigen met een laag inkomen gaven in 2019 het minst vaak aan dat ze moeite hadden met rondkomen. Ongeveer een kwart zei moeite hiermee te hebben. Onder pensioenontvangers met een laag inkomen was dat 35 procent. De meeste problemen hadden uitkeringsontvangers met een laag inkomen. Van de bijstandsonvangers gaf de helft aan moeite met rondkomen te hebben. Onder huishoudens met een uitkering wegens ziekte, arbeidsongeschiktheid of werkloosheid als voornaamste inkomensbron was dat met driekwart het meest.

Van de huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens zei 9 procent moeilijk rond te kunnen komen in 2019. Sinds 2013, toen 13 procent aangaf moeite hiermee te hebben, daalt dit aandeel gestaag. In deze groep zijn het, met ongeveer de helft, vooral de huishoudens met een bijstandsuitkering die aangeven dat ze (zeer) moeilijk rond kunnen komen. Hun inkomen ligt vaak net boven de lage-inkomensgrens. Onder huishoudens met een uitkering wegens ziekte, arbeidsongeschiktheid of werkloosheid was dat bijna 1 op de 3. Van de pensioenontvangers boven de lage-inkomensgrens gaf 10 procent aan moeilijk rond te kunnen komen. Zelfstandigen gaven met 5 procent het minst vaak aan dat ze de gebruikelijke, noodzakelijke uitgaven moeilijk konden opbrengen.

3.3.2 Financiële problemen naar voornaamste inkomensbron, 2019*

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek.

Minder betalingsachterstanden bij hoger inkomen

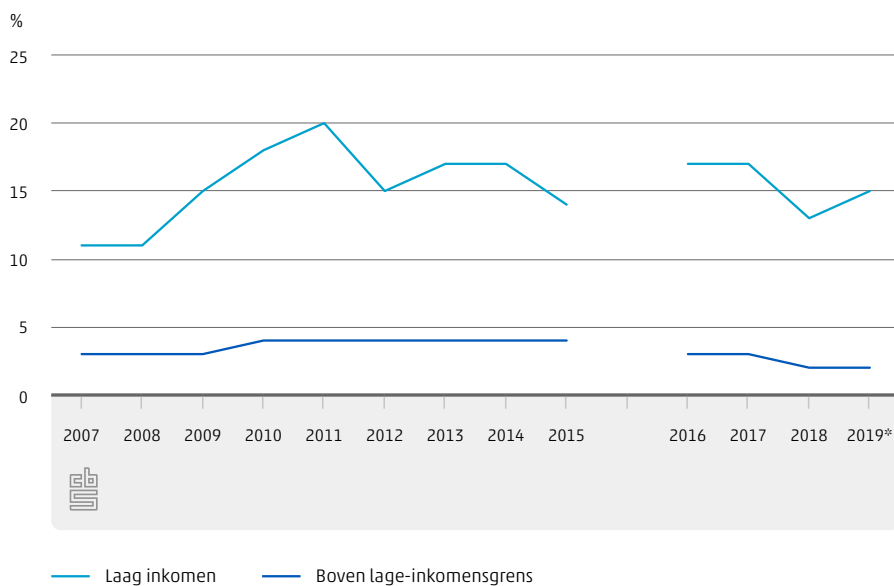
In 2019 gaf 4 procent van de huishoudens aan om financiële redenen achterstanden te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. Het aandeel huishoudens dat hiervan gewag maakt hangt af van de hoogte van het inkomen.

Onder huishoudens met een laag inkomen had 15 procent in 2019 te maken met een of meer van bovengenoemde betalingsachterstanden. De pensioenontvangers onder hen maakten met 10 procent het minst vaak gewag hiervan; van de werkenden had 17 procent er mee te maken. Onder de lage inkomens die voornamelijk afhankelijk waren van een ziekte-, arbeidsongeschiktheids- of werkloosheidsuitkering was het aandeel met betalingsachterstanden het grootst: 20 procent. Deze huishoudens hebben vaak te maken gehad met een terugval in inkomen, waardoor ze moeite hebben de lopende rekeningen te voldoen.

Van de huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens had 2 procent te maken met betalingsachterstanden in 2019. Ten opzichte van 2018 is dit aandeel gelijk gebleven, maar sinds 2014 daalt in deze groep het aandeel huishoudens met betalingsachterstanden gestaag. Met 1 op de 5 rapporteerden vooral

bijstandsontvangers met een inkomen (vaak net) boven de lage-inkomensgrens betalingsachterstanden.

3.3.3 Huishoudens met betalingsachterstanden

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek.

Bijna 4 op de 10 lage inkomens ervaren woonlasten als zware last

Voor 37 procent van de huishoudens met een laag inkomen vormden de maandelijkse woonlasten naar eigen zeggen een zware financiële last. Dat is bijna 5 keer zo vaak als bij huishoudens met een hoger inkomen.

Van de huishoudens met een risico op armoede gaf 11 procent aan achterstand te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse hypotheek- of huurlasten. Om financiële redenen de elektriciteits-, water- of gasrekeningen niet tijdig kunnen betalen kwam bij 7 procent van de huishoudens met een laag inkomen voor. Huishoudens met een hoger inkomen rapporteren duidelijk minder vaak zulke betalingsachterstanden.

3.3.4 Woonlasten en betalingsachterstanden, 2019*

	Laag inkomen	Boven lage-inkomensgrens
	% van huishoudens	
Ervaart maandelijkse woonlasten als zware last	37	8
Een of meer betalingsachterstanden waarvan t.a.v.	15	2
huur of hypotheek	11	2
gas, water of elektriciteit	7	1
op afbetaling gekochte artikelen	2	1

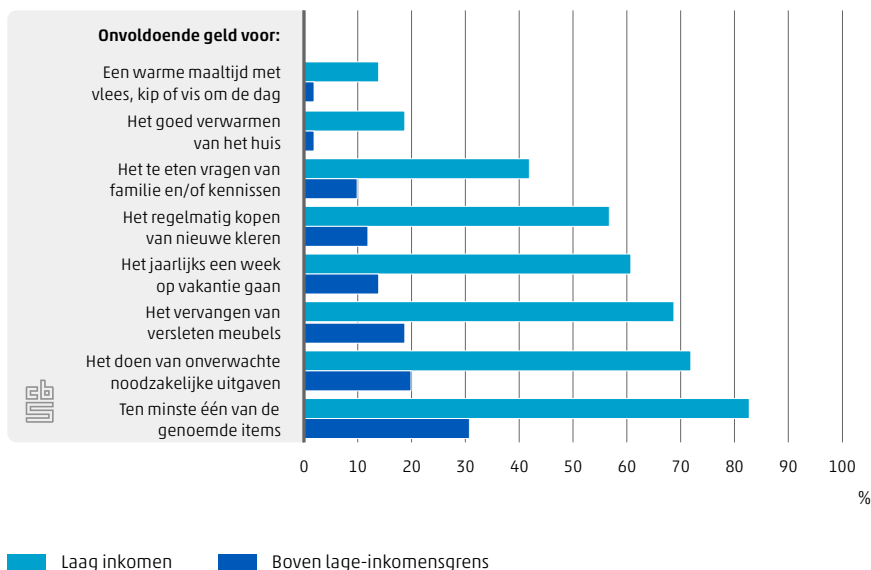
Bron: CBS, EU-SILC

Financiële beperkingen zijn eerder regel dan uitzondering bij lage inkomens

Huishoudens met een laag inkomen hebben regelmatig te maken met financiële beperkingen. In 2019 gaf 83 procent van hen aan onvoldoende geld te hebben voor één of meer specifieke uitgaven, uiteenlopend van het verwarmen van het huis (19 procent) tot het vervangen van versleten meubels (69 procent). Ongeveer 6 van de 10 huishoudens met een laag inkomen hadden onvoldoende geld om regelmatig nieuwe kleding te kopen of jaarlijks een week op vakantie te gaan. Ruim 70 procent had onvoldoende financiële middelen achter de hand om onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1 200 euro¹⁾ te kunnen bekostigen. Onder huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens was dat 20 procent. Bijna 1 op de 3 hogere inkomens had te stellen met minimaal één van de genoemde financiële beperkingen.

1) Het bedrag dat gemeoid is met een noodzakelijke uitgave is gelijk aan een twaalfde van de Europese armoedegrens (zie hoofdstukken 2 en 7).

3.3.5 Huishoudens met financiële beperkingen, 2019*

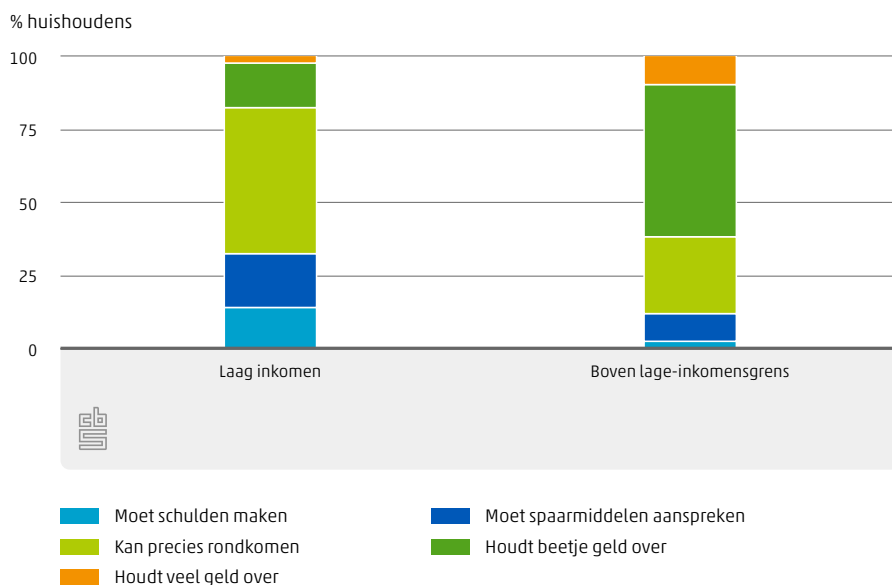

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek.

Lage inkomens moeten vaker schulden maken dan hogere

Een laag inkomen betekent niet automatisch dat de financiële situatie van een huishouden problematisch is. Een huishouden met weinig inkomen kan aan het eind van de maand toch geld overhouden, terwijl een meer welvend huishouden moet interen op de reserves (zie paragraaf 3.2) of schulden moet maken. Toch is er wel een verband tussen het inkomen van huishoudens en de financiële situatie. Het aandeel huishoudens dat aangeeft schulden te moeten maken, is aanzienlijk groter onder de lage inkomens. In 2018 speelde de schuldenproblematiek bij 14 procent van de huishoudens onder de lage-inkomensgrens. Bij de huishoudens met inkomen boven deze grens was dit 2,4 procent. Huishoudens met een laag inkomen zeiden bovendien bijna 2 keer zo vaak als huishoudens met een hoger inkomen spaarmiddelen te moeten aanspreken. Hogere inkomens hielden vaker geld over, terwijl huishoudens met een laag inkomen vaker aangaven precies rond te kunnen komen.

3.3.6 Zelfgerapporteerde financiële situatie, 2018

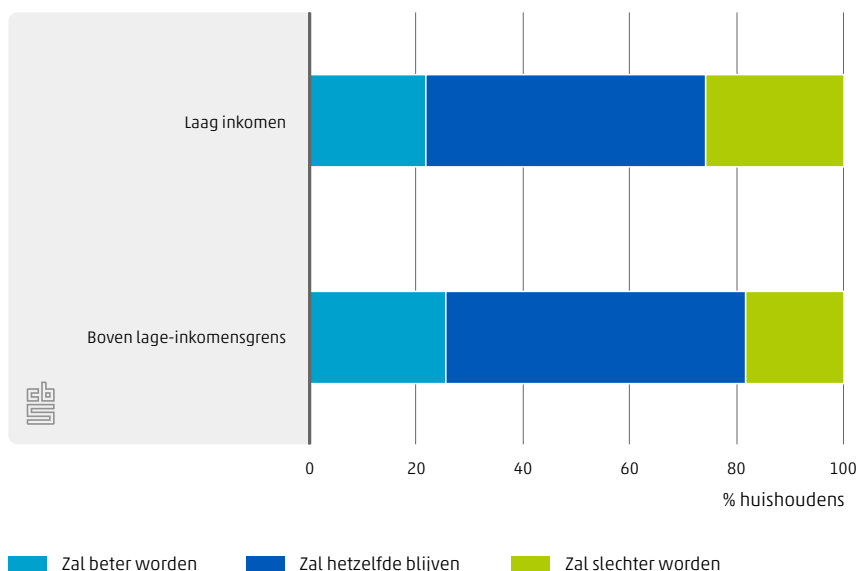

Bron: CBS, Consumenten Conjunctuuronderzoek en Inkomensstatistiek.

Lage inkomens somberder over toekomstige financiële situatie dan hogere

Huishoudens met een laag inkomen hebben minder vertrouwen in de verbetering van de eigen financiële situatie in de komende twaalf maanden dan huishoudens met een hoger inkomen. Bijna 22 procent van de lage en krap 26 procent van de hogere inkomens verwachten een verbetering van hun financiële situatie. Tegelijkertijd gaat ruim een kwart van de huishoudens met een laag inkomen uit van een verslechtering van hun financiële situatie, tegenover minder dan een vijfde van de huishoudens met een hoger inkomen.

3.3.7 Eigen financiële situatie komende 12 maanden, 2018

Bron: CBS, Consumenten Conjunctuuronderzoek en Inkomensstatistiek.

3.4 Wettelijke schuldsaneringen

Aantal schuldsaneringen neemt af

Wie schulden heeft en er zelf met de schuldeisers niet uit komt, kan een wettelijke schuldsanering aanvragen. Dit is geregeld via de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp).

In 2017 werden ruim 8 duizend nieuwe wettelijke schuldsaneringen uitgesproken door de rechter. Samen met de nog lopende gevallen uit eerdere jaren kwam het totaal eind 2017 op bijna 28 duizend schuldsaneringen uit, wat een afname is ten opzichte van 2016, toen het er nog bijna 32 duizend waren. Het hoogtepunt van het aantal lopende schuldsaneringen lag in 2007, het jaar voorafgaand aan de aanscherpingen van de Wsnp (zie kader), op 43 duizend. In 2008 en 2009 veranderden de toelatingscriteria en daalde de instroom fors. Doordat de uitstroom in die jaren ook relatief hoog was, daalde het aantal lopende zaken tot 31 duizend in 2010. De economische crisis gooide echter roet in het eten. Het aantal mensen met problematische schulden liep gaandeweg weer op. Hierdoor werden in 2010 en

2011, ondanks de aangescherpte criteria in 2008, weer meer nieuwe schuldsaneringen uitgesproken.

Vanaf 2012 is een neerwaartse lijn in de instroom zichtbaar. Naast economische factoren hadden ook veranderingen in de regelgeving in 2012 invloed op het aantal nieuwe zaken. Het aantal lopende schuldsaneringen dat van 2011 tot en met 2013 steeds toenam, loopt sinds 2014 weer terug.

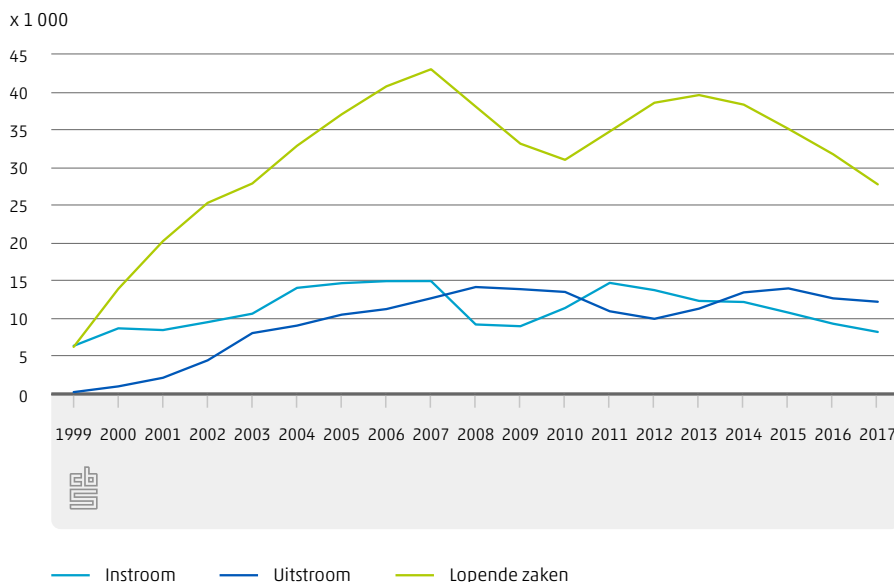
Wet schuldsanering natuurlijke personen

Op basis van de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) kunnen personen van 18 jaar en ouder die buiten hun schuld ('te goeder trouw') door schulden in de problemen zijn gekomen een schuldsaneringsregeling bij de rechter afdwingen. Wanneer de rechter een schuldsanering uitspreekt, dient de schuldenaar gedurende (meestal) drie jaar af te dragen aan zijn schuldeisers. Mensen met een uitkering zijn dan alles boven de 95 procent van de bijstandsnorm kwijt aan afdrachten en werkenden alles boven de 100 procent. In 2008 zijn de toelatingseisen voor de schuldsanering verhoogd en vanaf 2012 moeten personen eerst een schuldhulpverleningstraject bij de gemeente (minnelijk traject) doorlopen, voor eventuele toelating tot de wettelijke schuldsanering.

Brondata over de Wsnp werd voor 2019 geleverd door de Raad voor Rechtsbijstand, maar wordt vanaf 2019 met terugwerkende kracht vanaf de inwerkingtreding van de Wsnp in december 1998 geleverd door de Raad voor de Rechtspraak. Hierdoor kan het voorkomen dat de hier gepresenteerde aantallen iets afwijken van eerdere publicaties.

3.4.1 Wettelijke schuldsaneringen, stand 31 december

Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen.

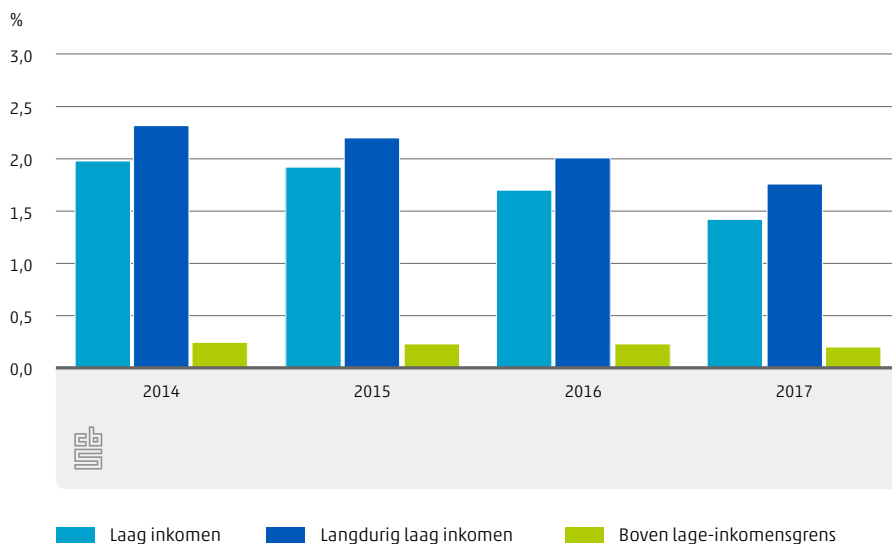
Aandeel personen met armoederisico in de schuldsanering afgenomen

In 2017 maakte 1,4 procent van de volwassen personen in een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens gebruik van de wettelijke schuldsaneringsregeling. In 2016 was dat nog 1,7 procent. Bij de volwassen personen met een langdurig armoederisico kwam het aandeel in de wettelijke schuldsaneringsregeling in 2017 uit op 1,8 procent tegen 2,0 procent in 2016. Bij personen met een hoger inkomen lag in beide jaren het aandeel in de wettelijke schuldsanering rond de 0,2 procent. Al vanaf 2014 daalt het aandeel personen met een (langdurig) armoederisico in de wettelijke schuldsanering.

Eén op de 3 personen in de schuldsanering had in de jaren 2014 tot en met 2017 een laag inkomen. Bij 1 op de 7 betrof het een langdurig laag inkomen.

3.4.2 Wettelijke schuldsaneringen¹⁾

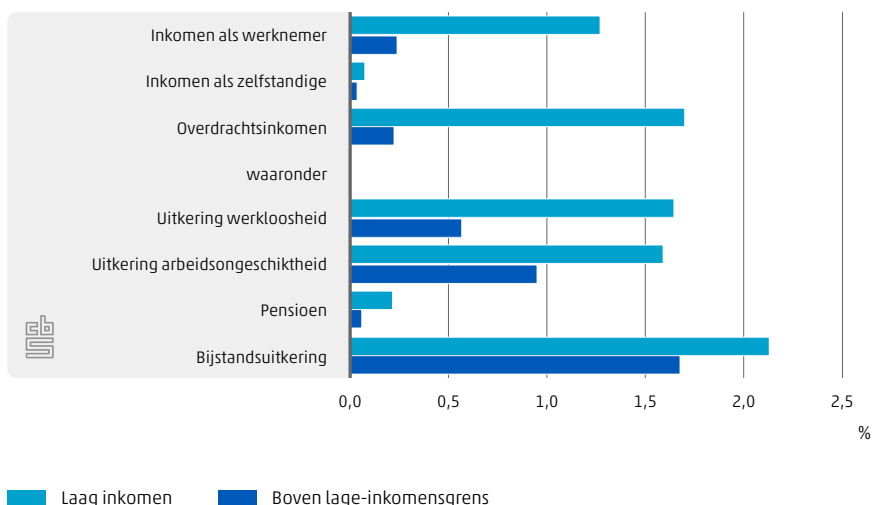
Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen en Inkomensstatistiek.

¹⁾ Het gaat om personen die het gehele jaar of een deel van het jaar in de Wsnp zitten.

Bijstandsontvangers het vaakst in schuldsanering

Personen bij wie de voornaamste inkomensbron van het huishouden een bijstandsuitkering is, komen het meest met de schuldsanering in aanraking. Dat geldt voor personen met een laag inkomen sterker dan voor personen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens: 2,1 tegen 1,7 procent in 2017. Ook bij een uitkering arbeidsongeschiktheid en een werkloosheidsuitkering als voornaamste inkomensbron is er betrekkelijk vaak sprake van een schuldsaneringstraject. Bij personen in een huishouden met vooral inkomen als zelfstandige of inkomen uit een pensioenuitkering komt de schuldsanering veel minder voor. Bij personen in een huishouden met vooral een werknemersinkomen is er een substantieel verschil tussen de inkomensgroepen: bij de lage inkomens is het aandeel in de schuldhulpverlening met 1,3 procent ruim 5 keer zo groot als bij de inkomens boven de lage-inkomensgrens.

3.4.3 Wettelijke schuldsanering¹⁾ naar voornaamste inkomensbron huishouden, 2017

Bron: CBS, Statistiek Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen en Inkomensstatistiek.

¹⁾ Het gaat om personen die het gehele jaar of een deel van het jaar in de Wsnp zitten.

De uitsplitsing naar huishoudenssamenstelling laat zien dat alleenstaande ouders met kinderen tot 18 jaar het vaakst met de schuldsanering in aanraking komen. In 2017 betrof dit 3,1 procent van de eenoudergezinnen met een laag inkomen en 1,4 procent van de eenoudergezinnen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Ook bij paren met minderjarige kinderen, alleenstaanden onder de AOW-leeftijd, paren zonder kinderen onder de AOW-leeftijd, allen met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, is het aandeel in de Wsnp relatief hoog (respectievelijk 1,9, 1,5 en 1,3 procent). Mannen en vrouwen maken naar verhouding even vaak gebruik van de schuldhulpverlening, dat geldt zowel voor degenen met een laag inkomen als degenen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens.

3.5 Literatuur

Brakel, M. van den en Gidding, K. (2019). *Hoe is de financiële welvaart verdeeld?* *Statistische Trends*.

4.

Werkenden met risico op armoede

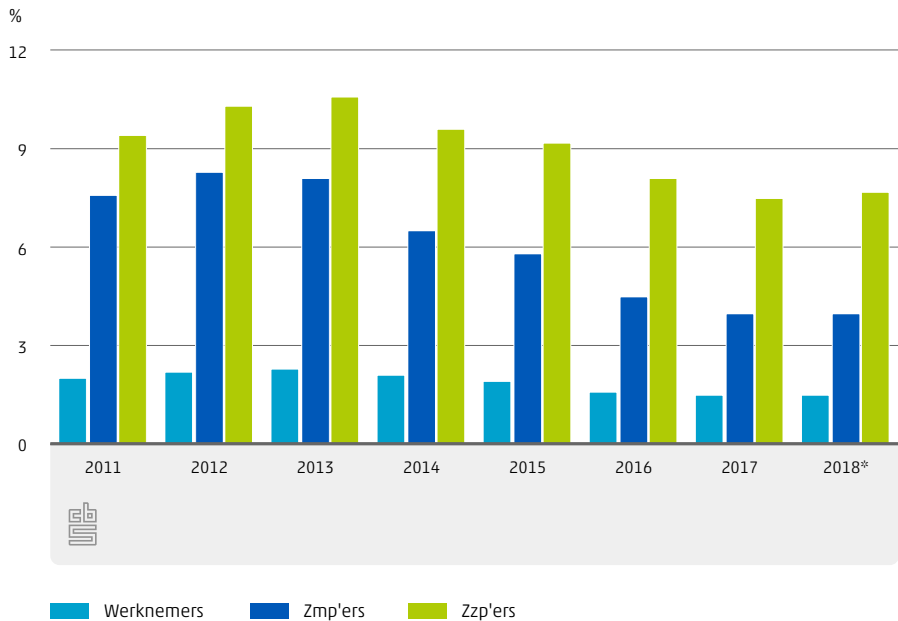
Dit hoofdstuk bespreekt personen die hun inkomen vooral uit betaald werk betrekken en tegelijkertijd (langdurig) deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen werknemers, zelfstandigen met en zelfstandigen zonder personeel. Om hoeveel werkenden gaat het, hoe was de ontwikkeling tijdens en na de economische crisis? In hoeverre is de deeltijdfactor doorslaggevend? Verschillen de armoederisico's naar opleiding, migratieachtergrond of huishoudenssamenstelling? In welke mate beschikken werkenden met armoederisico over vermogensbuffers?

4.1 Trends

Daling van het armoederisico van werkenden vlakkt af

Van de werkende bevolking maakte in 2018 2,4 procent (180 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Dat is vrijwel gelijk aan 2017 toen het aandeel werkenden met een laag inkomen op 2,3 procent uitkwam. Vanaf het piekjaar 2013 toen nog 3,5 procent van de werkenden een armoederisico had, daalde het percentage elk jaar, maar bleef het vanaf 2017 nagenoeg stabiel. De verbijzondering naar arbeidsmarktpositie laat zien dat onder werknemers het percentage met een laag inkomen verreweg het kleinst was (1,5 procent in 2018). Onder zmp'ers was het aandeel bijna 3 keer zo groot (4,0 procent) en onder zzp'ers 5 keer zo groot (7,7 procent). De ontwikkeling van het armoedepercentage bij de afzonderlijke groepen werkenden is vergelijkbaar met die van de gehele werkende bevolking. Tot aan 2017 is er bij alle drie groepen een daling zichtbaar maar in 2018 zette de daling niet verder door.

4.1.1 Werkenden in huishoudens met een laag inkomen

Afbakening en ontwikkeling werkende bevolking

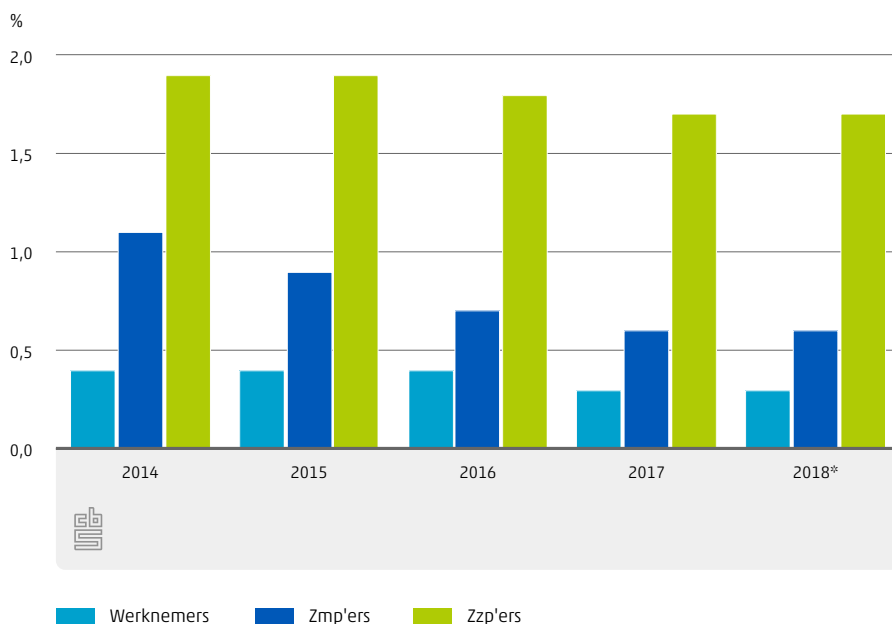
Werkenden zijn afgebakend als het aantal personen in de leeftijd van 15 tot 75 jaar met hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk. Volgens deze afbakening kwam het aantal werkenden in 2018 uit op ruim 7,6 miljoen. Het merendeel – krap 6,4 miljoen – had voornamelijk inkomen uit loondienst. Ruim 1,2 miljoen werkenden betrokken hun inkomen vooral uit eigen onderneming waarvan 300 duizend als zelfstandige met personeel (zmp'er) en 931 duizend als zelfstandige zonder personeel (zzp'er). De kleine groep meewerkende gezinsleden van zelfstandigen (ruim 20 duizend personen) is buiten beschouwing gelaten. Gaandeweg de economische crisis kromp het aantal werknemers en in mindere mate ook het aantal zmp'ers. Vanaf 2014 begon het aantal werknemers weer op te lopen, bij zmp'ers zette de groei een jaar later in. Het aantal zzp'er steeg daarentegen zowel in de crisisjaren als in de daaropvolgende jaren, gerekend vanaf 2011 kwamen er bijna 170 duizend zzp'ers bij.

Beperkingen in de meting

De voorlopige inkomensgegevens 2018 van zelfstandigen zijn voor een derde deel gebaseerd op waarnemingen en voor twee derde deel op bijschattingen. Daardoor zijn de nieuwste, voorlopige cijfers van zelfstandigen minder zuiver dan de definitieve cijfers voor 2017. De meest recente gegevens over de werkduur (volgens de deeltijdfactor) en de bedrijfsklassen van werkenden hebben betrekking op voorlopige inkomensgegevens 2017.

Ook het aandeel werkenden met ten minste vier jaar een inkomen onder de lage-inkomensgrens was bij de onderscheiden groepen stabiel ten opzichte van 2017. Bij werknemers kwam het aandeel met een langdurig laag inkomen in 2017 en 2018 uit op 0,3 procent, bij zmp'ers in beide jaren op 0,6 procent en bij zzp'ers op 1,7 procent.

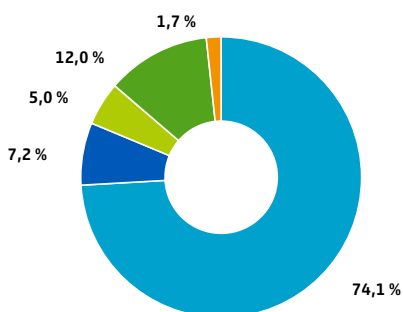
4.1.2 Werkenden in huishoudens met een langdurig laag inkomen

Dynamiek binnen één jaar

Het gehanteerde criterium 'voornamelijk inkomen uit betaald werk' om werkenden te kunnen afbakenen heeft betrekking op het jaarlijkse totaal van de uit werk verworven inkomsten van personen. Het CBS beschikt op persoonsniveau echter ook over maandgegevens van de voornaamste inkomensbron. Hiermee kunnen veranderingen binnen het jaar van economische inactiviteit naar werk of omgekeerd zichtbaar worden gemaakt. Uit de beschikbare voorlopige inkomensgegevens van 2017 komt naar voren dat van de werkenden (volgens de voornaamste inkomensbron van de persoon op jaarbasis) die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen gedurende het jaar 74,1 procent elke maand vooral inkomen uit werk had (volgens de maandgegevens van de persoon over voornaamste inkomensbron). Kortom, bijna drie kwart van de werkenden met armoederisico werkte gedurende het gehele jaar. Met 12 procent volgen op de tweede plek de werkenden met een laag inkomen die gedurende 2017 meermaals van werkend naar niet-werkend (en omgekeerd) wisselden. De op twee na grootste groep bij de werkenden met een laag inkomen wordt gevormd door personen die gedurende 2017 de overstap hebben gemaakt van niet-werkend naar werkend (7,2 procent) en de kleinste groep betreft degenen die in 2017 veranderden van werkend naar niet-werkend (5 procent).

Werkenden¹⁾ met laag inkomen: economische (in)activiteit gedurende 2017*

1) Alleen werkenden van 18 tot 75 jaar.

Van de werkenden die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen boven de lage-inkomensgrens had met 91 procent in 2017 een aanmerkelijk groter deel elke maand vooral inkomen uit betaald werk. Wel was ook hier het aandeel met meerdere wisselingen in werkstatus relatief groot (eveneens 12 procent). De overstap van zowel niet-werkend naar werkend als werkend naar niet-werkend kwam naar verhouding evenwel minder vaak voor (in beide gevallen bij 2,3 procent).

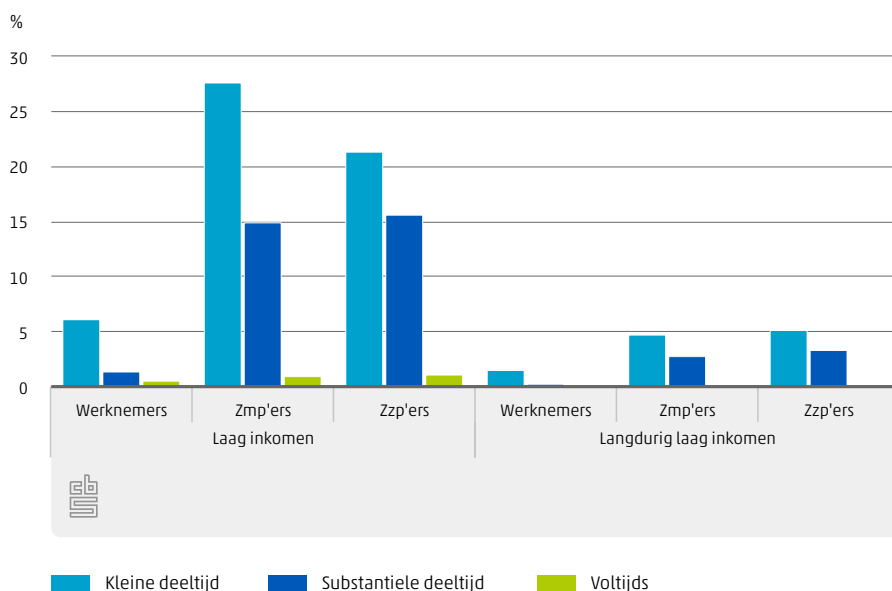
4.2 Risicogroepen

Hoger armoederisico bij minder werkuren

Hoe beperkter de werkweek, des te groter is het risico op (langdurige) armoede. Volgens de recentst beschikbare deeltijdfactor, die betrekking heeft op de voorlopige cijfers uit 2017, lopen vooral de in deeltijd werkende zelfstandigen risico. Zmp'ers in kleine deeltijd – maximaal 24 uur werkzaam (zie kader) – hadden in 2017 met bijna 6 op de 20 de grootste armoedekans. Van de zzp'ers in kleine deeltijd liepen er 4 op de 20 een armoederisico. Werknemers in kleine deeltijd hadden met iets meer dan 1 op de 20 verreweg het minst vaak kans op armoede. Ook de zmp'ers en zzp'ers die meer uren in deeltijd werken (24 tot 36 uur) liepen met rond 15 procent een verhoudingsgewijs hoog risico. Wel werken er relatief weinig zmp'ers in deeltijd, in 2017 werkten van hen bijna 8 op de 10 voltijds. Bij werknemers en zzp'ers werkte iets meer dan de helft voltijds.

4.2.1 Werkenden met (langdurig) armoederisico naar deeltijdfactor, 2017*

Voltijds werkenden (36 uur of meer) lopen aanzienlijk minder risico op armoede. Bij werknemers, zmp'ers en zzp'ers bedroegen in 2017 de aandelen met een laag inkomen respectievelijk 0,5 procent, 1,0 procent en 1,1 procent. Het risico op langdurige armoede was bij alle drie onderscheiden groepen voltijds werkenden vrijwel verwaarloosbaar.

Werkweek

De werkweek is hier geïndiceerd door de uit het Stelsel van Sociaal-statistische bestanden afgeleide deeltijdfactor. Deze biedt bij benadering inzicht in de omvang van een gebruikelijke werkweek van werkenden. Op basis van deze factor wordt onderscheid gemaakt in kleine deeltijd, substantiële deeltijd en voltijd. Deze indeling komt overeen met respectievelijk minder dan 0,6 voltijdsequivalent (vte), van 0,6 tot 0,95 vte en 0,95 vte of meer. De meest recent beschikbare deeltijdfactor heeft betrekking op de voorlopige inkomensgegevens 2017.

Bepaalde verschillen tussen mannen en vrouwen

Het aandeel mannelijke werknemers dat deel uitmaakt van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens kwam in 2018 uit op 1,3 procent, bij de vrouwelijke werknemers was dat 1,8 procent. Onder zelfstandigen is er eveneens weinig verschil in armoederisico tussen mannen en vrouwen. Bij mannelijke en vrouwelijke zmp'ers was het risico zelfs gelijk: bij beide 4,0 procent. Bij de zzp'ers hadden 7,6 procent van de mannen een laag inkomen tegen 8,0 procent van de vrouwen.

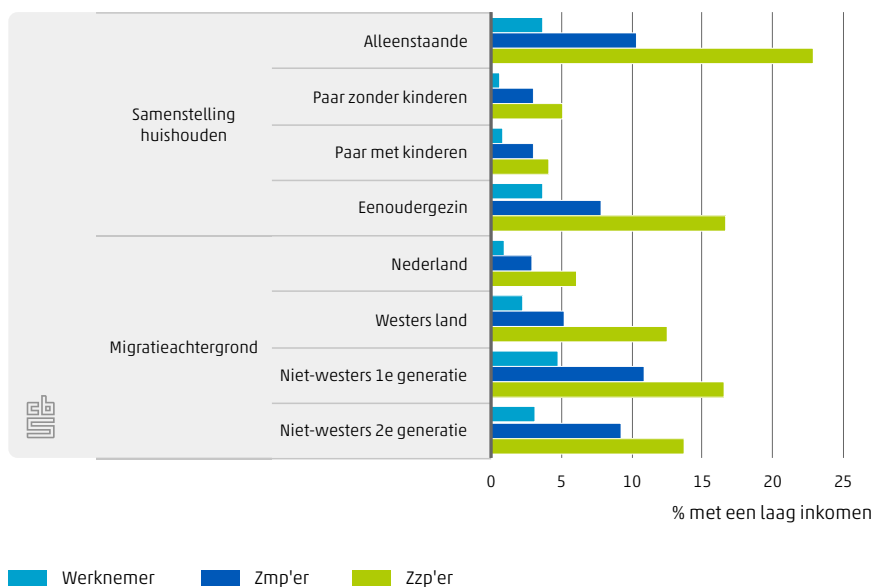
Volgens de cijfers uit 2017 werkten vrouwelijke werknemers en zzp'ers ruim 2 keer zo vaak in deeltijd als mannelijke werknemers en zzp'ers. Toch verschilden ook in 2017 deze werkende vrouwen en mannen maar weinig in armoederisico. Dat komt doordat de in deeltijd werkende vrouwelijke werknemers en zzp'ers vaker dan hun mannelijke evenknieën een partner met substantieel inkomen hebben waardoor het gezamenlijke inkomen van het huishouden boven de kritische grens uitkomt. Onder zmp'ers werkten zowel mannen als vrouwen merendeel voltijds (80 respectievelijk 70 procent in 2017). Mede hierdoor verschilden ze niet in armoederisico.

Type huishouden, herkomst, leeftijd en opleiding maken wel onderscheid

Bij de verbijzondering van het armoederisico naar de samenstelling van het huishouden komen de hoogste risico's op armoede voor bij werkenden die alleen staan of deel uitmaken van een eenoudergezin. Dat geldt voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers. Wel is ook hier het armoederisico het grootst voor zzp'ers en het kleinst voor werknemers. Van de alleenstaande zzp'ers liep in 2018 bijna een kwart risico op armoede en van de zzp'ers die deel uitmaken van een eenoudergezin bijna 17 procent.

Wordt er gekeken naar herkomst dan geldt voor 2018 dat werkenden met een niet-westerse achtergrond beduidend meer risico op armoede liepen dan werkenden met een Nederlandse achtergrond. Bij de tweede generatie was dat risico lager dan bij de eerste generatie.

4.2.2 Armoederisico naar huishoudensamenstelling en migratieachtergrond, 2018*

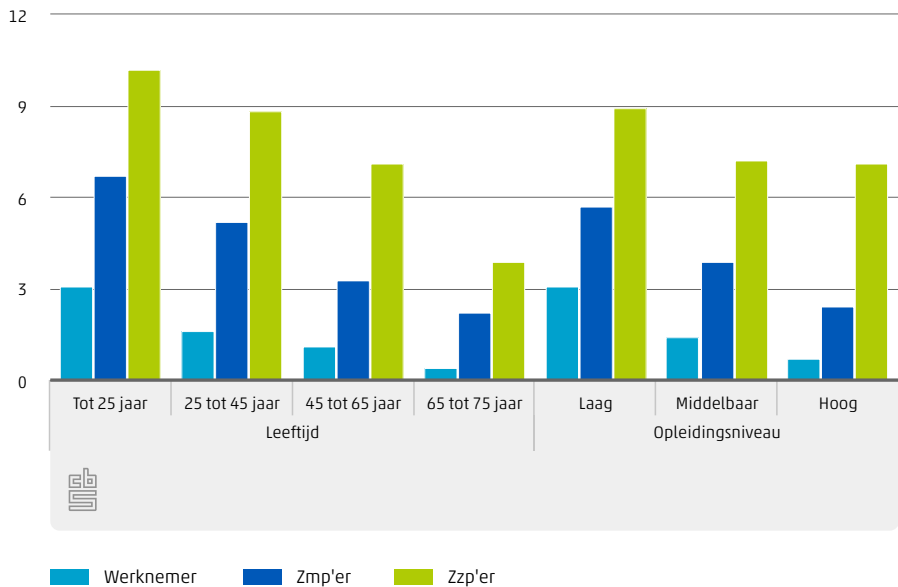

De uitsplitsing naar leeftijd laat zien dat in 2018 voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers het hoogste armoederisico was voorbehouden aan personen in de jongste leeftijdsgroep (15 tot 25 jaar). Wel zij hierbij opgemerkt dat het aantal jongeren dat als zzp'er of zmp'er werkte naar verhouding klein is. In de oudste leeftijdsgroep (65 tot 75 jaar) was het risico op armoede voor de onderscheiden groepen werkenden het laagst. De meesten van hen ontvangen volledige AOW en komen daardoor per definitie boven de lage-inkomensgrens uit. Ook voor de ouderen gold dat het aantal nog werkenden naar verhouding klein is.

Een hoger opleidingsniveau gaat gepaard met een lager armoederisico. Bij zzp'ers waren de verschillen in 2018 het minst uitgesproken, alleen bij de laagopgeleiden was er sprake van verhoogd aandeel met een laag inkomen (bijna 9 procent), onder middelbaar en hoog opgeleiden was het aandeel met een laag inkomen gelijk (ruim 7 procent).

4.2.3 Armoederisico naar leeftijd en opleidingsniveau, 2018*

% met een laag inkomen

Vergelijkbare risicopatronen bij langdurig laag inkomen

De verbijzondering naar geslacht, huishoudenssamenstelling, herkomst en opleidingsniveau laat bij een langdurig laag inkomen vrijwel dezelfde risicogroepen zien als bij een incidenteel laag inkomen. Dat geldt voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers, al liggen de percentages op een lager niveau. Alleenstaanden en eenoudergezinnen waren ook in 2018 het meest kwetsbaar voor langdurige armoede, net als werkenden van niet-westerse herkomst, waarbij ook hier de eerste generatie ongunstiger uit de bus kwam dan de tweede generatie. Ook het opleidingsniveau was bij de drie groepen werkenden omgekeerd gerelateerd aan het risico op langdurige armoede. De uitsplitsing naar leeftijd daarentegen toont voor de jongste leeftijdsgroep een afwijkend patroon. Anders dan bij incidentele armoede had de jongste leeftijdsgroep niet het hoogste risico op langdurige armoede. Werkende jongeren met een incidenteel armoederisico zijn voor een belangrijk deel starters op de arbeidsmarkt, die gaandeweg het jaar vanuit de studie of een korte periode van economische inactiviteit in het arbeidsproces stromen. Veelal bestendigen zij daarna hun positie op de arbeidsmarkt, mede hierdoor komt het inkomen van het bijbehorende huishouden boven de kritische grens.

4.2.4 Werkenden in huishoudens met een langdurig laag inkomen, 2018*

	Werknemers	Zmp'ers	Zzp'ers
	%		
Geslacht			
Man	0,3	0,6	1,6
Vrouw	0,4	0,6	1,9
Leeftijd			
Tot 25 jaar	0,3	0,7	0,9
25 tot 45 jaar	0,4	0,8	1,6
45 tot 65 jaar	0,3	0,5	1,9
65 tot 75 jaar	0,1	0,4	0,9
Samenstelling huishouden			
Alleenstaand	0,8	1,6	5,7
Paar zonder kinderen	0,1	0,4	1,0
Paar met kinderen	0,3	0,5	0,9
Eenoudergezin	0,8	1,1	4,1
Migratieachtergrond			
Nederland	0,2	0,4	1,3
Westers land	0,5	0,7	2,8
Niet-westers 1e generatie	1,7	2,7	4,9
Niet-westers 2e generatie	0,7	1,1	2,7
Opleidingsniveau			
Laag	0,9	1,4	2,1
Middelbaar	0,3	0,6	1,6
Hoog	0,1	0,3	1,5

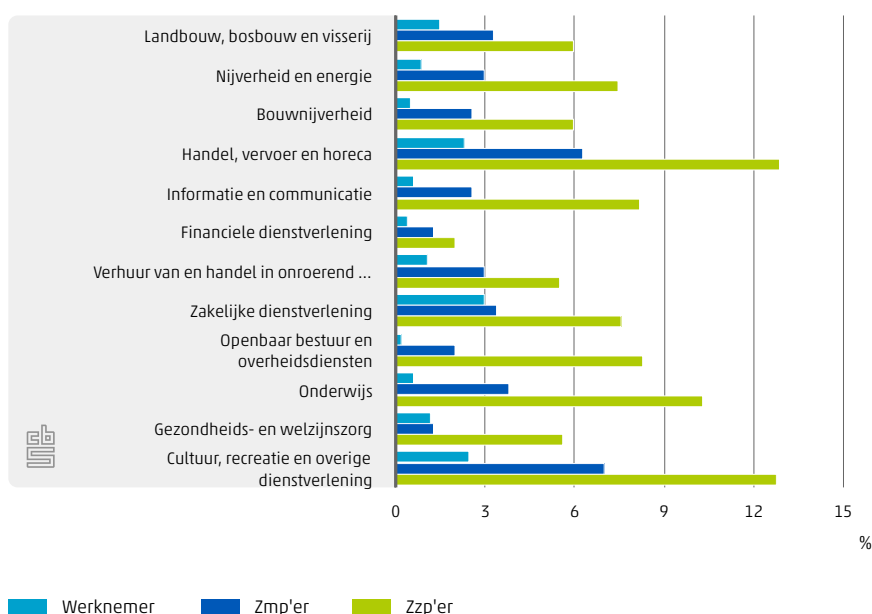
Armoederisico van werknemers in overheidsdienst verwaarloosbaar

Het type bedrijfstak waarin mensen werkzaam zijn is eveneens onderscheidend in de hoogte van het armoederisico. Op werknemers is dit nog het minst van toepassing. De cijfers uit 2017 laten zien dat bij werknemers de bandbreedte van het aandeel werkenden met een laag inkomen smal is. Van de werknemers in het openbaar bestuur en overheidsdiensten liepen slechts 0,2 procent kans op armoede. Lage armoederisico's waren ook voorbehouden aan werknemers in de financiële dienstverlening (0,4 procent), de bouw (0,5 procent) en het onderwijs (0,6 procent). In de zakelijke dienstverlening was het aandeel werknemers met een laag inkomen het grootst (3,0 procent).

Zelfstandigen kennen een aanmerkelijk grotere spreiding in armoederisico, zzp'ers spannen in dit opzicht de kroon. De armoederisico's van zmp'ers varieerden van 1,3 procent in de gezondheids- en welzijnszorg en in de financiële dienstverlening tot 7,0 procent in de cultuur, recreatie en overige dienstverlening. Ook in de handel, vervoer en horeca kwam het aandeel zmp'ers met een laag inkomen verhoudingsgewijs hoog uit (6,3 procent). Het lage armoederisico van zmp'ers in de gezondheids- en welzijnszorg houdt verband met de vele medische maatschappen in deze bedrijfstak. Deze behoren door de bank genomen tot de hogere inkomenssegmenten. Bij de zzp'ers hadden de werkenden in de financiële dienstverlening het laagste armoederisico (2,0 procent), in de handel, vervoer en horeca liepen zzp'ers het hoogste risico (12,9 procent).

Met ruim 1,5 miljoen werkenden was de handel, vervoer en horeca in 2017 de grootste bedrijfstak in Nederland, tevens werkten in deze bedrijfstak verreweg de meeste zmp'ers en zzp'ers met elk een aandeel van bijna 10 procent. De bedrijfstak handel, vervoer en horeca telde in 2017 dan ook het grootste aantal zelfstandigen met een inkomen onder de lage-inkomensgrens (bijna 25 duizend in totaal).

4.2.5 Armoederisico naar bedrijfstak, 2017*

4.3 Vermogensbuffers

Scheve vermogensverdelingen

Het maakt verschil of werkenden met een armoederisico kunnen terugvallen op een beschikbare vermogensbuffer binnen het huishouden of zich juist geconfronteerd zien met schulden. Vermogensbuffers bieden ruimte om de precare inkomenssituatie in elk geval op de wat kortere termijn te kunnen overbruggen. Daarentegen verkeren werkenden waarbij de bijbehorende huishoudens naast een laag inkomen ook nog eens met schulden zijn opgezadeld in een aanmerkelijk benardere financiële positie.

Uit de combinatie van definitieve inkomensgegevens 2017 met bijbehorende vermogensgegevens per 1 januari 2017 resulteert voor alle werkenden met een laag inkomen een mediaan huishoudensvermogen van bijna 1 900 euro. Het gemiddelde vermogen van deze huishoudens kwam uit op 164 duizend euro. Dit grote verschil geeft aan dat onder deze werkenden de vermogens extreem scheef zijn verdeeld. Verbijzonderd naar arbeidsmarktpositie kwamen werknemers uit op een mediaan vermogen van bijna 700 euro (97 duizend euro gemiddeld), zmp'ers op 29 duizend euro (473 duizend euro gemiddeld) en zzp'ers op 10 duizend euro (203 duizend euro gemiddeld).

Ruim een kwart bezit eigen woning

Bepaalde bestanddelen van het vermogen zijn niet vrij opneembaar en kunnen derhalve ook niet worden ingezet om tijdelijke inkomenskrachte te compenseren. Dat geldt voor de eigen woning, en bij zelfstandigen voor het ondernemingsvermogen en het aanmerkelijk belang in vennootschappen (zie ook paragraaf 3.1).

Bij ruim een kwart van alle werkenden met een laag inkomen had het huishouden in 2017 een eigen woning. De uitsplitsing naar arbeidsmarktpositie laat zien dat werknemers met een armoederisico het minst vaak deel uitmaakten van een huishouden met een eigen woning (ruim 16 procent). Zmp'ers met kans op armoede gingen aan kop met 56 procent eigenwoningbezit, bij de zzp'ers had 35 procent een eigen woning. Van de zmp'ers beschikten bijna 9 op de 10 over ondernemingsvermogen, tegen bijna 7 op de 10 zzp'ers. Het aanmerkelijk belang in vennootschappen speelde alleen bij een kleine groep zmp'ers en zzp'ers, en was bij

werknemers vrijwel verwaarloosbaar. Een tiende van de werknemers met kans op armoede beschikte ook over ondernemingsvermogen. In deze gevallen is veelal niet de betrokken werknemer in het huishouden maar een ander lid van het huishouden (met inkomen als zelfstandige) verantwoordelijk voor het ondernemingsvermogen.

4.3.1 Vermogenssaldi in huishoudens van werkenden met een armoederisico, 2017

	Werknemer		Zmp'er		Zzp'er	
	mediaan	aandeel	mediaan	aandeel	mediaan	aandeel
	x 1 000 euro	%	x 1 000 euro	%	x 1 000 euro	%
Saldo vermogen	0,7	100,0	28,8	100,0	9,8	100,0
Saldo eigen woning	63,0	16,3	52,1	56,1	91,6	35,1
Ondernemingsvermogen	3,2	10,1	5,9	88,8	3,5	69,1
Aanmerkelijk belang	385,1	0,4	313,6	4,5	202,5	1,7
Saldo liquide vermogensmiddelen	0,7	100,0	3,2	100,0	2,4	100,0

Waarde eigen woning het hoogst voor zzp'ers met kans op armoede

Van de werkenden met kans op armoede die deel uitmaken van een huishouden met een eigen woning, hadden de zzp'ers in 2017 met 92 duizend euro in doorsnee de hoogste woningwaarde (waarde woning minus hypotheekschuld). Werknemers met eigenwoningbezit kwamen op de tweede plek en bij zmp'ers was de waarde van de eigen woning het laagst.

Bij de zelfstandigen met kans op armoede die beschikken over ondernemingsvermogen of aanmerkelijk belang waren beide vermogenscomponenten het hoogst bij zmp'ers. Bij het aanmerkelijk belang gaat het om bezittingen van aanzienlijke omvang: de doorsneewaarde bedroeg bij zmp'ers 314 duizend euro en bij zzp'ers bijna 203 duizend euro. De bezittingen in de vorm van aanmerkelijk belang zijn wel alleen voorbehouden aan een kleine groep werkenden.

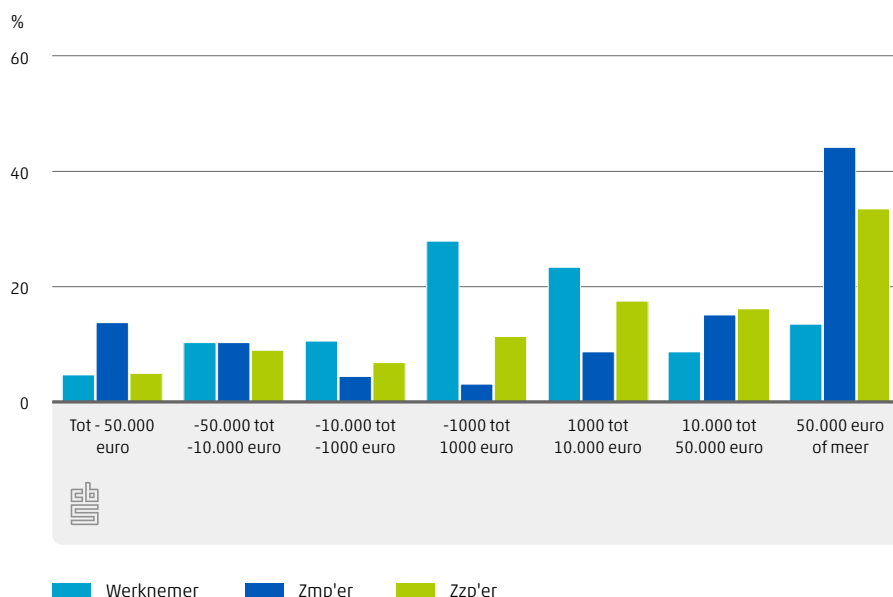
Verdeling vermogen bij werknemers met armoederisico het minst gunstig

In 2017 maakte bijna 23 procent van de werknemers met een armoederisico deel uit van een huishouden dat over een vermogen van 10 duizend euro of meer beschikt. Zelfstandigen met een armoederisico waren aanmerkelijk beter bedeed. Van de

zmp'ers had bijna 6 op de 10 een vermogen van 10 duizend euro of meer en bij de zzp'ers was dat de helft. Aan de onderkant van de vermogensverdeling zijn er eveneens verschillen tussen werknemers en zelfstandigen. Wel bijten hier de zmp'ers de spits af in de schuldenproblematiek: van hen had 14 procent schulden van 50 duizend euro of meer. Bij werknemers en zzp'ers lag dat aandeel op 5 procent. Eén op de 10 werkenden met armoederisico had schulden variërend van 10 duizend tot 50 duizend euro. Dat aandeel was bij alle drie onderscheiden groepen vrijwel gelijk. Bijna 1 op de 3 werknemers viel in de vermogensklasse van minus duizend tot duizend euro en beschikte daarmee nauwelijks over vermogen. Bezien over de gehele vermogensverdeling is de vermogenssituatie bij werknemers daarmee minder gunstig dan bij zmp'ers en zzp'ers.

4.3.2 Werkenden met kans op armoede naar klassen van totaal vermogen, 2017

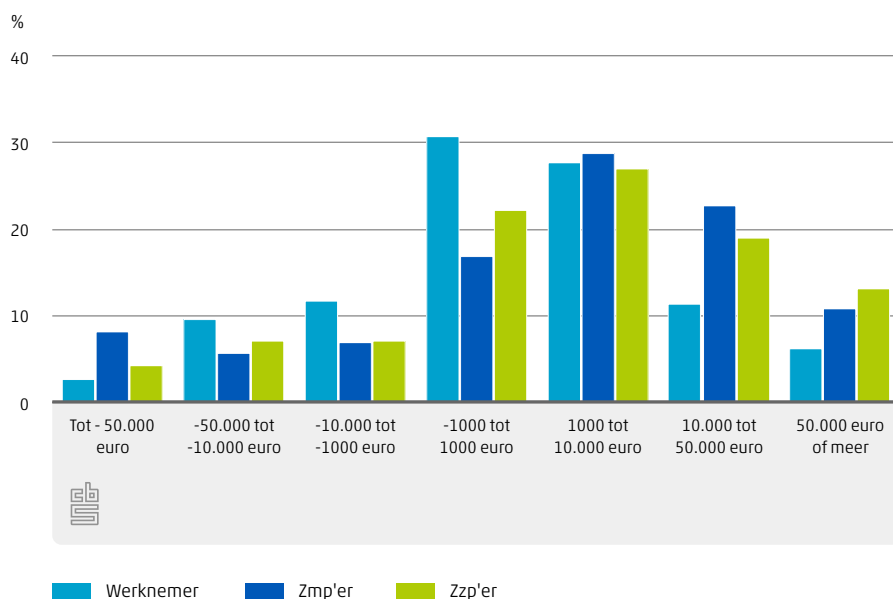
Een derde zmp'ers en zzp'ers heeft aanzienlijk liquide vermogen

Ook wanneer de niet vrij opneembare vermogenscomponenten saldo eigen woning, ondernemingsvermogen en aanmerkelijk belang buiten beschouwing blijven en alleen de liquide vermogensmiddelen worden gezien, is de vermogensverdeling van werknemers minder gunstig dan die van zmp'ers en zzp'ers.

Van de zmp'ers en zzp'ers met kans op armoede beschikte bijna een derde over liquide middelen van tenminste 10 duizend euro. Ruim 1 op de 10 zzp'ers en zmp'ers kon zelfs een beroep doen op liquide middelen van 50 duizend euro of meer. Bij werknemers met kans op armoede was het direct inzetbare vermogen van tenminste 10 duizend euro voorbehouden aan een kleinere groep van 17,5 procent. Ruim 1 op de 20 werknemers met risico kon een beroep doen op 50 duizend euro of meer.

Aan de onderkant van de vermogensverdeling waren de verhoudingen tussen werknemers, zmp'ers en zzp'ers tot op zekere hoogte vergelijkbaar: rond de 12 procent had een negatief saldo van liquide vermogensmiddelen van tenminste 10 duizend euro. Wel was de ernstige schuldenproblematiek (tenminste 50 duizend euro) meer prevalent bij zmp'ers (8 procent) dan bij zzp'ers (4 procent) en werknemers (3 procent). In de middenmoot van de vermogensverdeling – de klasse van minus duizend euro tot 1000 euro – waren de werknemers met 3 op de 10 het sterkst vertegenwoordigd. De aandelen zzp'ers en zmp'ers waren met respectievelijk 22 en 17 procent beduidend kleiner.

4.3.3 Werkenden met kans op armoede naar klassen van liquide vermogen, 2017

5.

Armoede en

sociale uitsluiting

bij kinderen

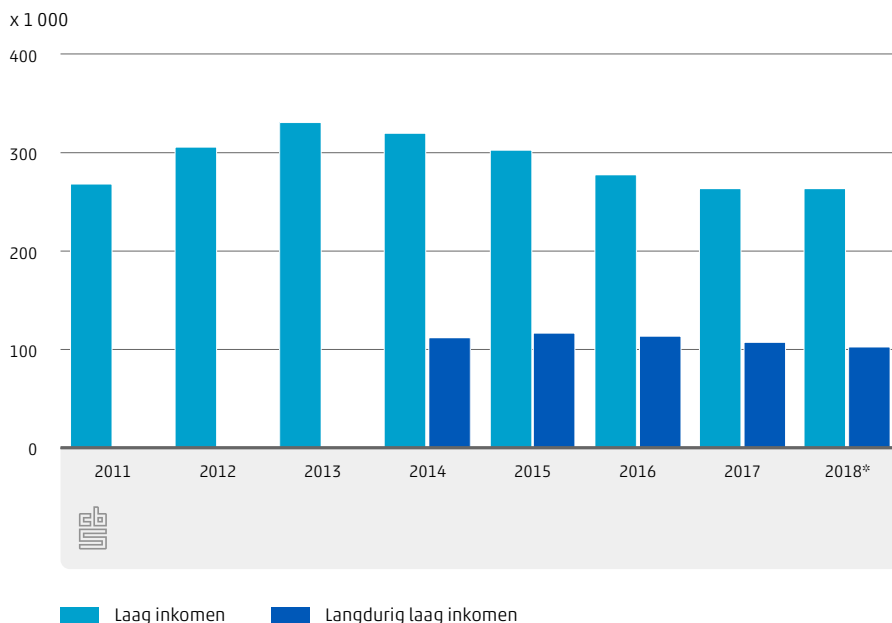
In dit hoofdstuk staan minderjarige kinderen uit gezinnen met een laag inkomen centraal. Hoeveel kinderen maken deel uit van zo'n gezin? Zijn dat er meer of minder geworden? Waar in Nederland wonen kinderen met armoederisico vooral en hoe is hun woonsituatie? Welke materiële zaken moeten gezinnen met armoederisico ontberen? En zijn er tussen kinderen met en zonder armoederisico verschillen in gezondheid, leefstijl of crimineel gedrag?

5.1 Trends en risicogroepen

Omvang kinderarmoede niet veranderd

In 2018 maakten 264 duizend minderjarige kinderen deel uit van een huishouden met een laag inkomen. Voor een eenoudergezin met twee kinderen betekende dit dat zij minder dan 1 600 euro per maand te besteden hadden. Bij een paar met twee kinderen was dat minder dan 2 000 euro. In 2018 waren er net zoveel kinderen met risico op armoede als het jaar ervoor. Na een stijging in de crisisjaren van 8 tot bijna 10 procent daalde het aandeel kinderen met risico op armoede vanaf 2014 en bleef vanaf 2017 steken op 8,1 procent, zie [StatLine](#). Wel maken steeds minder kinderen deel uit van een gezin dat langdurig met rondkomen van een laag inkomen. In 2018 waren het 103 duizend kinderen (3,3 procent), bijna 5 duizend minder dan het jaar ervoor.

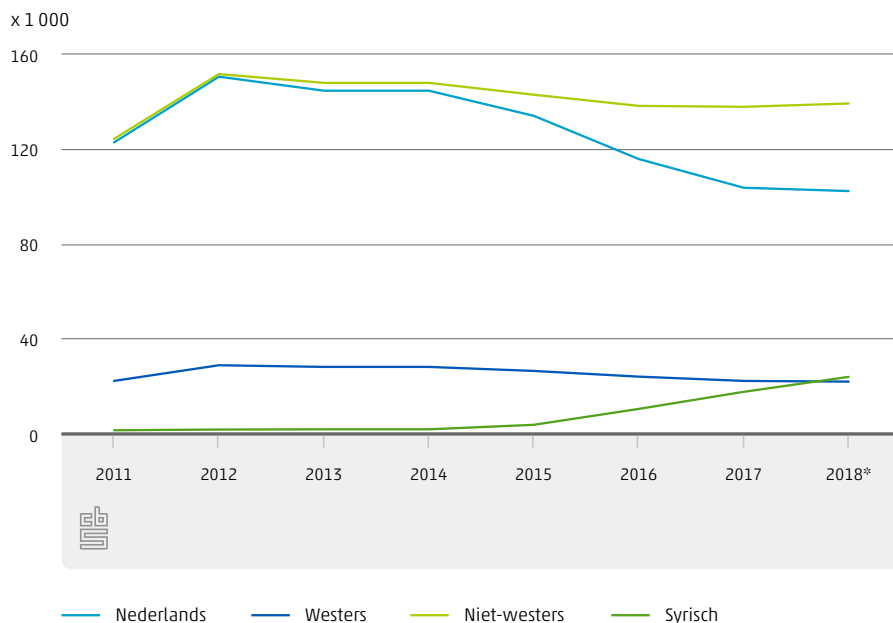
5.1.1 Minderjarige kinderen met (langdurig) armoederisico

Wel meer kinderen uit Syrië met risico op armoede

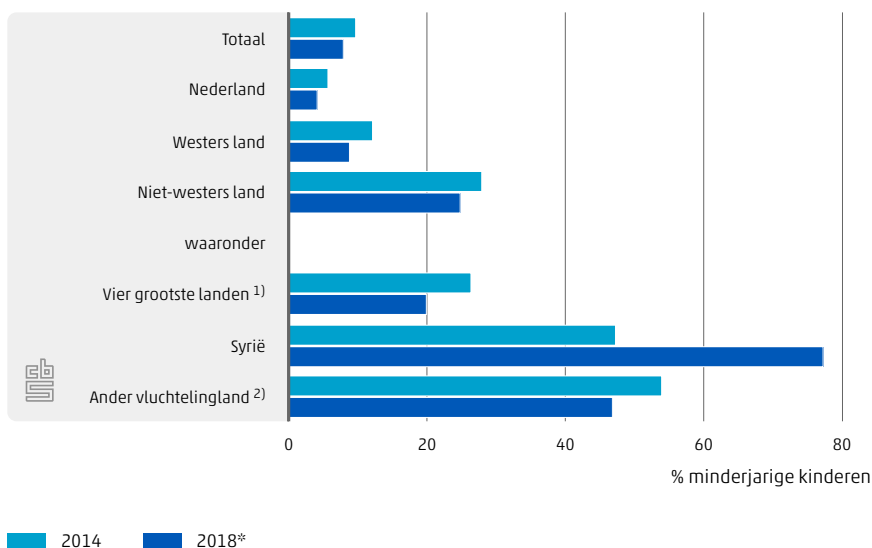
Waar het aantal kinderen met een risico op armoede onder degenen met een Nederlandse of westerse achtergrond vanaf 2014 voortdurend afnam, was dat niet of minder het geval onder kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond. De ontwikkeling in de niet-westerse groep komt voor rekening van kinderen van Syrische komaf. Vluchtelingen (en hun kinderen) uit dit land die een verblijfsvergunning hebben, zijn merendeels afhankelijk van een bijstandsuitkering en leven onder de lage-inkomensgrens (zie hoofdstuk 2).

5.1.2 (Migratie-)achtergrond kinderen met armoederisico

In 2018 maakte 77 procent van de kinderen met een Syrische achtergrond deel uit van een laag-inkomensgezin. Dat is 3 keer zo veel als gemiddeld bij een niet-westers kind. Het armoederisico onder Syrische kinderen nam tussen 2014 en 2018 met 30 procentpunt toe. Door deze sterke stijging daalde het risico in de hele niet-westerse groep verhoudingsgewijs weinig. Kinderen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Arubaanse/Antilliaanse achtergrond en kinderen uit andere vluchtelinglanden hadden in 2018 minder vaak met een laag inkomen te maken dan vier jaar eerder.

5.1.3 Armoederisico naar (migratie-)achtergrond

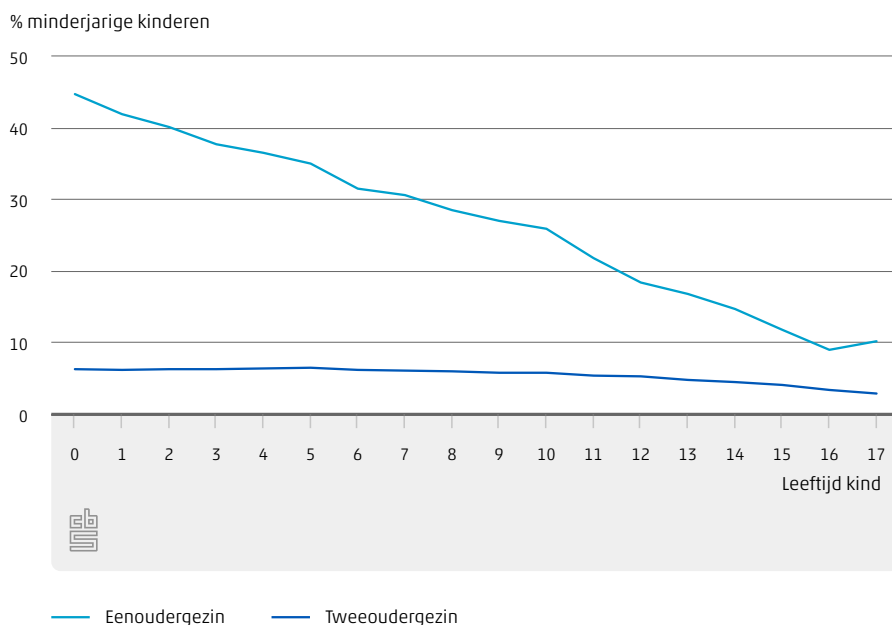
¹⁾ Turkije, Marokko, Suriname en Aruba/voormalige Ned. Antillen.

²⁾ Irak, Iran, Afghanistan, Somalië en Eritrea.

Vooraf kinderen uit eenoudergezinnen lopen risico

Ruim 113 duizend kinderen uit een eenoudergezin en bijna 147 duizend kinderen uit een tweeoudergezin hadden met risico op armoede te maken in 2018. Dat kwam neer op bijna een kwart (23,2 procent) van alle kinderen uit een eenoudergezin, tegen 5,5 procent van alle kinderen uit een tweeoudergezin. In eenoudergezinnen is maar één kostwinner. Daarnaast moeten deze gezinnen ook betrekkelijk vaak van een bijstandsuitkering rondkomen. Het risico op armoede is voor kinderen in een eenoudergezin kleiner, naarmate ze ouder zijn. De mogelijkheden om te werken zijn dan voor alleenstaande ouders ruimer.

5.1.4 Armoederisico naar huishoudenstype, 2018*

Een derde risicokinderen afkomstig uit werkende gezinnen

Huishoudens die hun inkomen voornamelijk uit werk betrekken zijn lang niet altijd gevrijwaard van een laag inkomen (zie ook paragraaf 2.2 en hoofdstuk 4). De kinderen die in deze huishoudens leven, delen noodzakelijkerwijs in de armoedeproblematiek van hun ouder(s) of verzorger(s). In 2018 was dat voor bijna 90 duizend minderjarige kinderen het geval. Dat komt overeen met bijna een derde van alle minderjarige kinderen met een armoederisico in dat jaar. In 2017 was het aandeel vrijwel even groot, maar net na de economische crisis in 2014 lag het met 40 procent substantieel hoger.

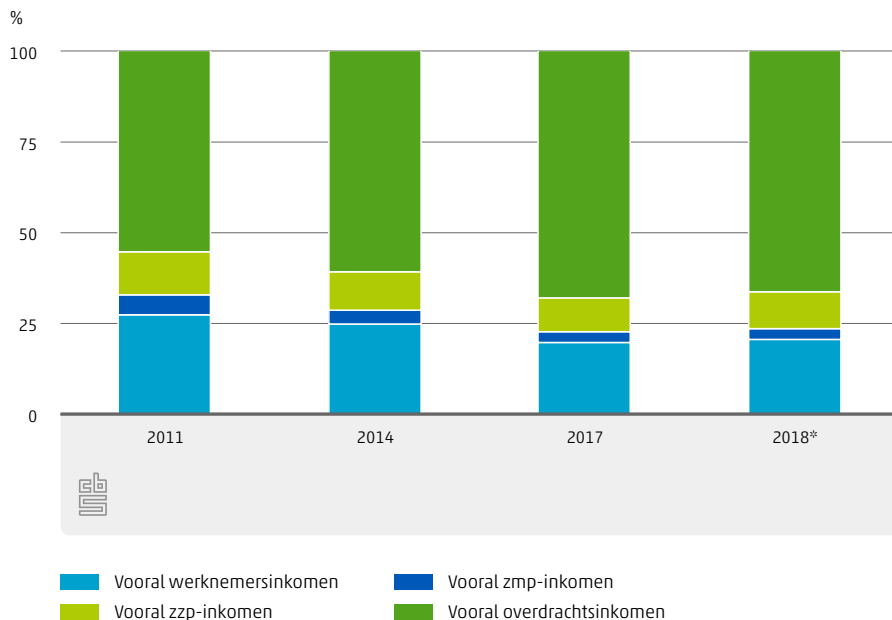
Risicohuishoudens met vooral inkomen uit loondienst vormen in omvang de grootste groep werkenden met een laag inkomen (zie paragraaf 2.2). In 2018 liepen bijna 55 duizend minderjarige kinderen uit gezinnen met inkomen uit loondienst risico op armoede, dat is een vijfde van alle minderjarige kinderen met een armoedekans. In risicogezinnen met vooral inkomen uit een zelfstandige onderneming met personeel (zmp'ers) leefden 7,3 duizend minderjarige kinderen en in risicogezinnen met vooral inkomen uit een zelfstandige onderneming zonder personeel (zpz'ers)

27,5 duizend. Dit komt overeen met respectievelijk 2,7 en 10,4 procent van alle minderjarige kinderen met een armoederisico.

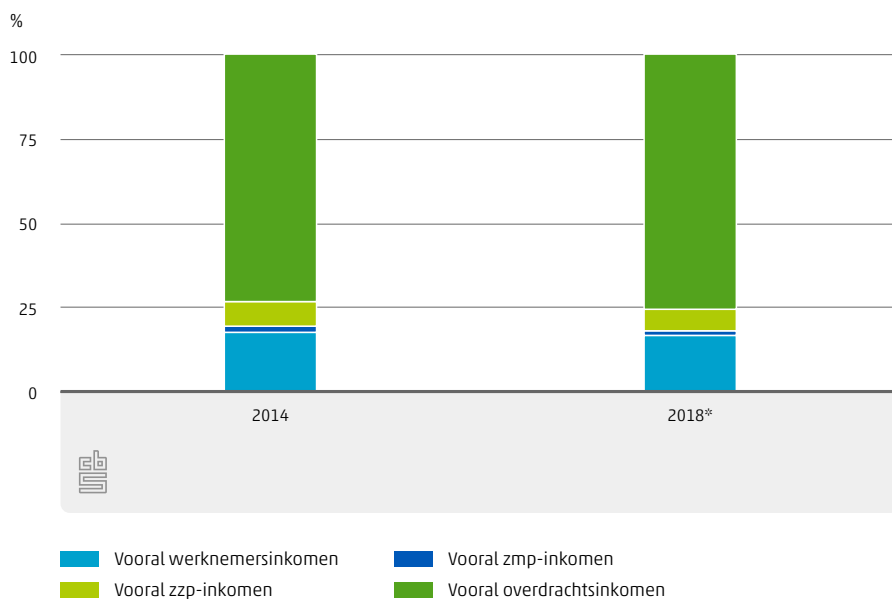
Verreweg de meeste minderjarige kinderen met een armoederisico maken deel uit van een huishouden met een overdrachtsinkomen – merendeels een bijstands-uitkering – als belangrijkste inkomensbron. In 2018 betrof dat twee derde van alle kinderen met een armoederisico. In 2014 was dat met 60 procent verhoudingsgewijs minder en in 2011 nog minder (55 procent).

5.1.5 Minderjarige kinderen in huishoudens met een laag inkomen

Van de 103 duizend minderjarige kinderen met een langdurig laag inkomen in 2018 leefde een kwart in huishoudens met vooral inkomen uit werk en drie kwart in huishoudens met vooral een overdrachtsinkomen (eveneens merendeels bijstand). Ten opzichte van 2014 is bij alle drie groepen huishoudens met vooral inkomen uit werk het aandeel kinderen met een langdurig armoederisico iets teruggelopen. Bij de huishoudens met vooral een overdrachtsinkomen liep het aandeel op. Bij werkende huishoudens was zowel in 2014 als in 2018 de langdurige armoedeproblematiek van minderjarige kinderen verhoudingsgewijs minder prevalent dan de incidentele armoedeproblematiek.

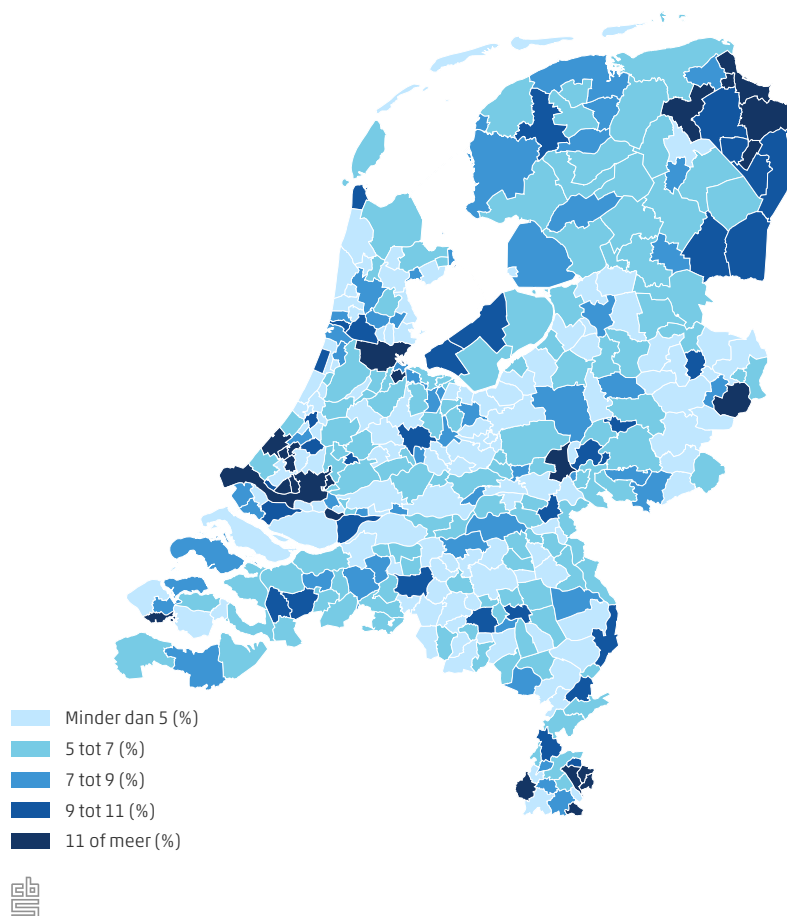
5.1.6 Minderjarige kinderen in huishoudens met een langdurig laag inkomen

Relatief veel Rotterdamse kinderen in armoede

In Rotterdam woonden in 2018 naar verhouding de meeste kinderen in een gezin met een laag inkomen: 17,5 procent. Dat was ruim 2 keer zoveel als gemiddeld in Nederland. Heerlen, Amsterdam, Den Haag en Delfzijl completeerden de top vijf van gemeenten met relatief de meeste kinderen met armoederisico. In Rozendaal was het aandeel kinderen dat deel uitmaakt van een laag-inkomensgezin het kleinst: 2,1 procent. Ook in Bunnik en Heilo lag het aandeel onder de 3 procent.

5.1.7 Minderjarige kinderen met armoederisico, 2018*

5.2 Materiële situatie

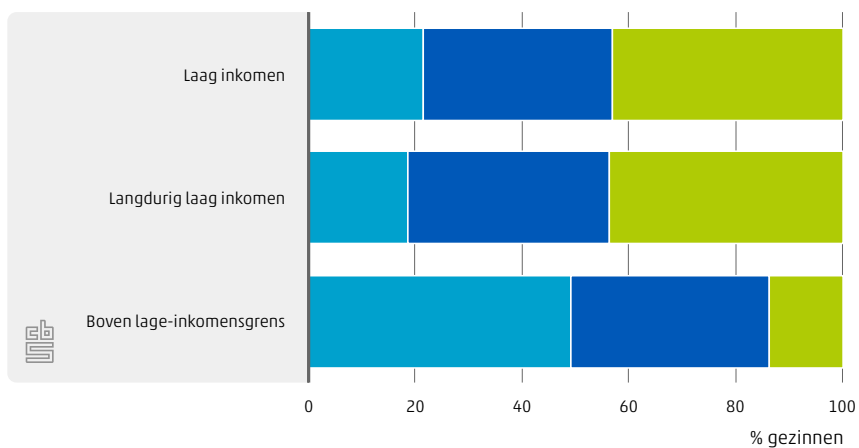
Meerderheid risicogezinnen in een sociale huurwoning

In 2018 woonde 74 procent van de huishoudens met één of meer minderjarige kinderen die rond moesten komen van een laag inkomen in een sociale huurwoning. Van de gezinnen met al minstens vier jaar een laag inkomen was dat 85 procent. Het wonen in een sociale huurwoning is vergeleken met 2012 gegroeid. Toen lag het aandeel onder gezinnen met een laag inkomen nog op 71 procent. Gezinnen

met een inkomen boven de lage-inkomensgrens wonen veelal in een koopwoning: bijna 8 op de 10 in 2018.

Gezinnen met (langdurig) een laag inkomen wonen vaker in een appartement en de woningen van deze gezinnen zijn bovendien kleiner. De gemiddelde oppervlakte van de woning van een risicogezin was 107 m², gezinnen met hogere inkomens hadden gemiddeld 135 m² aan woonoppervlak.

5.2.1 Type woning van gezinnen met minderjarige kinderen, 2018

- Vrijstaande, twee-onder-een-kap of hoekwoning
- Tussenwoning
- Appartement

Bron: CBS/BZK, Woononderzoek Nederland en CBS-Inkomensstatistiek

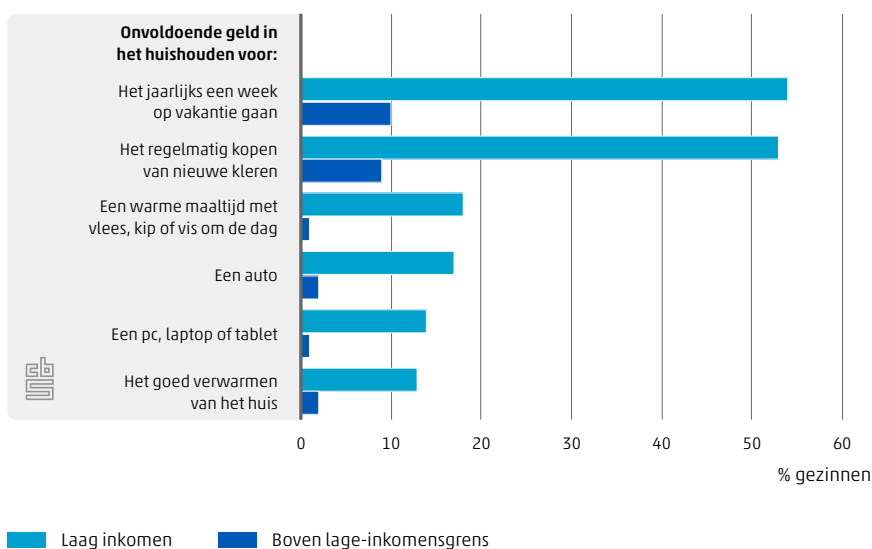
Bijna 60 procent van de gezinnen met een inkomen onder de lage-inkomensgrens waren in 2018 tevreden over de woning waarin ze wonen. In 2012 was dat nog 67 procent. Ook over het onderhoud is meer ongenoegen: 1 op de 3 risicogezinnen vond de woning slecht onderhouden, in 2012 was dat 1 op de 4. Onder gezinnen met hogere inkomens vond 1 op de 10 de woning slecht onderhouden en was bijna 85 procent tevreden over de woning. Zij waren in 2012 met 89 procent eveneens tevredener over hun woning.

Een tuin bij de woning is onder lage-inkomensgezinnen minder vanzelfsprekend. Van hen hadden 6 op de 10 een tuin, bij gezinnen met een inkomen boven de lage inkomensgrens waren dat er 9 op de 10.

Geen jaarlijkse vakantie voor meeste kinderen met armoederisico

Gezinnen met een laag inkomen hebben dikwijls te maken met financiële beperkingen. Zo zegt in 2019 54 procent van deze gezinnen met minderjarige kinderen niet jaarlijks een week op vakantie te kunnen. Van de gezinnen zonder armoederisico is dat 10 procent. Ook geven gezinnen met een laag inkomen veel vaker aan dat er onvoldoende geld is om regelmatig nieuwe kleren te kopen. Het om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis moeten overslaan komt zelden voor bij kinderen uit gezinnen zonder armoederisico. In een gezin met een laag inkomen is dit met 18 procent veel vaker aan de orde. Ook geven zij frequenter aan dat er onvoldoende geld is om het huis deugdelijk te verwarmen. Van de risicogezinnen met minderjarige kinderen bezit 17 procent vanwege financiële beperkingen geen auto en 14 procent bezit om deze reden geen PC, laptop of tablet. Onder gezinnen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens is hiervan met respectievelijk 2 en 1 procent nauwelijks sprake.

5.2.2 Financiële beperkingen in gezinnen met minderjarige kinderen, 2019*

Bron: CBS, EU-SILC en Inkomensstatistiek

5.3 Gezondheid en crimineel gedrag

Kinderen uit laag-inkomensgezin relatief vaak ongezond en te zwaar

Kinderen tot 18 jaar uit gezinnen met een laag inkomen hebben een minder goede gezondheid dan kinderen van ouders met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Zo had 8 procent van de minderjarige kinderen uit een laag-inkomensgezin volgens hun ouders/verzorgers een minder goede gezondheid¹⁾, tegen 5 procent van de kinderen uit een gezin met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Vanwege gezondheidsproblemen zes maanden of langer beperkt zijn in activiteiten die kinderen gewoonlijk doen, komt onder kinderen met en zonder armoederisico vrijwel even vaak voor.

Niet alleen de ervaren gezondheid van kinderen uit een laag-inkomensgezin is minder goed, maar ook hun leefstijl²⁾. Het percentage kinderen van 4 tot 18 jaar met overgewicht³⁾ lag 2 keer zo hoog in de lage-inkomensgroep als in de groep kinderen met een hoger inkomen. Kinderen tot 18 jaar uit een laag-inkomensgezin worden daarnaast meer blootgesteld aan tabaksrook dan kinderen uit een gezin dat boven de lage-inkomensgrens leeft. Zo was het percentage dat een uur of meer per dag wordt blootgesteld aan tabaksrook ruim 5 procent onder kinderen met en bijna 3 procent onder kinderen zonder armoederisico. Het percentage jongeren dat geen alcohol drinkt is groter in de lage-inkomensgroep.

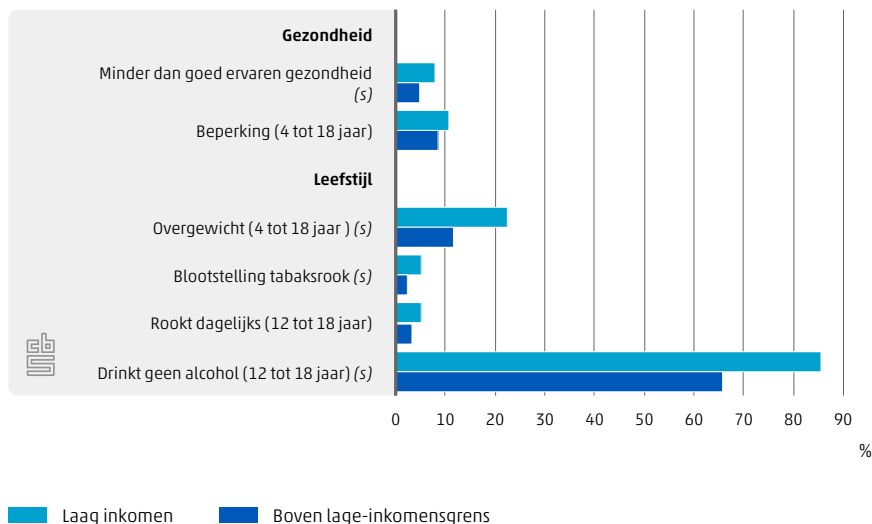
Blootstelling aan tabaksrook

Meerroken, ook wel passief roken genoemd, is het blootgesteld worden aan tabaksrook uit de omgeving. Bij dit onderwerp gaat het om binnenshuis meerroken. Aan de ouders van kinderen tot 12 jaar werd de vraag gesteld: Hoe vaak wordt uw kind binnen blootgesteld aan tabaksrook van anderen? Aan

- 1) Ervaren gezondheid weerspiegelt het oordeel over de eigen gezondheid. In de CBS-Gezondheidsenquête wordt aan respondenten de vraag gesteld: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid/de gezondheid van uw kind?' De respondent heeft de keuze uit de antwoordcategorieën: zeer goed, goed, gaat wel, slecht, zeer slecht. Van respondenten die 'gaat wel', 'slecht' of 'zeer slecht' antwoorden, wordt gezegd dat zij hun gezondheid als minder goed ervaren. Voor kinderen tot 12 jaar wordt de vraag beantwoord door een van de ouders of verzorgers.
- 2) Het HBSC-onderzoek en het Peilstationsonderzoek Scholieren zijn de preferente onderzoeken naar middelengebruik onder scholieren van 12 tot 17 jaar in Nederland. In deze publicatie wordt de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor gebruikt, om leefstijlfactoren weer te kunnen geven voor alle kinderen van 0 tot 18 jaar.
- 3) De Body Mass Index (BMI) wordt berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogrammen en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²). Met een BMI van 25 of hoger is er sprake van overgewicht. Voor jongeren gelden andere grenzen.

jongeren van 12 tot 18 jaar werd de vraag gesteld: Hoe vaak word je binnen blootgesteld aan tabaksrook van anderen? In deze bijdrage worden de uitkomsten voor een uur per dag of meer weergegeven voor niet-rokende kinderen/jongeren.

5.3.1 Gezondheid en leefstijl bij minderjarige kinderen, 2016/2018

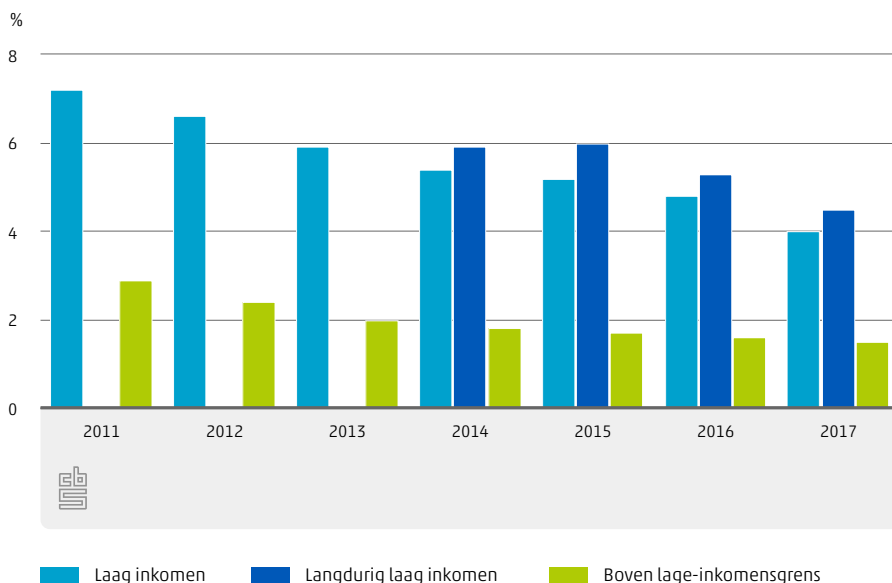
(s) Significant verschil tussen kinderen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (CBS in samenwerking met RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek.

Verdachtenpercentage daalt onder jongeren

Crimineel gedrag komt vaker voor onder jongeren dan onder oudere personen (zie hoofdstuk 6). Maar net als in de gehele bevolking van 12 jaar of ouder neemt het verdachtenpercentage ook onder jongeren de laatste jaren sterk af. Van de jongeren in een huishouden met een langdurig laag inkomen – de inkomensgroep waarin de verdachtenpercentages onder jongeren het hoogst liggen – werd in 2014 nog 5,9 procent geregistreerd als verdachte; in 2017 was dit percentage gedaald naar 4,5 procent. Onder de jongeren die kortere tijd onder de lage-inkomensgrens leven, daalde het aandeel verdachten tussen 2011 en 2017 van 7,2 naar 4 procent. Onder jongeren in een huishouden met een inkomen boven de lage-inkomensgrens lag het verdachtenpercentage in 2017 op 1,5 procent. In 2011 was dat nog 2,9 procent.

5.3.2 Verdachten onder jongeren van 12 tot 18 jaar

Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek.

Wanneer jongeren voor het eerst met de politie in aanraking komen vanwege relatief lichte vergrijpen, zoals vernieling of vuurwerkoverlast, kunnen zij naar Halt verwezen worden voor een passende straf. Als zij deze straf positief afronden, krijgen zij geen strafblad. Het aantal personen dat een Halt-straf afrondt, is sinds 2010 vrij stabiel. In 2017 rondde 16 290 jongeren een Halt-traject af. Onder de jongeren uit een huishouden met een langdurig laag inkomen lag het percentage dat bij Halt terechtkwam op 2,4 procent. Onder jongeren met een laag inkomen was dit percentage vergelijkbaar, namelijk 2,2 procent. Van de jongeren uit een huishouden met een hoger inkomen werd 1,1 procent naar Halt verwezen. Ook deze percentages zijn de afgelopen jaren stabiel.

6.

De sociale context van armoede

In dit hoofdstuk staat de samenhang tussen risico op armoede en leefsituatie centraal. In welke mate is er verband tussen de inkomenspositie en het plegen of ondervinden van criminaliteit? Hoe staat het met de gezondheid en met roken, drinken en overgewicht in de lage-inkomensgroep? In welke typen woning huizen zij vooral, en wat vinden ze van hun woonomgeving?

6.1 Verdachten en slachtoffers van criminaliteit

Personen met een lage sociaaleconomische status worden vaker verdacht van het plegen van een misdrijf dan personen met een hogere sociaaleconomische status. Het verdacht worden van een misdrijf kan indirect wijzen op een bepaalde mate van sociale uitsluiting. Wie een misdrijf pleegt, schendt immers de gangbare normen en waarden van de Nederlandse samenleving, mogelijk als gevolg van vervagend normbesef of verminderde normatieve integratie – beide kenmerken van sociale uitsluiting. Hoewel de relatie tussen sociale uitsluiting en slachtofferschap van een misdrijf minder voor de hand ligt, komen slachtoffers van misdrijven vaak uit dezelfde maatschappelijke risicogroepen als daders.

Verdachte

Een persoon wordt door de politie als verdachte van een misdrijf geregistreerd wanneer een redelijk vermoeden van schuld aan dat misdrijf bestaat.

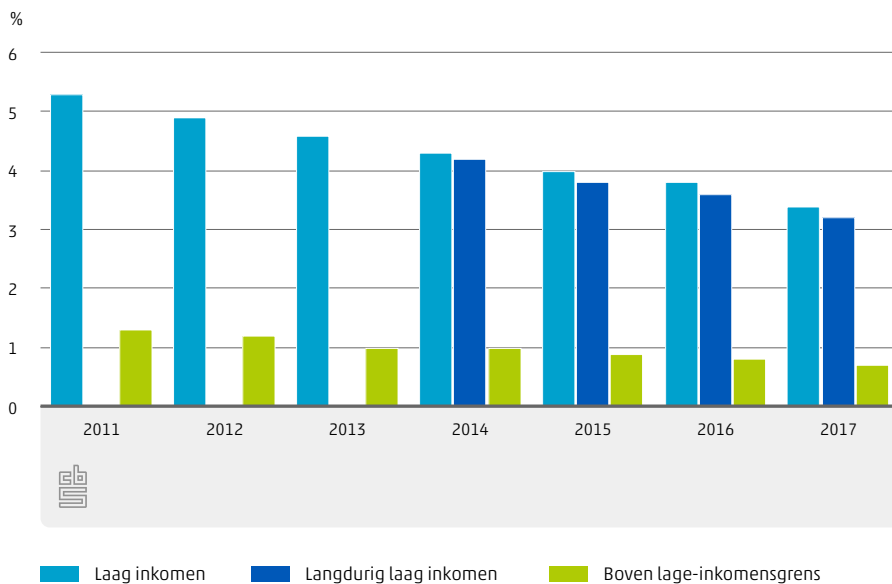

Personen met een laag inkomen het vaakst verdacht van een misdrijf

Het al dan niet moeten rondkomen van een (langdurig) laag inkomen hangt samen met de kans dat een persoon verdacht wordt van een misdrijf. Hoewel verdachtenpercentages ongeacht het inkomensniveau sinds 2011 afnemen (CBS Statline, 2019a), ligt het verdachtenpercentage onder personen met een huishoudensinkomen onder de lage-inkomensgrens nog altijd aanzienlijk hoger dan onder personen met een hoger huishoudensinkomen. Van alle personen die deel uitmaken van een huishouden met een laag inkomen werd in 2017 3,4 procent verdacht van een misdrijf, tegenover 0,7 procent van de personen met een huishoudensinkomen

boven de lage-inkomensgrens. Het verdachtenpercentage onder personen die langdurig onder de lage-inkomensgrens leven was met 3,2 procent vrijwel gelijk aan dat onder personen die incidenteel een laag inkomen hebben.

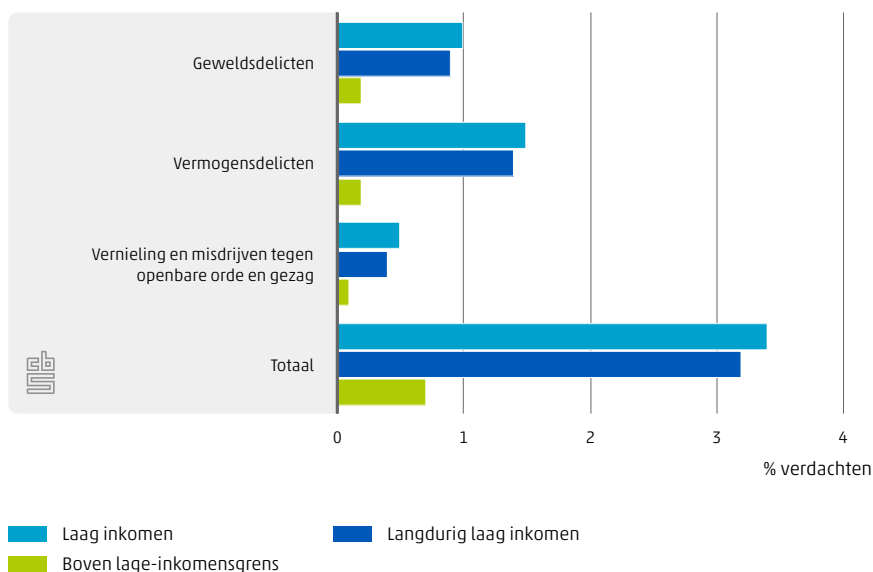
6.1.1 Verdachten van misdrijven

Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek.

Van alle typen misdrijven die de politie registreert, komen vermogensmisdrijven, vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde en gezag en geweldsmisdrijven het meest voor. Ook onder personen met een (langdurig) laag inkomen worden deze typen misdrijven het vaakst gepleegd. Vermogensmisdrijven, zoals inbraak en diefstal staan hierbij bovenaan: 1,5 procent van de personen met een laag inkomen en 1,4 procent van de personen met een langdurig laag inkomen wordt verdacht van een of meerdere vermogensmisdrijven. Daarnaast bedraagt het aandeel verdachten van geweldsmisdrijven in deze groepen respectievelijk 1,0 en 0,9 procent. Het aandeel personen dat verdacht wordt van vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde en gezag is bij zowel personen met een laag inkomen (0,5 procent) als een langdurig laag inkomen (0,4 procent) het laagst van de onderscheiden typen misdrijven.

6.1.2 Verdachten per type delict, 2017

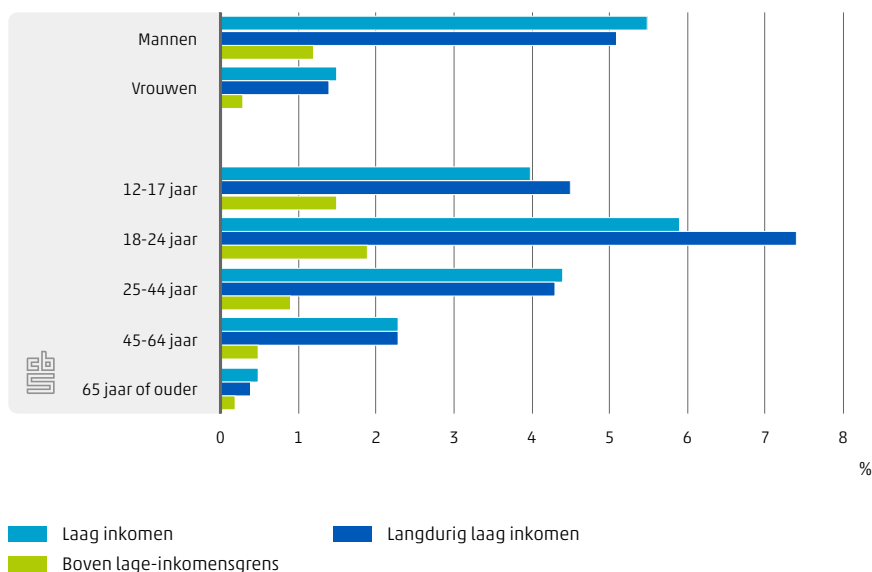
Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek.

Jongvolwassenen met een langdurig laag inkomen het vaakst verdacht

Wanneer verdachtenpercentages per leeftijdsgroep en geslacht worden bekeken, valt op dat in elke inkomensgroep mannen vaker verdacht worden van een misdrijf dan vrouwen. Onder personen met een laag inkomen werd in 2017 5,5 procent van de mannen verdacht van één of meer misdrijven, tegenover 1,5 procent van de vrouwen. Deze percentages zijn vergelijkbaar voor mannen en vrouwen die langdurig onder de lage-inkomensgrens leven.

Ook liggen de verdachtenpercentages onder jongeren hoger dan onder ouderen. Vooral jongvolwassenen van 18 tot 25 jaar uit een huishouden met een (langdurig) laag inkomen worden vaak verdacht van een misdrijf. In deze leeftijdsgroep werd in 2017 7,4 procent van de personen met een langdurig laag inkomen en 5,9 procent van degenen die incidenteel een laag inkomen hadden door de politie als verdachte geregistreerd. Onder jongvolwassenen met een hoger inkomen lag het verdachtenpercentage op 1,9 procent. In elke inkomensgroep werd minder dan 1 procent van de 65-plussers in 2017 verdacht van een misdrijf.

6.1.3 Verdachten naar geslacht en leeftijd, 2017

Bron: CBS, Politiestatistiek en Inkomensstatistiek.

Slachtofferschap komt vaker voor in lage-inkomensgroep

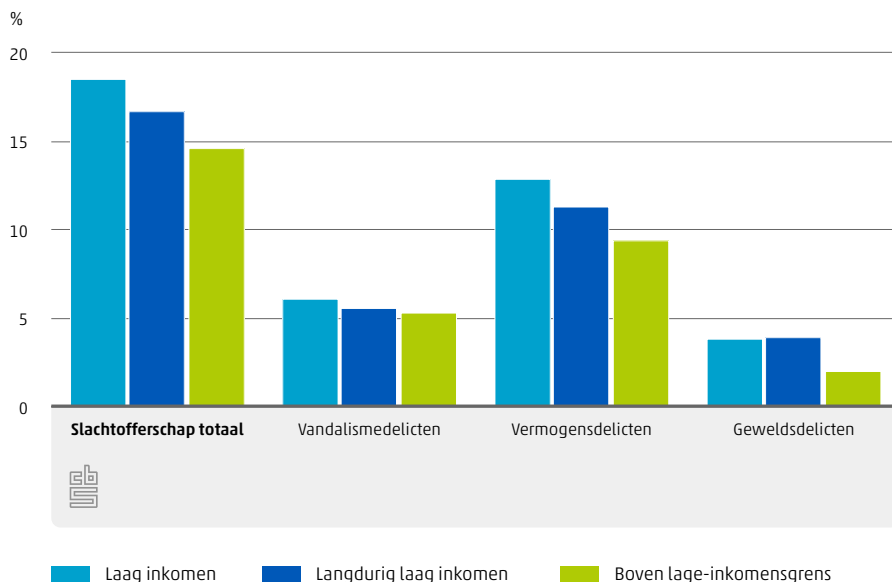
In 2017 was ruim 18 procent van de mensen uit een huishouden met incidenteel een laag inkomen naar eigen zeggen slachtoffer van een of meer delicten. Onder mensen die langdurig een laag inkomen hadden, was dit met 17 procent bijna net zo veel, tegen 15 procent van degenen met een huishoudensinkomen boven de lage-inkomensgrens. Het aandeel slachtoffers van criminaliteit in de lage-inkomensgroep is in vijf jaar tijd met bijna een kwart gedaald; in 2012 bedroeg dit nog 24 procent. Onder de personen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens vond in dezelfde periode een vergelijkbare afname in slachtofferschap van criminaliteit plaats.

Bij uitsplitsing naar type delict blijkt dat vermogensdelicten het meest en vaker voorkomen onder (langdurig) lage inkomens: respectievelijk 13 en 11 procent van de lage inkomens en langdurig lage inkomens versus 9 procent van de inkomens boven de lage-inkomensgrens worden hiermee geconfronteerd. Vooral van woninginbraak en fietsdiefstal zijn personen met een laag inkomen vaker slachtoffer. Het slachtofferschap van andere soorten vermogensdelicten zoals

autodiefstal, diefstal van andere motorvoertuigen, zakkenrollerij of beroving verschilt niet tussen (langdurig) lage en hogere inkomens.

Slachtofferschap van vandalisme verschilt nauwelijks tussen de inkomensgroepen (circa 6 procent). Slachtofferschap van geweldsdelicten – mishandeling, bedreiging en seksuele delicten – komt in het algemeen het minst vaak voor. Wel zijn lage inkomens dubbel zo vaak slachtoffer van geweld dan hogere inkomens (4 tegen 2 procent). De cijfers voor slachtofferschap van geweld zijn vrijwel gelijk voor personen met een laag en een langdurig laag inkomen.

6.1.4 Slachtofferschap van criminaliteit, 2017

Bron: CBS, Veiligheidsmonitor en Inkomensstatistiek.

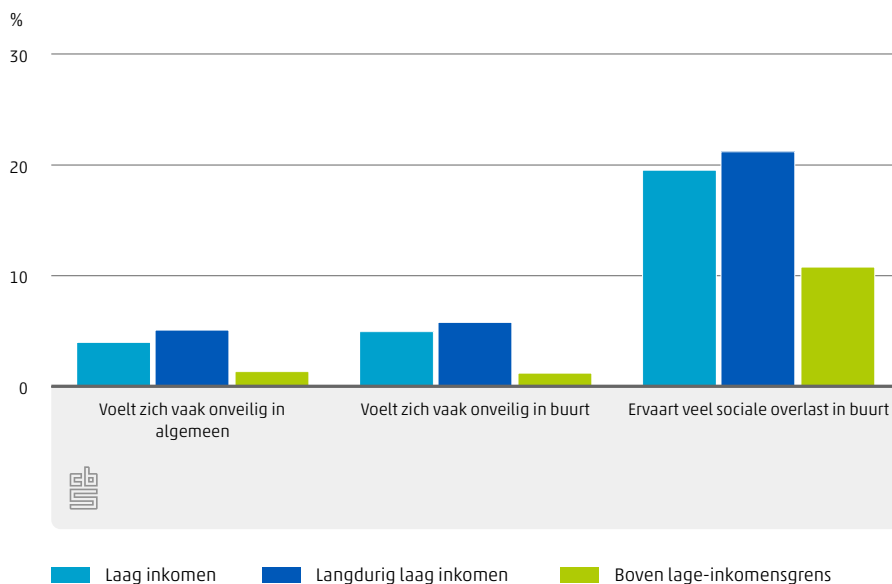
Onveiligheidsgevoelens en ervaren buurtoverlast hoger bij lage inkomens

Het aandeel personen met een laag of langdurig laag inkomen dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt was in 2017 met respectievelijk 5 procent en 6 procent ongeveer 4 keer zo groot als het aandeel onder personen boven de lage-inkomensgrens (1,3 procent). Bij de algemene onveiligheidsgevoelens – dat wil zeggen het aandeel dat zich vaak onveilig voelt, los van de locatie – is het beeld vergelijkbaar. De lage inkomens ervaren ook aanmerkelijk vaker dan hogere inkomens veel sociale overlast in de buurt: 20 procent tegen 11 procent. Het gaat

dan om overlast van rondhangende jongeren, overlast door buurtbewoners, overlast door dronken mensen op straat, drugsgebruik of drugshandel, of lastiggevallen worden op straat.

De cijfers van onveiligheidsgevoelens en sociale overlast voor personen met een (langdurig) laag inkomen zijn sinds 2012 niet wezenlijk veranderd.

6.1.5 Veiligheidsbeleving en ervaren sociale overlast, 2017

Bron: CBS, Veiligheidsmonitor en Inkomensstatistiek.

Vergelijkbare patronen bij uitsplitsing naar geslacht en leeftijd

Het hogere aandeel slachtoffers onder de (langdurig) lage inkomens blijft ook zichtbaar als naar geslacht en leeftijd wordt verbijzonderd. Zowel bij mannen en vrouwen als in vrijwel alle leeftijdsgroepen is het percentage slachtoffers van criminaliteit onder (langdurig) lage inkomens hoger dan onder personen boven de lage-inkomensgrens. Dat geldt ook voor onveiligheidsgevoelens en ervaren sociale overlast.

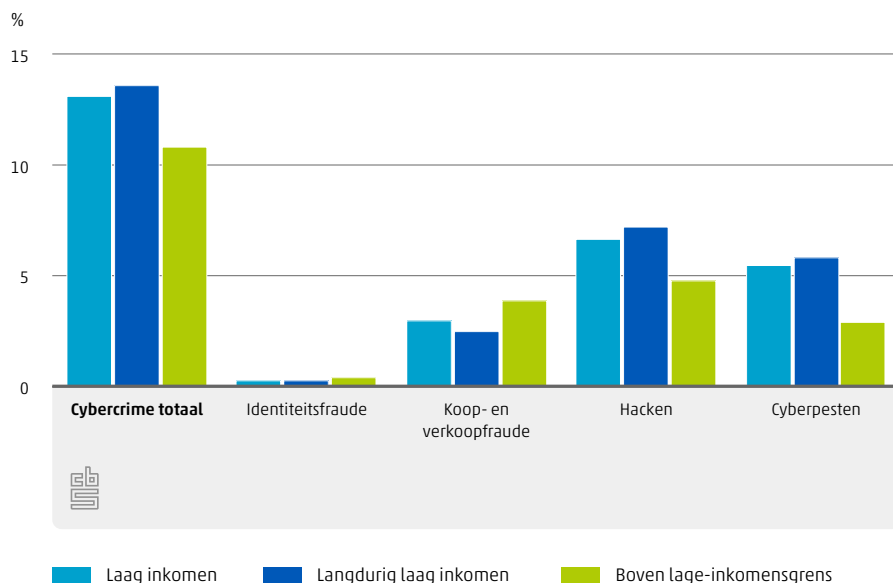
Lage inkomens ook vaker slachtoffer van cybercrime

Niet alleen in de 'offline' maar ook in de 'online' wereld zijn personen met een (langdurig) laag inkomen vaker slachtoffer van criminaliteit dan personen met een hoger inkomen. Bij cybercrime gaat het om (digitale) identiteitsfraude, koop- en verkoopfraude, hacken en cyberpesten, ook wel internetpesten genoemd. In 2017 was 13 procent van de lage inkomens en 14 procent van de langdurig lage inkomens naar eigen zeggen slachtoffer van een of meer cybercrimedelicten, tegen 11 procent van de personen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Het aandeel slachtoffers van cybercrime in de lage-inkomensgroep is sinds 2012 niet wezenlijk veranderd.

Hacken – het met kwade bedoelingen inbreken of inloggen op iemands computer, e-mailaccount, website of profielsite zoals Facebook of Twitter – blijkt het vaakst voor te komen onder (langdurig) lage inkomens. Ook cyberpesten oftewel internetpesten komt vaker voor onder (langdurig) lage dan onder hogere inkomens. Met name van laster (zoals foto's of filmpjes verspreiden, roddels vertellen, kwetsende berichten op internetfora of profielsites als Facebook of Twitter plaatsen) zijn (langdurig) lage inkomens vaker slachtoffer. Bij koop- en verkoopfraude (het niet leveren van gekochte goederen of diensten respectievelijk het niet betalen voor geleverde goederen of diensten) is het beeld omgekeerd: hiervan zijn hogere inkomens het vaakst slachtoffer. Het slachtofferschap van identiteitsfraude – het zonder toestemming gebruiken van persoonsgegevens voor financieel gewin – verschilt niet naar inkomen.

6.1.6 Slachtofferschap cybercrime, 2017

Bron: CBS, Veiligheidsmonitor en Inkomensstatistiek.

6.2 Gezondheid en leefstijl

Ongelijkheid in gezondheid

Mensen met een hogere sociaaleconomische status leven gemiddeld langer en in een betere gezondheid. Na 35 jaar beleid en inspanning zijn deze verschillen nagenoeg gelijk gebleven en soms zelfs groeiende (Mackenbach et al., 2016; Hilderink en Verschuuren, 2018). Verschillen in gezondheidsproblemen houden verband met verschillen in ongezonde leefstijlen. Achterstanden in gezondheid en leefstijl kunnen mede richtinggevend zijn voor de mate van sociale uitsluiting. In welke mate verschillen de lage en de hogere inkomens in gezondheid en leefstijl?

Minder goede gezondheid en meer beperkingen bij lage inkomens

De beoordeling van de eigen gezondheid (zie kader) springt er bij mensen uit een huishouden met een laag inkomen ongunstig uit: bijna 4 op de 10 melden een minder dan goede gezondheid in 2016/2018.¹⁾ Boven de lage-inkomensgrens zijn dat er 2 op de 10. Verschil is er ook bij beperkingen in activiteiten die mensen gewoonlijk doen. Van de mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens geeft 27 procent aan een beperking te hebben, tegen 41 procent van de mensen met een laag inkomen.

Ervaren gezondheid

Ervaren gezondheid, ook wel subjectieve gezondheid of gezondheidsbeleving genoemd, weerspiegelt het oordeel over de eigen gezondheid. In de CBS-Gezondheidsenquête wordt aan alle respondenten de vraag gesteld: 'Hoe is over het algemeen uw gezondheid/de gezondheid van uw kind?' De respondent heeft de keuze uit de antwoordcategorieën: zeer goed, goed, gaat wel, slecht, zeer slecht. Van respondenten die 'gaat wel', 'slecht' of 'zeer slecht' antwoorden, wordt gezegd dat zij een minder dan goed ervaren gezondheid hebben. Voor kinderen tot 12 jaar wordt deze vraag beantwoord door een van de ouders of verzorgers.

Beperkingen

Personen die vanwege problemen met de gezondheid zes maanden of langer beperkt zijn in activiteiten die volwassenen/kinderen gewoonlijk doen. Deze internationaal gebruikte en afgestemde indicator voor gezondheidsbeperking wordt de GALI-indicator genoemd. GALI staat voor Global Activity Limitation Indicator. Deze indicator wordt bepaald voor personen van 4 jaar of ouder. Voor kinderen tot 12 jaar wordt deze vraag beantwoord door een van de ouders of verzorgers.

Bij zowel mannen als vrouwen geven degenen met een laag inkomen bijna 2 keer zo vaak aan een minder goede gezondheid te hebben dan degenen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Bij beperkingen in activiteiten die mensen

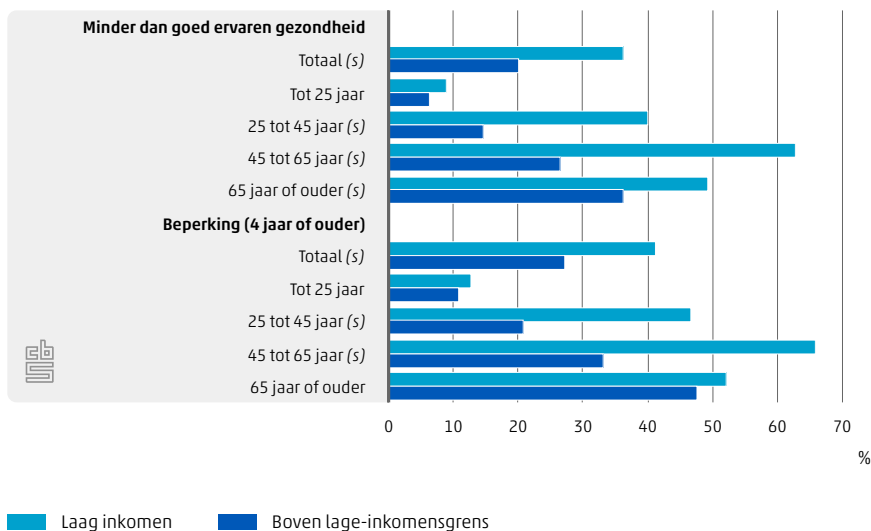
¹⁾ Om voldoende steekproefomvang te hebben, zijn de data van de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor van 2016, 2017 en 2018 samengevoegd.

gewoonlijk doen is er eveneens verschil. Van de mannen met een laag inkomen geeft 38 procent aan een beperking te hebben, tegenover 24 procent van de mannen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Voor vrouwen was dit 45 procent tegenover 31 procent. Conform de uitkomsten in de totale bevolking (zie CBS StatLine, 2019b) ligt bij vrouwen het percentage met een minder dan goed ervaren gezondheid of een beperking, ongeacht het armoederisico, aanmerkelijk hoger dan bij mannen.

Ook in de leeftijdsgroepen zijn er duidelijke verschillen tussen lage en hogere inkomens. In de leeftijdsgroep van 25 tot 45 jaar gaf 40 procent van de mensen met een laag inkomen aan een minder goede gezondheid te hebben, tegenover 15 procent van de mensen met een inkomen boven de lage inkomensgrens. In de leeftijdsgroep van 45 tot 65 jaar was dat 63 procent tegenover 26 procent. Ook beperkingen in activiteiten die mensen gewoonlijk doen komen in elke leeftijdsgroep vaker voor bij de lage inkomens. In de leeftijdsgroepen tot 25 jaar en 65 jaar en ouder waren de verschillen naar inkomen wel kleiner.

Het percentage mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens dat aangeeft een minder goede gezondheid of een beperking te hebben, neemt toe met de leeftijd. Voor de lage inkomensgroep ziet dit beeld er anders uit. Daar neemt het percentage personen met een minder dan goed ervaren gezondheid of een beperking toe tot 65 jaar. Maar onder de 65-plussers is het lager dan in de leeftijdsgroep 45 tot 65 jaar. Mogelijk hangt dit samen het hogere aandeel arbeidsongeschiktheidsuitkeringen onder de lage inkomens (zie hoofdstuk 2). Eenmaal in de AOW vervalt het recht op een zo'n uitkering.

6.2.1 Ervaren gezondheid en beperkingen, 2016/2018

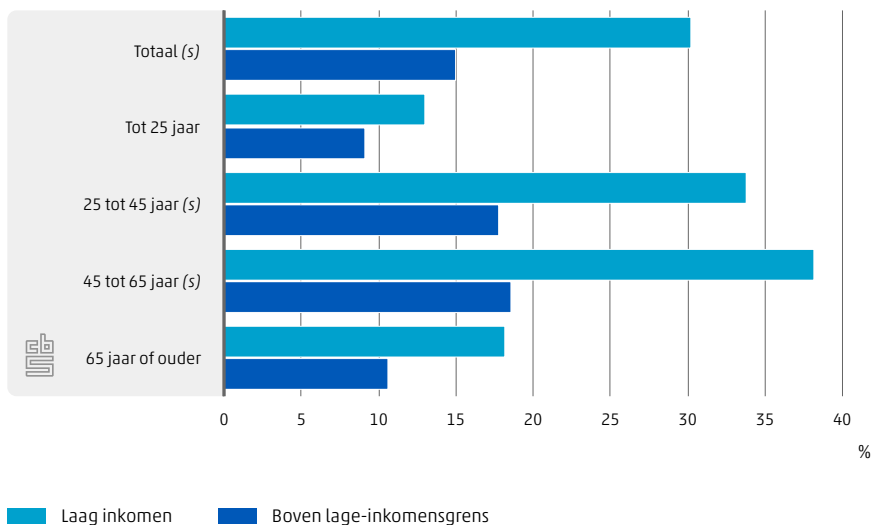

Bron: CBS, Gezondheidsenquête en Inkomensstatistiek
(s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Roken komt meer voor onder lage inkomens

In 2016/2018 rookte 16 procent van de Nederlandse bevolking van 12 jaar of ouder dagelijks. Mensen met een laag inkomen roken 2 keer zo vaak dagelijks als mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens: 30 procent tegen 15 procent. Van de mannen gaf 19 procent aan dagelijks te roken, bij vrouwen was dit 15 procent. Onder zowel mannen als vrouwen was het percentage dagelijkse rokers 2 keer zo hoog onder de lage inkomens als onder de mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Dagelijks roken doen 25- tot 65-jarigen het vaakst en in de leeftijdsgroepen van 25 tot 45 jaar en van 45 tot 65 jaar is het percentage dagelijkse rokers hoger onder de mensen met een laag inkomen dan onder mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Bij jongeren en ouderen is er geen verschil naar inkomenshoogte.

6.2.2 Dagelijks roken (12 jaar of ouder), 2016/2018

(s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (CBS in samenwerking met RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek.

Body Mass Index (BMI)

De Body Mass Index (BMI) wordt berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogrammen en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m^2). Bij een BMI van 25 of hoger is er sprake van overgewicht. Voor jongeren gelden andere grenzen.

Alcoholnorm

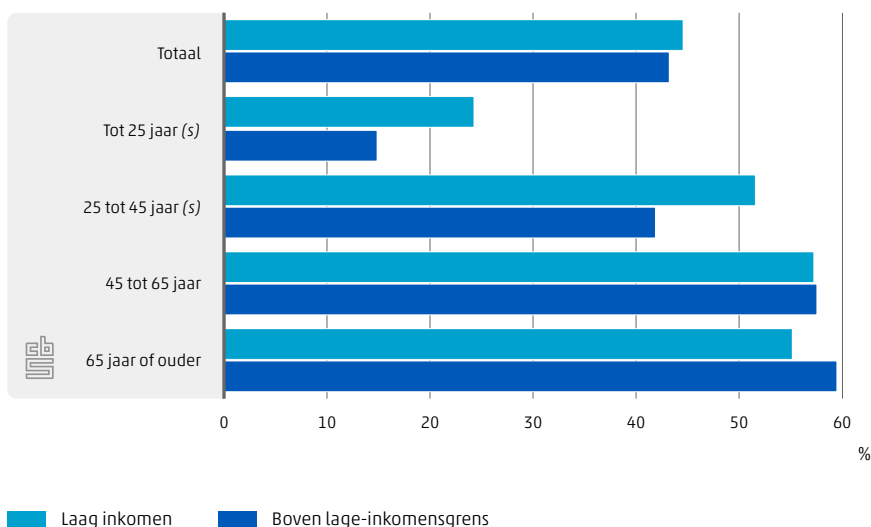
De norm voor alcoholgebruik door de volwassen Nederlandse bevolking is afkomstig uit de Richtlijnen Goede Voeding van de Gezondheidsraad en houdt in dat mensen van 18 jaar of ouder maximaal 1 glas alcoholhoudende drank per dag drinken. Voor jongeren tot 18 jaar geldt de NIX18-norm. Dit wil zeggen geen alcohol.

Vaker overgewicht bij vrouwen met een laag inkomen

Van de Nederlanders van 4 jaar of ouder heeft 43 procent overgewicht, een Body Mass Index (BMI) van 25 of hoger (zie kader). Bij vrouwen is het percentage met overgewicht onder de lage inkomens hoger dan onder de inkomens boven de lage-inkomensgrens: 45 procent tegen 41 procent. Bij mannen is er geen verschil in overgewicht tussen beide inkomensgroepen. In de leeftijdsgroepen van 4 tot 25 jaar en van 25 tot 45 jaar zijn de percentages mensen met overgewicht onder de lage inkomens groter dan bij personen met een hoger inkomen.

6.2.3 Overgewicht (4 jaar of ouder), 2016/2018

(s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

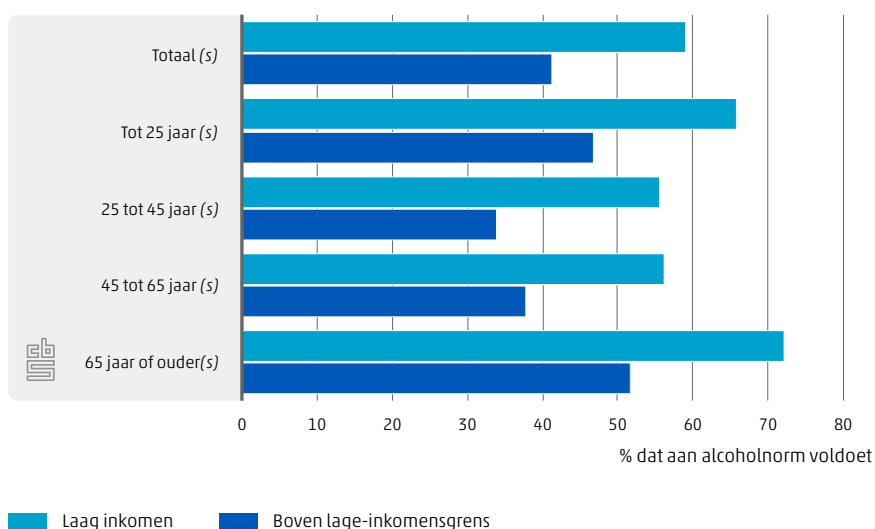
Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (CBS in samenwerking met RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek.

Lage inkomens voldoen vaker aan alcoholnorm dan hogere inkomens

Voor volwassenen adviseert de Gezondheidsraad om niet meer dan één glas alcoholhoudende drank per dag te drinken; voor jongeren tot 18 jaar wordt aangeraden geen alcohol te drinken. Het percentage mensen van 12 jaar of ouder dat zich aan de norm houdt is hoger onder mensen met een laag inkomen dan onder mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens (59 procent tegen 41 procent). Zowel bij mannen als bij vrouwen is dit zo. Van de mannen met een laag inkomen voldeed 51 procent aan de norm, tegen 32 procent van de mannen met een

inkomen boven de lage-inkomensgrens. Bij vrouwen was dit respectievelijk 66 procent en 51 procent. Naar leeftijd is het beeld vergelijkbaar. Opleiding speelt een rol in het verschil tussen lage en hogere inkomens. Een laag inkomen gaat veelal samen met een laag onderwijsniveau en het percentage mensen dat nooit alcohol drinkt is hoger onder de laagopgeleiden dan onder de hoogopgeleiden (CBS StatLine, 2019c).

6.2.4 Alcoholnorm (12 jaar of ouder), 2016/2018

(s) Significant verschil tussen mensen met en zonder armoederisico ($p < 0,05$).

Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (CBS in samenwerking met RIVM en Trimbos) en Inkomensstatistiek.

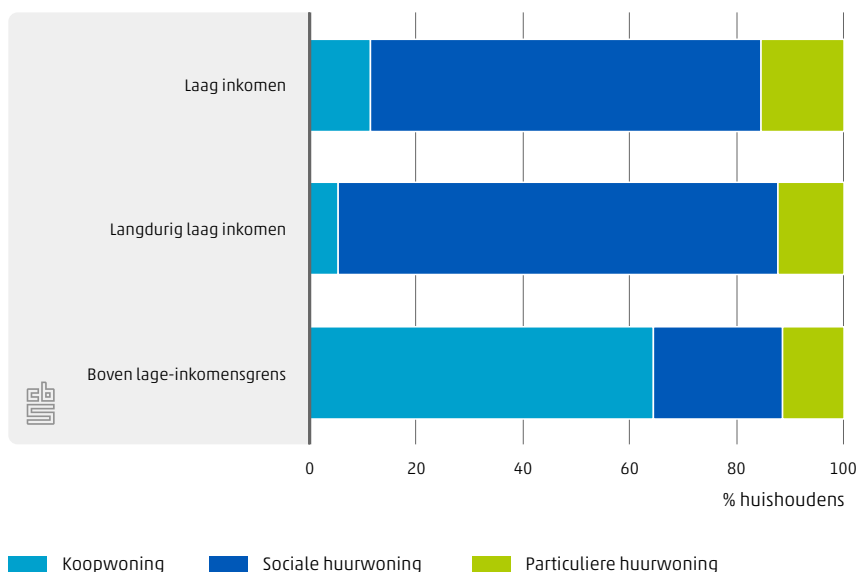
6.3 Woonsituatie

Meerderheid risicohuishoudens woont in een sociale huurwoning

In 2018 woonde 73 procent van de huishoudens met een laag inkomen in een sociale huurwoning, dat is 1 procentpunt hoger dan in 2012. Van de huishoudens die al minstens vier jaar lang van een laag inkomen moesten rondkomen was dat 83 procent, net als drie jaar eerder. Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens wonen merendeels in een koopwoning; in 2018 was dat 65 procent tegen 24 procent in een sociale huurwoning. Daarmee is het aandeel huishoudens

met een hoger inkomen in een sociale huurwoning gedaald, in 2012 bedroeg dit nog 28 procent.

6.3.1 Wonen in een huur- of koopwoning, 2018

Bron: CBS/BZK, Woononderzoek Nederland en CBS-Inkomensstatistiek.

Van de huishoudens met een laag inkomen woonde 60 procent in 2018 in een appartement. Dat is 2 keer zo veel als bij huishoudens boven de lage-inkomensgrens. Verder woonde van de lage-inkomenshuishoudens 7 procent in een twee-onder-een-kap of vrijstaande woning, tegenover 30 procent van de huishoudens met een hoger inkomen. In vergelijking met 2012 is het aandeel huishoudens met een laag inkomen woonachtig in een appartement (55 procent) gegroeid, terwijl het aandeel van deze huishoudens in een vrijstaande, of twee-onder-een-kapwoning (10 procent) juist is afgenomen.

Ook zijn huishoudens met een laag inkomen doorgaans kleiner behuisd dan de hogere inkomens. In 2018 woonde 34 procent van de huishoudens met een laag inkomen in een woning met een woonoppervlakte van 70 vierkante meter of minder, bij de huishoudens met een hoger inkomen was dit 12 procent. Dit aandeel is voor beide groepen overigens lager dan in 2012. Toen woonde respectievelijk 41 en 21 procent van deze groepen in een woning kleiner dan 70m².

6.3.2 Woonsituatie van huishoudens, 2018

	Laag inkomen	Langdurig laag inkomen	Boven lage-inkomensgrens
	%		
Type woning			
Vrijstaand	4,3	2,1	15,6
Twee-onder-een-kap	2,4	2,0	14,0
Hoekwoning	9,3	8,6	12,4
Tussenwoning	23,8	24,9	28,7
Appartement	60,2	62,5	29,3
Woonoppervlak			
Tot 70 m ²	34,0	37,4	12,2
70 tot 120 m ²	54,8	54,9	48,3
120 m ² of meer	11,1	7,6	39,6

Bron: CBS/ BZK, Woononderzoek Nederland en CBS-Inkomensstatistiek

Minder tevreden met de woning dan in 2012

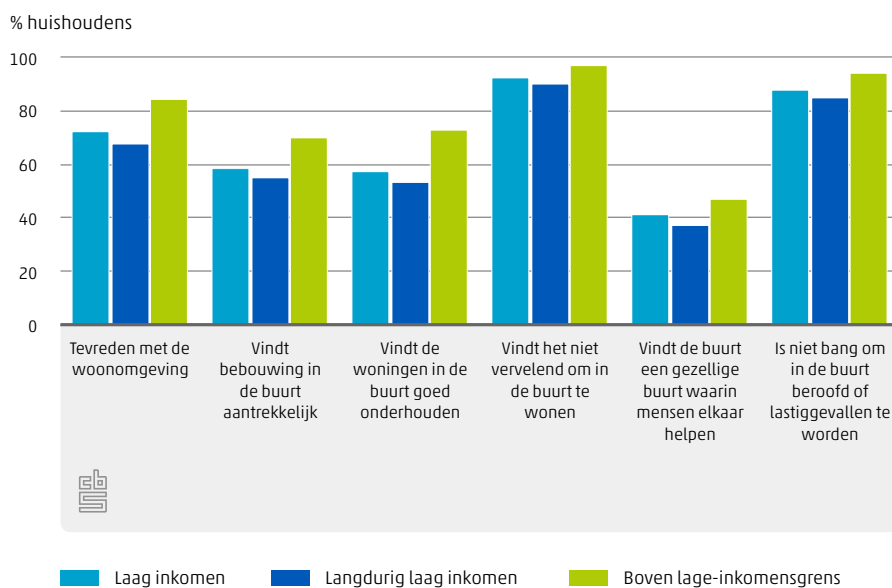
In 2018 was van de huishoudens in een huurwoning 64 procent van de lage inkomens (zeer) tevreden over de woning, tegenover 72 procent van de hogere inkomens. Onder woningeigenaren was dit verschil nog iets groter: 83 procent van de huishoudens met een laag inkomen en 94 procent van de hogere inkomens was (zeer) tevreden met de woning. De tevredenheid is afgenomen ten opzichte van 2012, met name onder huurders. In 2012 was nog 72 van de huurders met een laag en 82 procent van de huurders met een hoger inkomen (zeer) tevreden.

Woonomgeving vaker positief ervaren door hoge inkomens

Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens zijn vaker tevreden met de woonomgeving (84 procent) dan huishoudens met een laag (72 procent) en langdurig laag inkomen (68 procent). Als er wordt gekeken naar een aantal specifieke ervaringen met de buurt, is er eveneens verschil. Huishoudens die moeten rondkomen van een laag inkomen zeggen met 10 procent ruim 3 keer zo vaak dan de hogere inkomens dat ze het vervelend vinden om in de buurt te wonen. Daarnaast geven risicohuishoudens minder vaak aan de bebouwing in hun buurt aantrekkelijk te vinden. Bijna de helft van de arme huishoudens ziet de woningen in de buurt als niet goed onderhouden. Daartegenover staat dat driekwart van de

huishoudens met een hoger inkomen positief is over de onderhoudsstaat van de woningen in de buurt.

6.3.3 Opvattingen van huishoudens over de woonomgeving, 2018

Bron: CBS/BZK, Woononderzoek Nederland en CBS-Inkomensstatistiek.

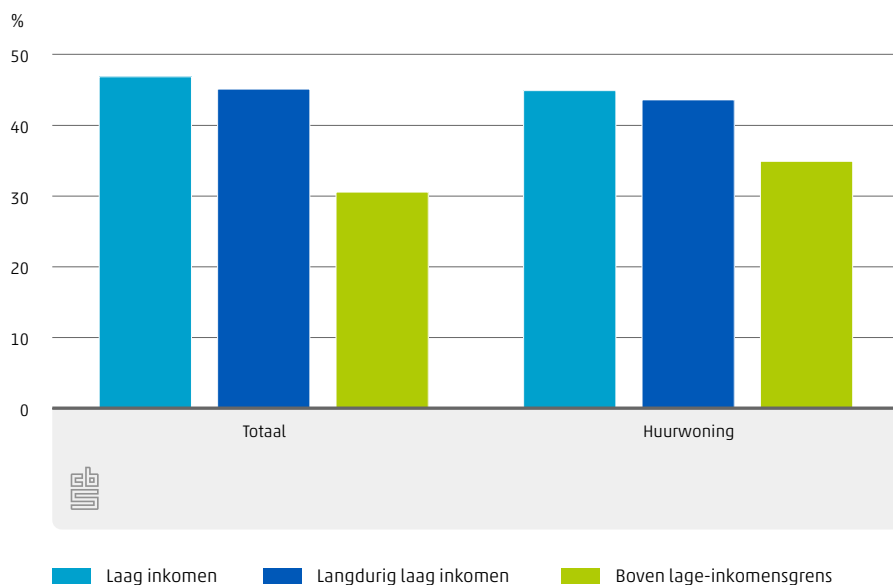
Het verschil tussen huishoudens met een laag inkomen en huishoudens met een hoger inkomen is kleiner als het om de ervaringen met sociale interactie in de buurt gaat. Van de risicohuishoudens vindt 41 procent dat ze in een gezellige buurt wonen waar mensen elkaar helpen, tegenover 47 procent van de huishoudens met een hoger inkomen. Het aandeel dat niet bang is om in hun buurt beroofd of lastiggevallen te worden is wel behoorlijk lager onder huishoudens die al vier jaar of langer moeten rondkomen van een laag inkomen, 85 procent van hen ervaart geen angst ten opzichte van een ruim 94 procent van de niet-arme huishoudens.

Risicohuishoudens spenderen bijna de helft van hun inkomen aan wonen

Huishoudens met een laag inkomen waren in 2018 een groter deel van hun inkomen kwijt aan woonlasten dan huishoudens met een hoger inkomen. De zogenoemde woonquote van inkomensarme huishoudens was 47, wat betekent dat 47 procent van het besteedbaar inkomen opging aan woonlasten. Huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens besteedden gemiddeld 31 procent van het

inkomen aan wonen. Onder huurders was het verschil in relatieve woonlasten tussen huishoudens met een laag (45 procent) en een hoger inkomen (35 procent) iets kleiner. De relatieve woonlasten van huurders (verreweg de grootste groep onder de lage inkomens) zijn iets hoger dan in 2012, zowel huishoudens met een inkomen boven als onder de lage-inkomensgrens besteden 2 procentpunt meer van hun inkomen aan wonen.

6.3.4 Woonquote van huishoudens, 2018

Bron: CBS/BZK, Woononderzoek Nederland en CBS-Inkomensstatistiek.

Woonlasten

De woonquote is het aandeel van het besteedbaar huishoudinkomen dat netto besteed wordt aan woonlasten, inclusief onderhoudskosten. Het gaat hier om het besteedbaar huishoudensinkomen exclusief de inkomensposten die verband houden met wonen (huurtoeslag, koopsubsidie, hypotheekrenteaf trek en eigenwoningforfait met daaraan gekoppeld belastingvoordeel).

Netto woonlasten voor eigenaren bestaan uit het totaal van de bruto hypotheeklasten, energiekosten en gemeentelijke belastingen verminderd met het fiscaal voordeel uit de aftrek eigen woning. Netto woonlasten voor huurders bestaan uit het totaal van de kale huur, servicekosten, energiekosten en gemeentelijke belastingen verminderd met de eventuele huurtoeslag.

6.4 Literatuur

CBS StatLine (2019a). [Verdachten; geslacht, leeftijd, migratieachtergrond en generatie](#).

CBS SataLine (2019b). [Gezondheid en zorggebruik; persoonskenmerken](#).

CBS SataLine (2019c). [Leefstijl en \(preventief\) gezondheidsonderzoek; persoonskenmerken](#).

Mackenbach, J., I. Kulháňova, B. Artnik, M. Bopp, C. Borrell, T. Clemens, G. Costa, C. Dibben, R. Kalediene, O. Lundberg, P. Martikainen, G. Menvielle, O. Östergren, R. Prochorskas, M. Rodríguez-Sanz, B.H. Strand, C.W. Looman en R. de Gelder (2016). Changes in mortality inequalities over two decades: register based studies of European countries. *The British Medical Journal* 353: i1732.

Hilderink, H.B.M en M. Verschuuren (2018). *Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018: Een gezond vooruitzicht. Synthese*, Bilthoven: RIVM.

7.

**Risico op armoede
of sociale uitsluiting
in Europa**

Het terugdringen van armoede en sociale uitsluiting staat hoog op de agenda van de Europese Unie. In dit hoofdstuk komt aan bod hoe het gesteld is met de armoederisico's in de landen van de Europese Unie en hoe die risico's zich vanaf 2008 hebben ontwikkeld. Hoe doet Nederland het op dit vlak vergeleken met de andere landen? In hoeverre is de positie van Nederland ten opzichte van andere landen veranderd?

7.1 Ontwikkeling van het risico op armoede of sociale uitsluiting

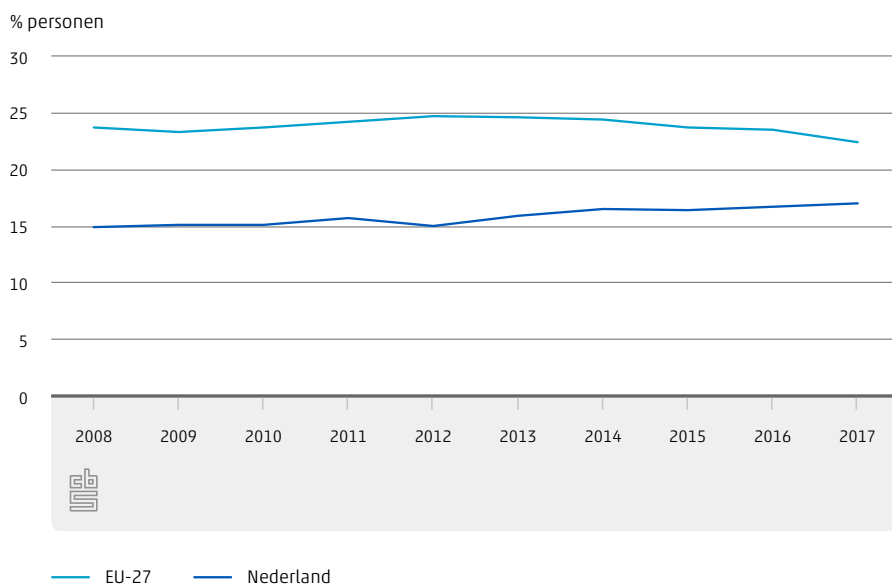
In de Europa 2020-strategie hebben de regeringen van de landen van de Europese Unie het doel gesteld om het aantal inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting met 20 miljoen te verminderen ten opzichte van het referentiejaar 2008. Het risico op armoede of sociale uitsluiting wordt in Europees verband op drie indicatoren gebaseerd: het inkomen is lager dan de Europese armoedegrens, er zijn ernstige financiële beperkingen of de economische activiteit is gering (zie kader).

Risico op armoede of sociale uitsluiting onder het niveau van 2008

Na het uitbreken van de economische crisis nam het risico op armoede of sociale uitsluiting toe in de Europese Unie. In de periode 2009–2012 steeg het aandeel van de bevolking met risico van ruim 23 tot bijna 25 procent. De dalende lijn die in 2013 werd ingezet, zette zich ook voort in 2017. Toen liepen bijna 112 miljoen inwoners van 27 lidstaten van de Europese Unie (EU-27) een risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit komt neer op ruim 22 procent van de bevolking in de EU-27, het laagste aandeel sinds 2008. Van Kroatië, dat in 2013 toetrad tot de Europese Unie, zijn geen gegevens beschikbaar over de gehele beschreven periode.

Van een dalende lijn die vanaf 2013 werd ingezet in de EU-27, was in Nederland geen sprake. Het aandeel inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting nam vanaf dat jaar nog toe tot 17 procent in 2017. Dit komt deels door een methodebreuk in het onderliggende inkomen.

7.1.1 Risico op armoede of sociale uitsluiting in de EU-27

Armoede of sociale uitsluiting

Het risico op armoede of sociale uitsluiting wordt in Europees verband niet alleen gebaseerd op het inkomen, maar ook vastgesteld aan de hand van twee aanvullende indicatoren. Volgens dit criterium loopt iemand een risico als het inkomen lager is dan de Europese armoedegrens, te maken heeft met ernstige financiële beperkingen of behoort tot een huishouden waarvan de werkintensiteit laag is.

1) Europees inkomenscriterium

De zogeheten *at-risk-of-poverty rate* is van oudsher een belangrijke indicator om inkomensarmoede in Europees verband in kaart te brengen. Bij de vaststelling van de Europese armoedegrens, die gedefinieerd is als 60 procent van het mediane gestandaardiseerde inkomen, wordt rekening gehouden met het algemeen welvaartspeil van het desbetreffende land. Het mediane inkomen is het middelste inkomen in de rangschikking van inkomens van laag naar hoog. De keuze van het percentage is echter arbitrair. De grens hangt niet per se samen met minimale behoeften van personen of huishoudens. Bij een algemene toename van de welvaart, waarbij de inkomens van alle huishoudens met hetzelfde percentage stijgen, zal het risico op armoede gelijk blijven.

2) Ernstige financiële beperkingen (materiële deprivatie)

Een te laag inkomen kan er toe leiden dat mensen niet kunnen beschikken over duurzame goederen zoals een auto. Een warme maaltijd om de dag, een jaarlijkse vakantieweek, het verwarmen van de woning, het aanschaffen van kleren en meubels of bij elkaar komen met familie of vrienden om iets te eten of te drinken zit er financieel niet voor iedereen in. Daarnaast kan financiële krapte er toe leiden dat mensen geen onverwachte noodzakelijke uitgaven kunnen doen, achterstanden hebben bij de betaling van de maandelijkse woonlasten, geen toegang hebben tot internet, geen geld hebben om iets te ondernemen in de vrije tijd of geen geld kunnen uitgeven zonder dit eerst met anderen te moeten overleggen. In Europees verband zijn ernstige financiële beperkingen gedefinieerd als het hebben van minimaal vier van bovengenoemde financiële beperkingen.

3) Lage werkintensiteit

Vanwege de verhoogde kans op armoede of uitsluiting bij werkloosheid beschrijft de derde indicator het aandeel personen dat deel uitmaakt van een huishouden met een lage werkintensiteit. De werkintensiteit van een huishouden geeft de mate weer waarin de volwassen leden van een huishouden, die behoren tot de potentiële beroepsbevolking, werkzaam zijn. Studenten blijven hierbij buiten beschouwing. Een gezin met twee volwassenen van wie één van beiden fulltime werkt, heeft bijvoorbeeld een werkintensiteit van 0,5. Wanneer de intensiteit lager is dan 0,2 is sprake van een huishouden met een lage werkintensiteit. De werkintensiteit wordt toegekend aan alle huishoudensleden in de leeftijd van 0 tot 60 jaar en heeft net als het inkomen betrekking op het voorgaande kalenderjaar.

Risico vooral toegenomen in Griekenland

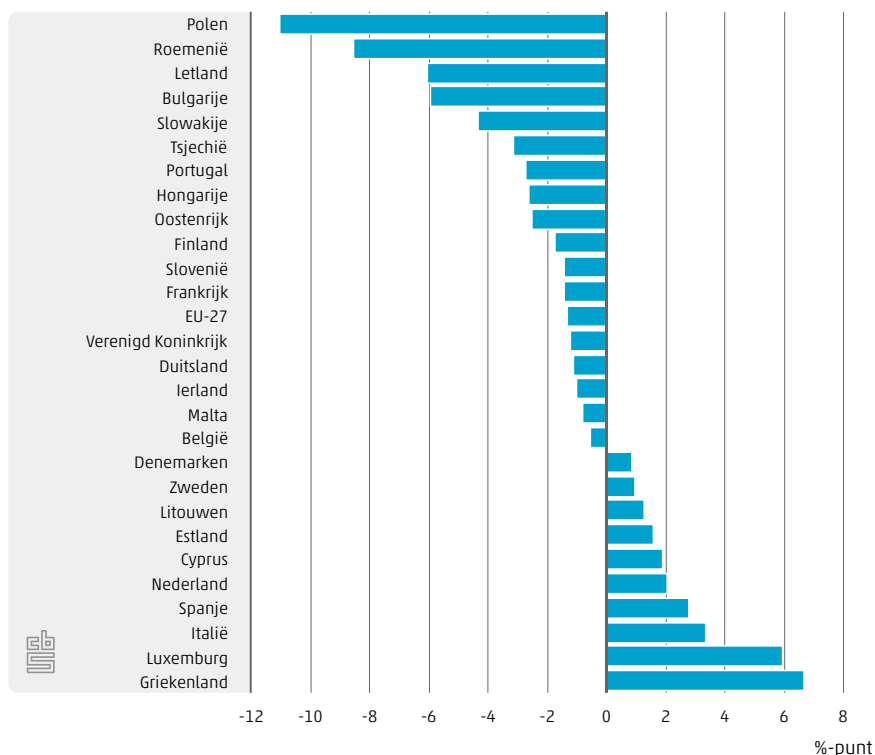
Sinds 2008, het referentiejaar van de Europa 2020-strategie, nam het aandeel inwoners met een risico op armoede of sociale uitsluiting in tien lidstaten toe. In Griekenland was deze toename met 6,7 procentpunt het grootst, ondanks het feit dat de armoedegrens daalde als gevolg van de economische crisis. Ook in Luxemburg¹⁾, Italië en Spanje nam het armoederisico of sociale uitsluiting toe. Van een afname was vooral sprake in enkele nieuwe lidstaten. Polen kende met 11 procentpunt de grootste daling, gevolgd door Roemenië, Letland en Bulgarije.

1) De toename in Luxemburg komt deels door een methodebreuk in 2016.

In zes oude lidstaten – Denemarken, Zweden, Nederland, Spanje, Italië en het al genoemde Luxemburg – nam het risico op armoede of sociale uitsluiting toe. Positieve uitzonderingen zijn Finland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en met name Portugal en Oostenrijk.

7.1.2 Ontwikkeling risico op armoede of sociale uitsluiting in EU- 27, 2008-2017

Bron: Eurostat

Minste risico in Tsjechië, meeste in Bulgarije

In Nederland is het risico op armoede of sociale uitsluiting met 17 procent in 2017 relatief laag. Alleen in Tsjechië (12 procent), Finland (16 procent) en Slowakije (16 procent) was het risico op armoede of sociale uitsluiting kleiner (Eurostat, 2019a). Met ongeveer 4 van de 10 inwoners had Bulgarije het grootste aandeel, gevolgd door Roemenië met 36 procent. In Kroatië, het jongste lid van de Unie, was dat 26 procent. Van de oude EU-lidstaten kende Griekenland met 35 procent verreweg het grootste aandeel. Ook in Italië en Spanje was het aandeel inwoners

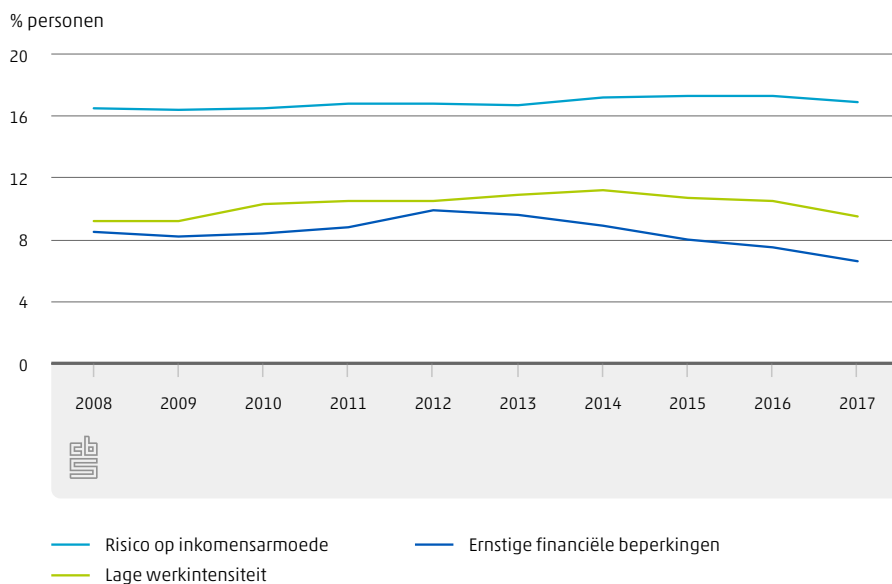
met een risico op armoede of sociale uitsluiting met ongeveer 27 procent relatief groot.

7.2 Componenten van risico op armoede of sociale uitsluiting

Steeds minder EU-ers met ernstige financiële beperkingen

De daling van het risico op armoede of sociale uitsluiting in de EU-27 vanaf 2013 is met name toe te schrijven aan de daling van het aandeel personen met ernstige financiële beperkingen. Het aandeel EU-inwoners in huishoudens met een lage werkintensiteit is met 1 procentpunt gedaald ten opzichte van 2016 en is nu op het niveau van 2009. Het risico op inkomensarmoede is licht gestegen tussen 2013 en 2016 en iets gedaald in 2017.

7.2.1 Componenten risico op armoede of sociale uitsluiting in EU-27

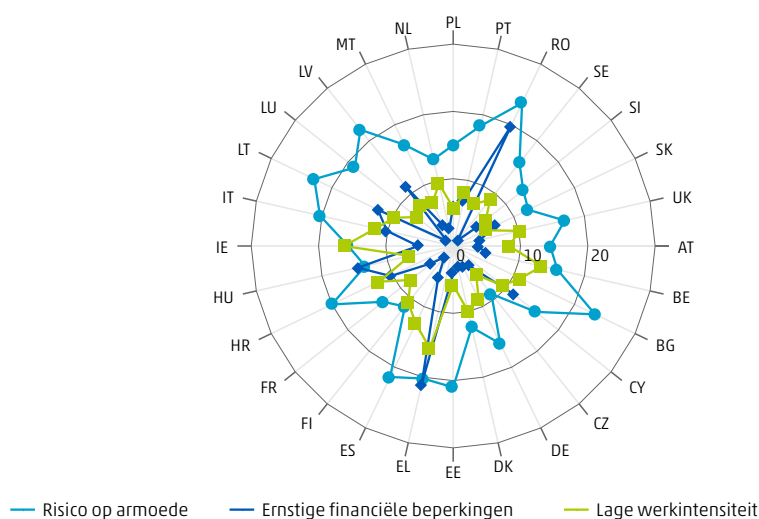

Bron: Eurostat

Ruim 85 miljoen EU-inwoners met risico op inkomensarmoede

In de EU-28 liep 17 procent van de bevolking (85 miljoen) een risico op inkomensarmoede in 2017. In Nederland is het armoederisico enigszins toegenomen vergeleken met 2016. Desondanks had Nederland in 2017 met 13 procent nog steeds een relatief klein aandeel inwoners met een inkomen onder de Europese armoedegrens. Binnen de EU²⁾ was dit aandeel alleen kleiner in Tsjechië, Finland, Denemarken en Slowakije. Van de oude lidstaten kenden de Zuid-Europese lidstaten de grootste aandelen inwoners met een risico op armoede. Binnen de gehele Unie waren de hoogste percentages met bijna een kwart voorbehouden aan de bevolking van Roemenië en Bulgarije.

7.2.2 Componenten risico op armoede of sociale uitsluiting in EU-28, 2017

2) AT Oostenrijk; DE Duitsland; FI Finland; IT Italië; NL Nederland; SI Slovenië; BE België; DK Denemarken; FR Frankrijk; LT Litouwen; PL Polen; SK Slowakije; BG Bulgarije; EE Estland; HR Kroatië; LU Luxemburg; PT Portugal; UK Verenigd Koninkrijk; CY Cyprus; EL Griekenland; HU Hongarije; LV Letland; RO Roemenië; CZ Tsjechië; ES Spanje; IE Ierland; MT Malta; SE Zweden

---

Welvaartsniveaus EU-lidstaten

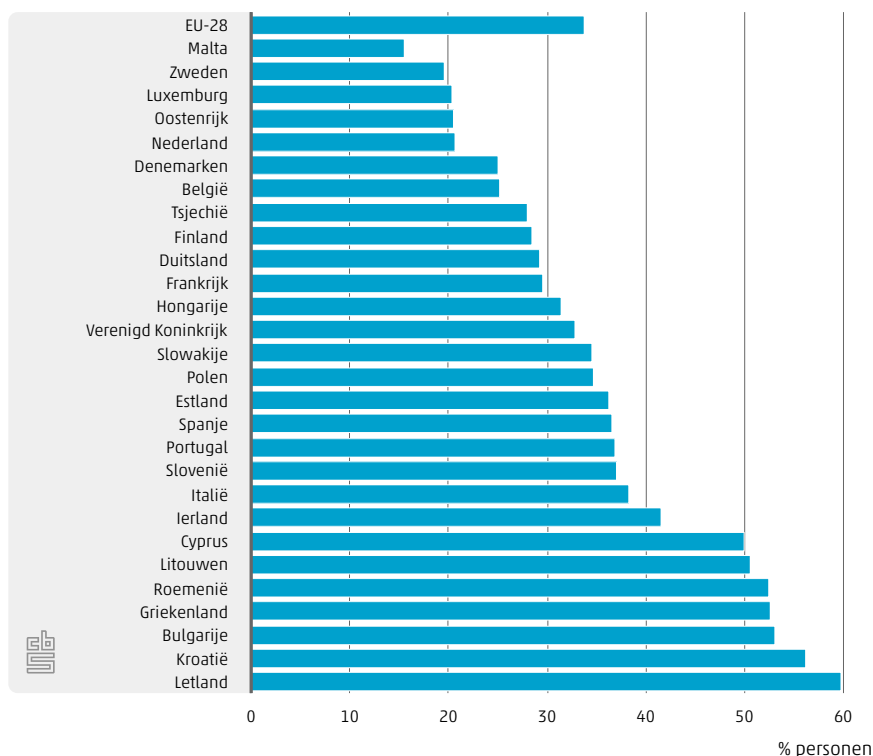
De welvaartsverschillen in de Europese Unie zijn groot. Gecorrigeerd voor verschillen in prijspeil (koopkrachtpariteit) ligt de armoedegrens in Nederland (12 710 euro) bijvoorbeeld bijna 1,7 keer zo hoog als in Tsjechië (7 580 euro). In Luxemburg is de koopkracht het grootst. De armoedegrens is 17 600 euro, bijna 5 keer zo groot als in Roemenië (3 810 euro), het land met het laagste welvaartsniveau van de Europese Unie (zie Eurostat, 2019b). Naarmate de welvaart in een land groter is, zal de armoedegrens steeds meer boven het bestaansminimum uitgaan. Als de welvaart echter laag is, zou de grens op een niveau onder het bestaansminimum kunnen uitkomen. Dit zou betekenen dat ook mensen met een inkomen net boven de grens te weinig financiële middelen hebben om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te kunnen voorzien.

---

1 op de 3 Europeanen kan geen onverwachte, noodzakelijke uitgaven doen

De economische crisis heeft ertoe geleid dat het aandeel EU-inwoners met ernstige financiële beperkingen steeg van 8 procent in 2009 tot 10 procent in 2012. In 2017 kwam dit aandeel uit op 7 procent en daalde daarmee voor het vijfde jaar op rij. In Nederland had 3 procent van de bevolking te maken met ernstige financiële beperkingen. Alleen in Finland, Zweden en Luxemburg was dit aandeel lager. Gezien het relatief lage welvaartsniveau is het niet verwonderlijk dat mensen in de nieuwe lidstaten vaker geconfronteerd werden met ernstige financiële beperkingen. In Bulgarije had 30 procent van de inwoners hiermee te maken. Vooral het kunnen doen van onverwachte, noodzakelijke uitgaven vormt voor veel EU-inwoners een probleem. De waarde van het bedrag dat gemoeid is met een noodzakelijke uitgave is gelijk aan een twaalfde van de armoedegrens in het betreffende land. Van de totale EU-bevolking in 2017 behoorde een derde tot een huishouden dat financieel niet in staat was met eigen middelen een dergelijke onverwachte uitgave te doen. Het aandeel varieert van 16 procent in Malta tot 60 procent in Letland. In 2017 maakte een vijfde van de Nederlandse bevolking deel uit van een huishouden dat niet in staat was om onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1000 euro uit eigen middelen op te vangen, vergelijkbaar met de situatie in Luxemburg en Oostenrijk.

7.2.3 Onvoldoende geld voor onverwachte, noodzakelijke uitgaven, 2017

Bron: Eurostat

1 op de 10 Europeanen behoort tot huishouden met lage werkintensiteit

In 2017 maakte 9,5 procent van de EU-bevolking tot 60 jaar deel uit van een huishouden met een lage werkintensiteit. In 2014 was dat nog 11 procent. Dit is in lijn met het werkloosheidspercentage dat gedurende deze periode in de meeste lidstaten daalde. Ook in Nederland was dat het geval. Mede hierdoor daalde in Nederland het aandeel 0- tot 60-jarigen in huishoudens met een lage werkintensiteit van 10 procent in 2014 tot 9,5 procent in 2017. Nederland scoort hiermee gemiddeld op deze indicator. Ierland en Griekenland lieten in 2017 de hoogste percentages zien (rond 16 procent). Slowakije, Tsjechië, Polen en Estland hadden toen met rond 6 procent de laagste aandelen inwoners behorend tot een huishouden met een lage werkintensiteit.

7.3 Literatuur

Eurostat (2019a). [People at risk of poverty or social exclusion](https://ec.europa.eu/eurostat/data/database). Geraadpleegd op 30 oktober 2019 via <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Eurostat (2019b). [Mean and median income by age and sex – EU-SILC and ECHP surveys](https://ec.europa.eu/eurostat/data/database). Geraadpleegd op 30 oktober 2019 via <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Bijlage

A Beleidsmatige inkomensgrens

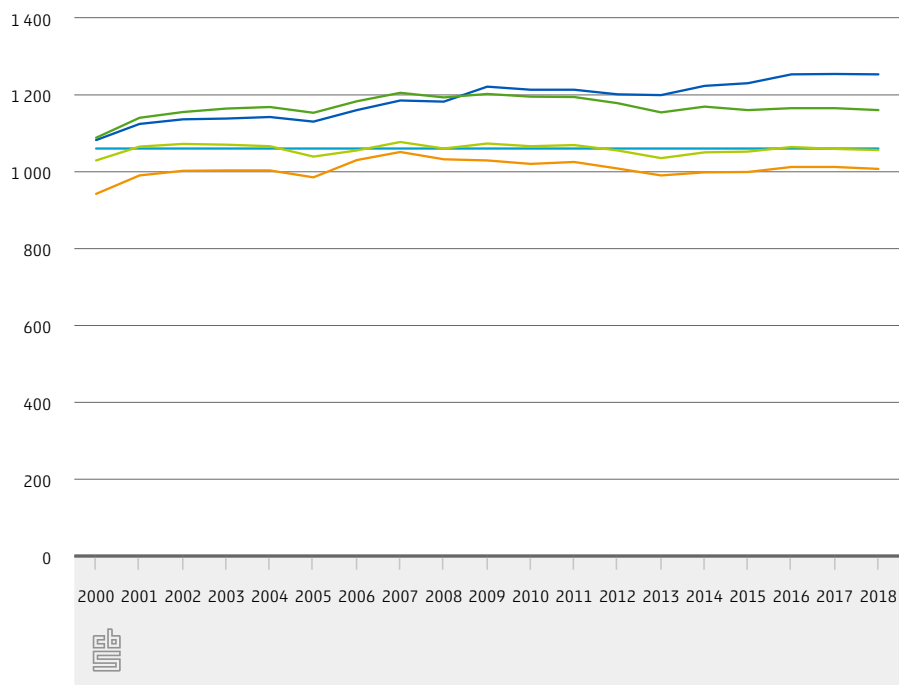
In deze bijlage worden enkele resultaten van de beleidsmatige inkomensgrens gepresenteerd. Lopen deze grens en de lage-inkomensgrens ver uiteen? En hoe groot zijn de verschillen in de omvang en de ontwikkeling van armoede volgens deze grenzen?

De beleidsmatige inkomensgrens: drie varianten

Van de in hoofdstuk 1 genoemde beleidsmatige inkomensgrens worden hier drie varianten besproken waarbij het grensbedrag is vastgesteld op respectievelijk 101%, 110% en 120% van het beleidsmatig minimum. Het beleidsmatig minimum wordt door de politiek vastgesteld, de hoogte varieert van jaar tot jaar en is afhankelijk van de samenstelling van het huishouden. In figuur 1 zijn de grenswaarden van de 110%-variant opgenomen voor vier verschillende huishoudentypen; voor de andere varianten hebben deze grenswaarden uiteraard eenzelfde verloop, maar liggen daarbij respectievelijk op een lager (101%) en hoger (120%) niveau. Voor de vergelijking met de lage-inkomensgrens (die voor alle huishoudentypen geldt, en een vast koopkrachtbedrag vertegenwoordigt) zijn de grenswaarden met behulp van de CBS-equivalentieschaal (zie CBS, 2004) omgerekend naar een inkomensniveau zoals dat voor alleenstaanden geldt. Voor alleenstaanden tussen 23 jaar en de pensioengerechtigde leeftijd ligt de 110%-variant in de periode 2000-2018 steeds dicht in de buurt van de lage-inkomensgrens. Het aantal alleenstaanden met kans op armoede in deze leeftijdsgroep zal in deze jaren dan ook voor beide armoedegrenzen niet ver uit elkaar lopen. Bij andere groepen vertoont de 110%-variant wel een duidelijk ander verloop dan de lage-inkomensgrens. Voor alleenstaande AOW'ers en eenoudergezinnen met één minderjarig kind lag het grensbedrag in 2000 nog dicht bij dat van de lage-inkomensgrens, maar door de verhoging van het sociaal minimum van deze groepen kwam de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens voor deze huishoudentypen een stuk boven de lage-inkomensgrens te liggen. Paren met één minderjarig kind kwamen volgens de 110%-variant van het sociaal minimum in alle beschouwde jaren lager uit dan de lage-inkomensgrens.

A1. De 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens (geselecteerde groepen)

maandbedrag in euro, prijspeil 2018

Reële verbetering van het beleidsmatig minimum vergroot verschil in ontwikkeling

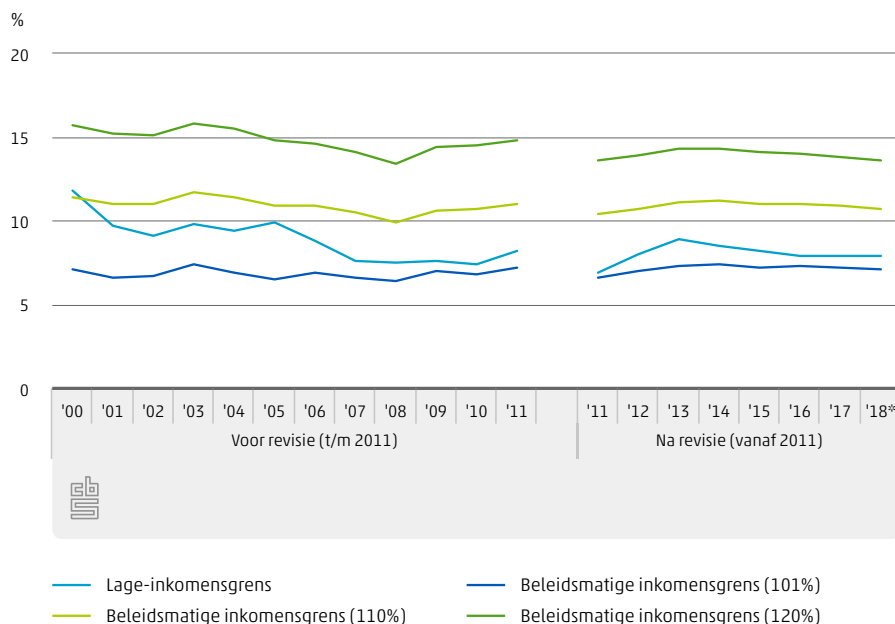
Voor het meten van de omvang van armoede worden bij de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens hetzelfde inkomensbegrip en dezelfde onderzoekspopulatie gehanteerd (zie betreffende kaders in hoofdstuk 1).

Verschillen in het aantal huishoudens met kans op armoede zijn daardoor volledig toe te schrijven aan de positie van de verschillende inkomensgrenzen ten opzichte van elkaar. Zo lag de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens in 2000 nog voor de meeste groepen dicht bij de lage-inkomensgrens, maar kwam deze in de loop der jaren voor enkele grote groepen daarboven te liggen. Terwijl het aandeel huishoudens met kans op armoede voor deze beide grenzen in 2000 dus niet ver uiteen liep, bedroeg dit verschil in 2018 bijna drie procentpunt.

Deze toename van het verschil is als volgt te verklaren. Een reële stijging van het beleidsmatig inkomen leidt (onder verder gelijkblijvende omstandigheden) tot een daling van het aantal huishoudens met kans op armoede volgens de lage-inkomensgrens: door de inkomensstijging zal immers een aantal huishoudens boven deze grens uitkomen. De uitkomst voor beleidsmatige varianten is juist mogelijk tegengesteld. Doordat de beleidsmatige inkomensgrens bij een stijging van het beleidsmatig inkomen zelf ook hoger komt te liggen, kan het aantal huishoudens met kans op armoede volgens deze grens daardoor zelfs toenemen.

A2. Huishoudens met kans op armoede, diverse afbakeningen

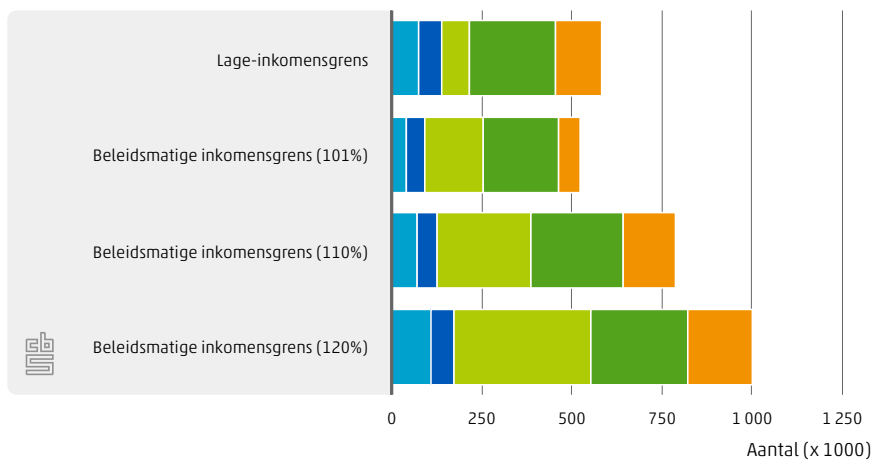

Groepen met kans op armoede verschillen in inkomensbron

Niet alleen de omvang van armoede verschilt tussen de diverse armoedegrenzen, maar ook de samenstelling van de groep die onder de armoedegrens leeft. Weliswaar tellen de lage-inkomensgrens en de 110%-variant van de beleidsmatige inkomensgrens globaal een gelijk aantal huishoudens met kans op armoede dat vooral van loon of winst rondkomt, maar stelt de beleidsmatige grens een veel hoger aantal huishoudens met kans op armoede vast dat vooral afhankelijk is van pensioen. De 110%- en 120%-varianten omvatten ook hogere aantallen huishoudens met een uitkering anders dan bijstand. Bij de verschillen in pensioen speelt de hoogte van de AOW een doorslaggevende rol. Het inkomen van huishoudens die uitsluitend afhankelijk zijn van AOW, kwam in 2018 (net als in eerdere jaren) boven de lage-inkomensgrens uit, terwijl deze huishoudens wel tot de beleidsmatige

minima gerekend worden. De 110%- en 120%-variant tellen bovendien ook alle huishoudens mee tot de groep met kans op armoede die naast hun AOW geringe aanvullende inkomsten hebben.

A3. Huishoudens met kans op armoede naar voornaamste inkomensbron, 2018*

- Inkomen als werknemer
- Inkomen als zelfstandige
- Uitkering pensioen
- Uitkering bijstand
- Overige uitkering

Medewerkers

Auteurs

Math Akkermans
Judit Arends
Koos Arts
Nathalie Boot
Wim Bos
Marion van den Brakel
Kai Gidding
Daniël Herbers
Bart Huynen
Lisanne Jong
Rianne Kloosterman
Kim Knoops
Reinder Lok
Jeroen Nieuweboer
Ferdyn Otten
Noortje Pouwels-Urlings

Redactie

Marion van den Brakel
Ferdyn Otten